A TÖRTÉNELEM ALTERNATÍVÁI

FORRÁSFÜZET AZ ISKOLAI OKTATÁSHOZ

Sorozatszerkesztő: Szabolcs Ottó

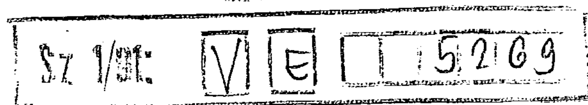
NÉMETH ISTVÁN

NÉMETORSZÁGI ALTERNATÍVÁK 1918–1933

KORONA KIADÓ, BUDAPEST, 1995

A pedagógiai apparátus dr. Szabolcs Ottó munkája

Fedélterv: Kocsis József

ISBN 963 8153 65 2

Felelős kiadó: A Korona Kiadó Kft. ügyvezető igazgatója
Felelős szerkesztő: Dürr Béla
Készült: Dunaújvárosi Nyomda Kft. – 250107
Felelős vezető: Farkas István ügyvezető igazgató

TARTALOM

Bevezetés 3

I. Az 1918–1919. évi német forradalom irányzatai 7
1. II. Vilmos német császár nyilatkozata 8
2. Philipp Scheidemann kikiáltja a köztársaságot (1918. november 9.).. 8
3. Karl Liebknecht kikiáltja a szocialista köztársaságot (1918. november 9.) 9
4. A Spartacus-csoport felhívása Berlin munkásaihoz és katonáihoz (1918. november 10.) 10
5. A Népmegbízottak Tanácsának 1918. november 12-i programja 12
6. A munkaadók szövetségeinek megállapodása a szakszervezetekkel (1918. november 15.) 13
7. Hindenburg rendelkezése valamennyi hadseregcsoport és felsőbb parancsnokság számára a forradalom továbbterjedése elleni intézkedésekről (1918. november 18.) 15
8. A szocializálási bizottság programja (1918. december 11.) 16
9. A tanácskongresszus határozata a Központi Tanács (Zentralrat) és a kormány hatásköri megosztásáról (1918. december 18.) 17
10. A Birodalmi Tanácskongresszus határozata a katonai főhatalomról (1918. december 18.) 18
11. A Németországi Kommunista Párt (KPD) programja (1918. december 30.) 19
12. Noske rendelete (1919. január 14.) 22
13. A Németországi Független Szociáldemokrata Párt (USPD) 1919. márciusi programnyilatkozata 23
14. A forradalmi Központi Tanács (Zentralrat) kikiáltja a bajor tanácsköztársaságot (1919. április 7.) 25
15. A Rajnai Köztársaság felhívása (1919. június 1.) 26
16. A Német Birodalom alkotmánya (1919. augusztus 11.) 28
Összefoglaló feladatok 30

II. A politikai pártok viszonya a weimari köztársasághoz 31
17. A Német Néppárt (DVP) alapelvei (1919. október) 32
18. A Németországi Független Szociáldemokrata Párt (USPD) akcióprogramja (1919. november–december) 33
19. A Német Demokrata Párt (DDP) programja (1919. december) 36

20. A Nemzetiszocialista Német Munkáspárt programja (1920. február 24.) ... 38
21. A Német Nemzeti Néppárt (DNVP) alapelvei (1920) ... 41
22. A Német Centrumpárt irányelvei (1922. jan. 16.) ... 43
23. A Németországi Kommunista Párt (KPD) akcióprogramja (1924. április) ... 46
24. Hitler felfogása a nemzetiszocializmusról ... 48
25. A Németországi Szociáldemokrata Párt (SPD) programja (1925. szeptember) ... 51
26. A „Nemzeti Front" harzburgi felhívása (1931. október 11.) ... 55
Összefoglaló feladatok ... 57

III. Az 1932. évi birodalmi elnökválasztás választási felhívásaiból ... 59
27. A Centrumpárt birodalmi elnökségének választási felhívása Hindenburg érdekében (1932. február 16.) ... 59
28. A Németországi Szociáldemokrata Párt (SPD) felhívása a birodalmi elnökválasztásra (1932. február 27.) ... 60
29. A Németországi Kommunista Párt határozata a birodalmi elnökválasztásról (1932. január 12.) ... 61
30. A Fekete-fehér-piros Harci Blokk választási felhívása (1932. február 23.) ... 62
31. A Nemzetiszocialista Német Munkáspárt választási felhívása (1932. március 1.) ... 63
Összefoglaló feladatok ... 65

IV. A pártok állásfoglalása az 1933. március 23-i felhatalmazási törvényről és a pártok 1933. június–júliusi feloszlatása ... 67
32. Hivatalos közlemény a Hitler-kormány kinevezéséről (1933. január 30.) ... 67
33. A birodalmi kormány 1933. február 1-jei felhívása a német néphez... 68
34. Törvény a nép és az állam nyomorúságának megszüntetésére (felhatalmazási törvény) (1933. március 24.) ... 71
35. Wels képviselő állásfoglalása a szociáldemokrata párt nevében a felhatalmazási törvény vitájában ... 72
36. Dr. Kaas, a Centrumpárt elnökének nyilatkozata ... 73
37. Ritter von Lex, a Bajor Néppárt képviselőjének nyilatkozata ... 75
38. Dr. Maier nyilatkozata az Állampárt nevében ... 76
39. A Német Nemzeti Front Harcszövetségének betiltása (1933. június 21.) ... 76
40. A Németországi Szociáldemokrata árt betiltása (1933. június 23.)... 77
41. A Német- Nemzeti Front önkéntes feloszlatása (1933. június 27.)... 78
42. A Centrumpárt feloszlatása (1933. július 5.) ... 78
43. Rendelet az államvezetés biztosítására (1933. július 7.) ... 79
44. Törvény a pártok újjáalakulása ellen (1933. július 14.) ... 81
Összefoglaló feladatok ... 81

BEVEZETÉS

Ez a könyv nem egy a szokványos történelmi olvasókönyvek közül. A történelem fontos eseményeit és folyamatait ugyanis sokoldalúan, a különböző nézőpontok bemutatásával, következetesen eredeti dokumentumok felsorakoztatásával eleveníti fel. Általában ugyanazon vagy hasonló kérdésekről ellentétes, ütköző vagy legalábbis különböző felfogású iratokat közöl. Ezzel szeretnénk elősegíteni, hogy a tanár kollégáink és tanítványaink maguk ítéljék meg azokat az eszméket, s történelmi következményüket, amelyekről dokumentumokat nyújtunk. Ne kényszerüljenek tehát semmi, mások által állított, készen nyújtott igazságot elfogadni, amelyből oly sokkal találkozhatnak változó és vívódó világunkban. Ne érezzék, hogy mások ítéleteit, véleményét, nézőpontjait kénytelenek átvenni, hanem maguk alakíthassák ki saját meggyőződésüket. És lehetőleg előítélet mentesen.

Természetesen a történelemben oly sokszor elváltak egymástól a szavak és a tettek. Igazán csak a tettek alapján lehet ítélkezni. Nem mindegy azonban, hogy milyen eszmék és téveszmék, illúziók vagy taktikai indítású elméletek és ígérgetések; más szóval milyen demagógia nyerte – s gyakran tévesztette meg – az embereket, akik az elmélet követőivé, vagy gyakran egyszerre becsapóvá és becsapottá váltak. Az elméleteket ugyanis mindig tömegek emelték történelemformáló rangra, azok támogatása emelte fel, s tartotta – ideig-óráig – hatalmon a rendszerint önmaguk választotta vezéreket.

Igyekeztünk úgy összeválogatni forrásainkat, hogy azok hitelesen mutathassák be az elméleteket, programokat, ideológiákat az ugyanarról a kérdésről egyidőben élő különböző álláspontokat. Bármilyen nehéz is, meg kell próbálni azokat először a kor embere szemével nézni, s megérteni a rá gyakorolt hatást; azt, hogy vajon miért választotta azt a korabeli ideológiai-politikai terítékből, amire voksát adta. Azután az ígéretet kell összevetni a következményekkel, hiszen mindkettőt ugyanaz a generáció élte át. Csak ezután ítélhetünk a dolog, s egyben az azt átélt, abban különböző módon részes emberek felett. Ez pedig nem tanulság nélkül való, sem a múlt megismerése, sem a jelen és jövő szempontjából. Nem is tagadjuk, hogy olvasókönyvünk a múlt valós és többoldalú vizsgálatával és megértésével a jelent kívánja segíteni. Akinek jó szeme, s valóságérzete van, az sok mindenre rá fog eszmélni.

A források azonban csak akkor segítenek bennünket, ha azokat kötelező forráskritikával vizsgáljuk. Különösen két kérdést kell, már a tanulmányozás megkezdésekor feltennünk; a Ki? a Miért? és a Kinek az érdekében? kérdéseit. E nélkül ugyanis nem tudjuk megítélni, hogy mennyire objektív a tanulmányozott irat, milyen szándékok hozták létre, s a valóságot vagy annak a torzképét adja. Talán egyiket sem, vagy mindkettőből többet-kevesebbet.

A történész, amikor egy irathoz nyúl, nemcsak azt vizsgálja meg, hogy hiteles-e, vagy hamisítvány, hanem, hogy mennyiben tartalmaz valóságot? Mennyi benne az igazság? Mennyi a tévedés?, A tudatos torzítás? A kutató történésznek szakmai felkészültsége alapján tisztában kell lennie a forráskritika gazdag kelléktárával, amelyben az összehasonlító vizsgálatoknak különösen jelentős szerepe van. Tudnia kell a forrás létrejöttének körülményeit, létrehozójának személyiségét és személyi hovatartozását, a körülvevő történeti körülményeket és így tovább! Az iskolai tanuló sem lehet eleve mindezeknek a birtokában. Alapvető forráskritikát azonban készségszinten el kell sajátítania, mire kikerül az iskola falai közül, hogy majd önállóan el tudjon igazodni s véleményt tudjon alkotni a valamennyiünket folyamatosan érő sok történelmi, társadalmi információban. Csak ennek birtokában tud ítélni és választani a különböző lehetőségek között.

A jelen könyvecskében a történelmi források elemzését és egyben a forráselemzésben való jártasság elsajátítását kívánjuk elősegíteni az egyes forrásokhoz, forráscsoportokhoz adott információkkal és a vizsgálathoz javasolt kérdésekkel, feladatokkal. Természetesen ezeket csak az használja fel, aki nem más szempontok vizsgálatára kíváncsi. Az információk viszont mindenki számára eligazítást adnak.

Az első német köztársaság történetét a nemzetiszocialista diktatúra árnyékolta be. A weimari állam volt a táptalaj, amelyből a nemzetiszocialista párt kinőtt és rövid idő alatt tömegmozgalommá vált. Pusztító következményei miatt az első német köztársaság gyengeségei és hiányosságai a történelmi érdeklődés középpontjában állnak, mert éppen Weimar bukását emlegetik a demokratikus közösség „felbomlási" mintájának.

Füzetünk 44 dokumentuma négy nagyobb témakört érint. Elsőként az 1918–1919. évi forradalom főbb politikai és társadalmi erőinek álláspontját és a korabeli alternatívákat igyekszik bemutatni. A második fejezet a weimari állam fontosabb pártprogramjainak felvillantásával érzékelteti az állandó kihívásnak kitett köztársaság alternatíváit. Ezek között köztársasági, liberális, baloldali, konzervatív, szélsőjobboldali és monarchista irányzatok tapinthatók ki. A harmadik fejezet a világgazdasági válság tetőpontján rendezett 1932. évi birodalmi elnökválasztások politikai megfontolásait gyűjti csokorba, a negyedik pedig az 1933. márciusi felhatalmazási törvény reakcióit, illetve a pártok betiltását ismerteti.

A weimari köztársaság történetének hazai forrásai szűkösek, a dokumentumok közel fele most jelenik meg első ízben magyar nyelven.

A sorozatszerkesztő

I.

AZ 1918–1919. ÉVI NÉMET FORRADALOM IRÁNYZATAI

A weimari köztársaság története az első világháborús katonai vereség kiváltotta 1918–1919. évi forradalommal kezdődött. Mivel 1918. szeptember végén a Legfelsőbb Hadvezetés váratlanul fegyverszüneti javaslattal állt elő s a szövetségeseknek tárgyalópartnerül parlamentáris német kormányt ajánlott, a szociáldemokratákból, baloldali liberálisokból és a Centrumpártból álló demokratikus többség váratlan esélyt látott parlamentáris, demokratikus kormány alakítására. A liberális *Max von Baden* herceg kancellári kinevezése tulajdonképpen a tényleges forradalmi események korai alkotmányozó időszakát jelentette.

November első napjaiban a kezdeményezést a háború azonnali befejezését sürgető spontán tiltakozó mozgalmak vették át. A birodalom legtöbb városában forradalmi munkás- és katonatanácsok kerültek hatalomra. Ez a mozgalom segítette kormányra a *Friedrich Ebert* vezette többségi szociáldemokratákat. Ebert az ellenőrizhetetlen forradalmi események tovaterjedésének fékezésére, a közrend és a kormányzás folytonosságának fenntartására törekedett. Ebben a katonai vezetésre támaszkodott. A további fejleményekre meghatározó volt döntése az átalakulás további irányítását kézbevevő nemzetgyűlés mielőbbi összehívásáról. Elhatározását a december 16-i birodalmi tanácskongresszus is megerősítette. Ez egyúttal a még november 10-én megalakult, s a tanácsok felügyeletével működő Népmegbízottak Tanácsának létét is legitimizálta. Németország a szocialista irányzatú tanácshatalom vagy a parlamenti köztársaság alternatívája előtt állt. A novemberi forradalom rendezett pályára állítását a szakszervezetek is segítették, amelyek november közepén szociálpolitikai bázismegállapodást írtak alá a munkaadók képviselőivel.

A forradalmi mozgalom lefékezése súlyosan megterhelte a többségi szociáldemokraták és a független szociáldemokraták, illetve a tanácsmozgalom radikális részeinek viszonyát. A berlini karácsonyi harcok, a függetlenek kiválása a kormányból, a Németországi Kommunista Párt megalakítása, az 1919 január eleji véres harcok, *Karl Liebknecht* és *Rosa Luxemburg* meggyilkolása a forradalom új szakaszát indította el.

A következő hetekben a radikalizálódott tanácsmozgalom részt követelt a hatalomból és sürgette a szénbányászat mielőbbi szocializálását. A Ruhr-vidéki, közép-németországi és bajorországi felkelésekre – ahol tanácsköztársaságok alakultak – a központi kormány a szabadcsapatok rendkívül brutális bevetésével válaszolt. További bizonytalanságot jelentett a Rajna-vidéki szeparatista mozgalom felélénkülése.

A szabadcsapatok bevetésével a kormány újabb problémát teremtett: az 1920. márciusi *Kapp-puccs* monarchista restaurációval fenyegetett. A válaszul kihirdetett általános sztrájk, majd a vele összefüggő Ruhr-vidéki és közép-németországi felkelések és leverésük a forradalom utózöngéjét jelentették.

1.
II. Vilmos német császár nyilatkozata
(1918. november 9.)

1. Őfelsége egyetért az azonnali fegyverszünettel, ha a kormány az ellenségnél tárgyaló német fegyverszüneti bizottságnak a fegyverszüneti feltételek itteni ismertté válása előtt megadja a felhatalmazást.

2. Őfelsége a véráldozat elkerülésére hajlandó lemondani a német császárságról, porosz királyi címét azonban megtartja. Őfelsége már csak azért is Poroszország királya kíván maradni, hogy elkerülje a hadsereg vezetés nélkül maradását és feloszlását, amelyet leköszönése nyomán a tisztek többségének egyidejű eltávozása váltana ki.

3. Őfelsége el kívánja kerülni a polgárháborút.

4. Őfelsége német császári lemondása esetén megparancsolja von Hindenburg tábornagynak, vegye át a német hadsereg főparancsnokságát és a porosz csapatok legfelsőbb elöljárója, további rendelkezést a birodalmi kormányzónak tart fenn.

5. A hadsereg vezetője és a főparancsnok azon a nézeten vannak, hogy a német császár és a Legfőbb Hadúr lemondásának ténye a legsúlyosabb megrázkódtatást váltja ki a hadseregben és nem vállalhatják többé a hadsereg együtt-tartásának felelősségét.

[Prinz Max Von Baden, Erinnerungen und Dokumente, Stuttgart etc. 1928, S. 641. Idézi: Die Erste Republik. Dokumente zur Geschichte des Weimarer Staates. Herausgegeben von Peter Longerich. Piper, München 1992. 45. o.]

2.
Philipp Scheidemann* kikiáltja a köztársaságot
(1918. november 9.)

A német nép minden vonalon győzött. A korhadt állam összeomlott; a militarizmus kimúlt! A Hohenzollernek lemondtak! Éljen a német köztársaság! Ebert képviselőt birodalmi elnöknek nevezték ki; azzal bízták meg, hogy állítson össze új kormányt. A kormányban minden szocialista párt részt vesz. Most az a feladatunk, hogy e csillogó győzelmet, a német nép teljes győzelmét ne engedjük bepiszkítani, ezért kérem Önöket, gondoskodjanak arról, hogy senki se zavarja meg a biztonságot! Semmi olyannak nem szabad történnie, amelyet később a szemünkre vetnek! Nyugalom, rend és biztonság, amire most szükségünk van! A határtartományok főparancsnoka és Scheüch hadügyminiszter minden rendeletét ellenjegyzi. Mostantól tehát az Ebert által aláírt rendeleteket és a Göhre és Scheüch által aláírt hirdetményeket kell betartani. Gondoskodjanak arról, hogy az új német köztársaságot, amelyet létrehozunk, semmi se veszélyeztesse! Éljen a német köztársaság!

[Manfred Jessen–Klingenberg, Die Ausrufung der Republik durch Philipp Scheidemann am 8. November 1918, in: Geschichte und Unterricht 19/1968. Idézi: Die Erste Republik... i. m. 45–46. o.]

* Scheidemann, Philipp (1865–1939): a Szociáldemokrata Párt egyik vezetője, a Népmegbízottak Tanácsának tagja, 1919. február 13-tól 1919. június 20-ig Németország kancellárja.

Figyeld meg, hogy milyen kikötésekkel mond le a császár!
Keresd a köztársaság kikiáltását hírül adó iratban, hogy miben mond ellent, és miben tesz eleget a császár lemondó nyilatkozatának!

3.
Karl Liebknecht* kikiáltja a szocialista köztársaságot
(1918. november 9.)

(...) „Elvtársak – kezdte Liebknecht – elérkezett a szabadság napja. Sohasem lép Hohenzollern** többé e térre. Hetven éve ugyanezen a helyen állt IV. Frigyes Vilmos, és sapkát kellett emelnie a szabadság ügyéért a berlini barrikádokon elesettek vérrel borított holttestei előtt. Ma másfajta csapat mozdult itt meg. Azok millióinak szelleme, akik életüket áldozták a proletariátus szent ügyéért. Széthasított koponyával, vérben úszva tántorognak elő az erőszak áldozatai, s őket követi nők és gyermekek millióinak szelleme, akik a ploretariátus ügyéért bánatban és nyomorban kallódtak. És e világháború véres áldozatainak milliói követik őket. Ma ugyanezen a helyen lelkes ploretárok végeláthatatlan tömege áll, hogy hódoljon új szabadságának. Elvtársak, kikiáltom a szabad szocialista német köztársaságot, amely minden nemzetséget egyesít, amelyben nem lesznek többé szolgák, amelyben minden tisztességes munkás megkapja munkája tisztességes bérét; összeomlott a kapitalizmus uralma, amely Európát hullamezővé változtatta. Felidézzük orosz testvéreink szavát. A búcsúzásnál azt mondták nekünk: ha egy hónapon belül nem éritek el azt, amit mi elértünk, elfordulunk tőletek. S alig telt el négy nap."

„Jóllehet a régi megdőlt – folytatta Liebknecht – mégsem gondolhatjuk, hogy elvégeztük feladatunkat. Minden erőnket megfeszítve létre kell hozni a munkások

* Karl Liebknecht (1871–1919): baloldali német szociáldemokrata, majd kommunista. 1912–1918 között Reichstag-képviselő, a Spartacus-csoport, majd a kommunista párt egyik alapítója.

** Német uralkodói nemzetség; nevét feltehetően a X. században élt sváb hercegektől kapta.

és katonák kormányát és megteremteni a proletariátus új állami rendjét, a béke, a boldogság és a szabadság rendjét, német testvéreink és az egész világban élő testvéreink számára. Kezet nyújtunk nekik és a világforradalom befejezésére szólítjuk fel őket.

Emelje esküre kezét, aki közületek a szabad szocialista német köztársaság és a világforradalom beteljesedését kívánja" Minden kéz a magasba emelkedik). Mikor elül a taps, a Liebknecht mellett álló katona vörös zászlót lengetve így kiált: „Éljen az első elnök, Liebknecht!" Liebknecht félbeszakítja: „Odáig még nem jutottunk. Elnök vagy sem, valamennyiünknek össze kell tartanunk, hogy megvalósuljon a köztársaság eszménye. Éljen a szabadság, a boldogság és a béke!"

[Vossische Zeitung, 10. 11. 1918. Idézi: Die Erste Republik... i. m. 46–47. o.]

4.
A Spartacus-csoport felhívása Berlin munkásaihoz és katonáihoz

(1918. november 10.)

Berlini Munkások és Katonák!

Biztosítsátok azt a hatalmat, amit Ti vívtatok ki!

Berlin felett vörös zászló leng! De a világ, amely eddig azt figyelte, hogy feladatotokat meg fogjátok-e oldani, most már azt is figyeli, hogy hogyan oldjátok meg azt! Forradalmi szocialista program véghezviteléhez teljes munkát kell végeznetek! Néhány Hohenzollern lemondásával még nincs semmi elintézve! Még kevésbé azzal, hogy néhány kormány-szocialista lép az élre! Ezek négy éven keresztül támogatták a burzsoáziát, most sem tudnak mást tenni, mint ugyanazt tovább csinálni. Ne bízzatok azokban, akik azt hiszik, hogy a birodalmi kancellári és miniszteriális tisztségekből eldönthetik a ti sorsotokat! Nem a tisztségek felülről lefelé való betöltése a megoldás, hanem a hatalom újjászervezése alulról felfelé! Gondoskodjatok arról, hogy az a hatalom, amelyet most meghódítottatok, ki ne csússzon a kezetekből, és hogy a ti valóságos céljaitok érdekében használjátok fel. Mert a ti célotok egy polgári-szocialista békének azonnali megvalósítása, egy olyan békének, amely az imperializmus ellen valósul meg, és amely lépést jelent a szocialista társadalom megvalósulása felé.

Ennek a célnak az eléréshez mindenekelőtt az szükséges, hogy a berlini proletariátus – azok is, akik munkászubbonyt és azok is, akik táboriszürkét viselnek – teljes elhatározottsággal és rendíthetetlen harci elszántsággal kinyilvánítsa az alábbi követeléseit:

1. Az egész rendőrségnek, továbbá a birodalmi haderő tisztjeinek és mindazon katonáknak a lefegyverzése, akik nem állnak az új rend oldalán; a nép felfegyverzése; minden katona és proletár, aki fel van fegyverezve; fegyverét megtarthatja.

2. Minden katonai és polgári hatósági funkciót és parancsnoki tisztséget a Munkás- és Katonatanácsok bizalmi férfiai vegyenek át.

3. Minden fegyver- és lőszerkészletet, valamint az összes hadiipari üzemet át kell adni a Munkás- és Katonatanácsnak.

4. Valmennyi közlekedési eszköz a Munkás- és Katonatanács ellenőrzése alá tartozzék.

5. Meg kell szüntetni a katonai bíráskodást; a katonai vakfegyelmet fel kell váltani a katonák önkéntesen vállalt fegyelmével a Munkás- és Katonatanács ellenőrzése alatt.

6. Be kell szüntetni a Reichstag* és az összes német parlament tevékenységét, s el kell távolítani a birodalmi kormányt; a kormányhatalmat a berlini Munkás- és Katonatanácsnak kell átvennie mindaddig, amíg létrejön a Birodalmi Munkás- és Katonatanács.

7. Egész Németországban Munkás- és Katonatanácsokat kell választani, amelyek kizárólag birtokolják a törvényhozó és végrehajtó hatalmat. A Munkás- és Katonatanácsok megválasztására jogosult valamennyi felnőtt dolgozó, nemre való különbség nélkül.

8. Meg kell szüntetni minden dinasztiát, valamint a német államok különállóságát; jelszavunk: Németország legyen egységes szocialista köztársaság!

9. Azonnal fel kell venni a kapcsolatot valamennyi Németországban létező Munkás- és Katonatanáccsal és a külföldi szocialista testvárpártokkal!

10. Azonnal vissza kell hívni az orosz nagykövetet Berlinbe.**

Munkások és Katonák!

Ezredévi szolgaság ért véget. A háború keserveiből egy új szabadság emelkedik ki. A Scheidemannok, a kormányszocialisták négy éven át űztek benneteket a háború borzalmaiba, miközben azt mondták, hogy a „hazát" meg kell védeni, holott ez a háború csak a rabló imperializmus érdekeit szolgálta. Most, amikor a német imperializmus összetört, megkísérlik, hogy megmentsék a burzsoáziát vagy azt, ami még számára menthető, és elfojtsák a tömegek forradalmi lendületét.

Nem szabad megengednünk, hogy akár egy „Scheidemann" is helyet foglaljon a kormányban; egy szocialista sem léphet be a kormányba mindaddig, ameddig akár egy kormányszocialista is benne van. Semmi közösséget nem vállalhattok azokkal, aki benneteket négy éven át elárultak!

Le a kapitalizmussal és ügynökeivel!

Éljen a forradalom!

Éljen az Internacionálé!

---

* Reichstag: birodalmi gyűlés, a német képviselőház

** A követelés Szovjet-Oroszország berlini követének visszahívására, általában pedig a szovjet-német diplomáciai kapcsolatok helyreállítására vonatkozik. A breszt-litovszki békeszerződéssel a két ország között már diplomáciai kapcsolat létesült, amely azonban Mirbach moszkvai német követnek a baloldali eszerek által 1918. július 6-án történt meggyilkolása után megszakadt.

[Die Rote Fahne, 1918. november 10. Idézi: Nyugat-Európa és az Egyesült Államok 1918–1939. Új- és Legújabbkori egyetemes történeti szöveggyűjtemény. 2/1. kötet. Szerkesztette: Almási János, Girus Károly, Kis Aladár. Tankönyvkiadó, 1976. 10–11. o.]

Mivel igyekszik legitimizálni magát az új hatalom?
Milyen alapvető feladatot tűz maga elé a kiáltvány?
Milyen a következő évek forradalmaira jellemző nagy utópiát hirdet meg a világ előtt álló perspektíva szempontjából?
Mi az új hatalom építésének az iránya?
Figyeld meg, hogy milyen feltételeket határoz meg a hatalom teljes megragadása érdekében!

5.
A Népmegbízottak Tanácsának* programja
(1918. november 12.)

A német néphez!

A forradalom-szülte kormány, amelynek politikai vezetősége tisztán szocialista, a szocialista program megvalósításának feladatát tűzi maga elé. Ezért már most törvényerőre emeli a következőket:

1. Az ostromállapot megszűnik.

2. Nincs korlátozva az egyesülési és gyülekezési jog, hivatalnokok és állami alkalmazottak számára sem.

3. Nincs cenzúra. A színházi cenzúrát megszüntetjük.

4. Szabad véleménynyilvánítás szóban és írásban.

5. Biztosítjuk a szabad vallásgyakorlást. Vallási cselekedetre senkit nem szabad kényszeríteni.

6. Minden politikai bűntény amnesztiát kap. Az ilyen bűntények miatt esedékes eljárásokat beszüntetjük.

* 1918. november 9-én, amikor Németországban általánossá vált a forradalom és mindenütt megalakultak a forradalmi Munkás- és Katonatanácsok. Miksa bádeni herceg, Németország kancellárja a császár nevében átadta a kancellári tisztet Ebertnek, a Szociáldemokrata Párt ügyvezetőjének. Miközben a Munkás- és Katonatanácsok egy másik, forradalmi hatalmat képviseltek, Ebert megállapodott a Független Szociáldemokrata Párt vezetőivel a kormány megalakításában és összetételében. A kormány, amely megegyezés értelmében 3 szociáldemokrata (Haase, Dittmann és Barth) vett részt, a forradalom vívmányának és vezetőjének igyekezett magát feltüntetni, ezért – jóllehet szó sem volt a forradalom szervei által adott felhatalmazásról –, felvette a Népmegbízottak Tanácsa nevet. A kormány mint a közölt programból is kitűnik, a németországi forradalom polgári keretek között tartásának eszköze és megvalósítója volt.

7. Megszüntetjük a kisegítő szolgálati törvényt* a vitás ügyek békés rendezésével foglalkozó határozatok kivételével.

8. Hatályon kívül kerülnek a cselédtörvények, valamint a mezőgazdasági munkások elleni kivételes törvények.

9. Ismét hatályba lépnek a háború kezdetekor felfüggesztett munkásvédelmi határozatok.

Rövid időn belül további szociálpolitikai rendelkezéseket hozunk nyilvánosságra. Legkésőbb 1919. január 1-jén hatályba lép a napi maximum 8 órás munkaidő. A kormány mindent elkövet az elegendő munkalehetőség biztosítása érdekében. Rendelet készült a munkanélküliek támogatására, amely a terheket a birodalom, az állam és a község között osztja meg.

A betegbiztosítást illetően kiterjesztjük az eddig 2500 márka felső határral rendelkező biztosítási kötelezettséget. A lakáshiányt lakások rendelkezésre bocsátásával küzdjük le. Dolgozunk a szabályozott népélelmezés biztosításán. A kormány fenntartja a rendezett termelést és megvédi a tulajdont magánszemélyek támadásától és védi a személyiség szabadságát és biztonságát.

A hivatalos testületekbe való valamennyi választás mostantól ugyanazon arányos választási rendszerre épülő titkos, közvetlen, általános választójog alapján történik, amely megillet minden 20. évet betöltött férfi és női állampolgárt. E választójog az alkotmányozó nemzetgyűlési választásokra is érvényes, amelyről még közelebbi határozat születik.

Berlin, 1918. november 12.

[Susanne Miller–Heinrich Potthoff: Kleine Geschichte der SPD. Darstellung und Dokumentation 1848–1983. Verlag Neue Gesellschaft GmbH, 1983. Bonn. 327–328. o.]

6.
A munkaadók szövetségeinek megállapodása a szakszervezetekkel
(1918. november 15.)

A nagy munkaadói szövetségek az alábbi megállapodást kötötték a munkavállalók szakszervezeteivel:

1. A szakszervezeteket a munkásság szakmai képviseletének ismerik el.

2. Megengedhetetlen a munkások és munkásnők szövetkezési szabadságának korlátozása.

3. A munkaadók és a munkaadói szövetségek teljes mértékben lemondanak az üzemi szövetségekről (az ún. gazdasági béke szervezeteiről), s azokat sem közvetve, sem közvetlenül nem támogatják.

* A Rechstagban 1916. december 2-án elfogadott kisegítő szolgálati törvény minden 17–60 éves német állampolgárt hadiipari munkára kötelezett.

4. A katonai szolgálatból visszatérő valamennyi munkaválló jogosult jelentkezése után háború előtti munkahelyére. Az érintett munkaadói és munkavállalói szövetségek arra törekednek, hogy nyersanyagok és munkamegbízások szerzésével teljes mértékben eleget tegyenek e kötelezettségüknek.

5. A munkanyilvántartást közösen szabályozzák és paritásosan igazgatják.

6. Valamennyi munkás és munkásnő munkafeltételét az illető iparág viszonyainak megfelelően a munkavállalók szakmai szövetségeivel kötött kollektív megállapodások rögzítik. Ennek tárgyalásait haladéktalanul meg kell kezdeni és mihamarabb lezárni.

7. Minden, legalább 50 munkást foglalkoztató üzemben munkásbizottság alakítandó, amely képviseli őket és a vállalkozóval együtt őrködik az üzemi viszonyok kollektív megállapodás szerint szabályozásán.

8. A kollektív megállapodásokban egyeztető bizottságok, illetve egyeztető hivatalok felállítását is előirányozzák, amelyek a munkaadók és munkavállalók azonos számú képviselőiből állnak.

9. A legmagasabb napi rendes munkaidőt minden üzemre 8 órában rögzítik. A munkaidő csökkentése nem járhat keresetcsökkenéssel.

10. A megállapodások, valamint a leszerelés szabályozására, a munkavállalók, különösen a súlyos háborús sérültek létfeltételeinek biztosítására hozott intézkedések végrehajtására a munkaadók és munkavállalók szakmailag tagolt, paritásos alapon álló Központi Bizottságot (Zentralausschuss) hoznak létre.

11. A Központi Bizottsághoz tartozik továbbá azon alapvető kérdések eldöntése, amelyek a bér- és munkaviszonyok kollektív szabályozása során felmerülnek, a vitás kérdések egyeztetése, amelyek egyidejűleg több szakmai csoportot érintenek.

Döntései kötelező érvényűek a munkaadókra és munkavállalókra, ha egy héten belül az érintett kétoldalú szakmai szövetség valamelyike nem támadja meg.

12. E megállapodások az aláírás napján életbe lépnek és további törvényes intézkedésig három hónapos kölcsönös felmondással érvényesek.

E megállapodás értelemszerűen a munkaadói szövetségek és az alkalmazotti szövetségek viszonyára is érvényesek.

[Reichsanzeiger Nr. 273, 18. 11. 1918. Idézi: Die Erste Republik... i. m. 60–61. o.]

Figyeld meg, hogy a Népmegbízottak Tanácsa milyen intézkedésekkel kívánja konszolidálni a viszonyokat!
Milyen jellegűnek ítéled ezt a programot?
Figyeld meg a 6. irat megállapodásának a pontjait!
Minősítsd ezt a megállapodást!

7.
Hindenburg rendelkezése valamennyi hadseregcsoport és felsőbb parancsnokság számára a forradalom továbbterjedése elleni intézkedésekről
(1918. november 18.)

1. Minden tisztnek és a legénységnek erkölcsi kötelessége, hogy a hadsereg katonai rendben a hazába visszatérjen, annak ellenére, hogy szülőföldünket a bolsevizmus és a polgárháború veszélye fenyegeti. Erre kötelez valamennyiünket a császár és király őfelségének tett eskünk, valamint az a kötelességünk, hogy Németországot a legnagyobb veszélytől távol tartsuk.

A fentiek miatt szilárd elhatározásom, hogy helyemen maradjak, és a császár és király őfelsége* szóbeli utasítása értelmében az egész német haderő feletti főparancsnokságot átvegyem.

2. A katonatanácsok megalakítása és mozgalma elterjedt az egész haderőben, ellenállással tevékenységük nem akadályozható meg. Éppen ezért az lenne szükséges, hogy a mozgalom a tisztek kezébe összpontosuljon.

E cél érdekében valamennyi századnál, ütegnél stb. ún. bizalmi tanácsokat kell alakítani. A Legfelsőbb Hadvezetés 1918. november 10-én OI/OI/S Nr. I. alatt kiadott intézkedése felfüggesztésével az alábbiakat közlöm:

Ajánlatos, hogy a bizalmi tanácsokat a tisztek és a legénység szabadon válassza meg, és tagjainak számát az illető csapattest nagysága és körülményei határozzák meg. Célszerű, hogy a bizalmi tanácsok minden gazdasági és szociális kérdésben a legszorosabban működjenek együtt a csapattest parancsnokságával, ugyanis csak ezzel biztosítható a haderő további rendje. A csapatok vezetése szilárdan az illetékes parancsnokságok kezében marad...

3. Nyilvánosságra hozható, hogy a Legfelsőbb Hadvezetés Ebert birodalmi kancellárral, a mérsékelt szociáldemokrata párt eddigi vezérével együtt kíván haladni, hogy megakadályozza a terrorista bolsevizmusnak Németországban való elterjedését.

4. A Legfelsőbb Hadvezetés kérte a birodalmi kancellárt**, hogy a kormány engedélyezze a birodalmi hadsereg számára a rangjelzések további viselését.

A fentiek végrehajtásának vonatkozásában az egyes esetekben a tisztek taktikai érzékére nagy szükség lesz, hogy úgy intézkedjenek, hogy a legénység soraiban rendzavarás ne történhessen.

Hindenburg*** s. k.

---

* II. Vilmos (1859–1941): uralkodott 1888. június 15-től 1919. november 9-ig.

** Elbert, Friedrich (1871–1925): a Szociáldemokrata Párt egyik vezetője, a Népmegbízottak Tanácsának tagja, 1919. február 11-től 1925. február 28-ig a német köztársaság elnöke.

*** Hindenburg, Paul von (1847–1934): a német hadsereg főparancsoka; 1925. május 12-től 1934. augusztus 2-ig a német köztársaság elnöke.

[Dokumente und Materialien zur Geschichteder deutschen Arbeiterbewegung. Berlin, 1957. 356–358. o. Idézi Nyugat-Európa és az Egyesült Államok... i. m. 13–14. o.]

8.
A szocializálási bizottság programja
(1918. december 11.)

A bizottság* tisztában van azzal, hogy a termelési eszközök társadalmi tulajdonba vétele csak hosszantartó átszervezés eredménye lehet. Első feltétel, hogy a termelés újra felélénküljön. Németország helyzete parancsolóan megköveteli, hogy elsősorban az exportra termelő ipar és a külkereskedelem kezdje meg újra a tevékenységét.

A bizottság azon a véleményen van, hogy egy ideig ezeknek a gazdasági ágaknak az érdekében meg kell tartani az eddigi szervezetet is. Az ipar folyamatos működése érdekében pedig szükség van továbbra is a hitel fenntartására, sőt bővítésére, s ezáltal a hitelintézetek csorbítatlan tevékenységére.

Élelmiszer-ellátásunk érdekében nem javasoljuk, hogy beleavatkozzunk a paraszti népesség tulajdonviszonyaiba és tevékenységi körébe. Ebben a vonatkozásban szükség lesz a mezőgazdaság körülményeit figyelembe vevő intézkedések egész sorára, továbbá a szövetkezetek megsegítésére, hogy lehetségessé váljék a termelékenység állandó emelése és a termelés intenzitásának rendszeres fokozódása.

A bizottság viszont azon a véleményen van, hogy elsősorban a népgazdaságnak azon területén jöhet számba a szocializálás, ahol monopolkapitalista tulajdonviszonyok az uralkodóak. Ezen belül is feltétlenül szükséges a legfontosabb nyersanyagokat – mint pl. a szén és a vas – előállító ipar területén a szocializálásra vonatkozó rendelkezések kizárólagos bevezetése. A továbbiakban meg kell majd vizsgálni, melyek azok az egyéb termelési ágak, amelyek vonatkozásában a közös gazdálkodás megvalósítható, valamint melyek azok a gazdasági ágazatok, amelyek sajátos tevékenységükre tekintettel – mint pl. a biztosítási intézetek vagy a jelzálogbankok – a szocializálás szempontjából elsősorban jöhetnek számba.

A bizottság tudatában van annak, hogy a szocializálás sikerét a termelékenység állandó növekedése fogja bizonyítani. Ehhez a lehetséges legjobb üzemszervezetre

* A szocializálási bizottságot tanácsadó szervként, hatáskör nélkül a Népmegbízottak Tanácsa 1918 novemberében hozta létre. Ismertebb tagjai voltak: Walter Rathenau (1867–1922; a Demokrata Párt egyik vezetője. 1921. május 10-től 1921. december 22-ig a Wirth-kormány újjáépítési minisztere, 1922. június 24-én egy ellenforradalmi különítmény meggyilkolta), Rudolf Hilferding (1877–1941); a Szociáldemokrata Párt és a II. Internacionálé egyik vezetője és teoretikusa, 1923. augusztus 13-tól 1923. október 4-ig a Scheidemann, majd 1928. június 28-tól 1929. december 21-ig a Müller-kormány pénzügyminisztere. Halálának helye és időpontja ismeretlen: vagy a buchenwaldi koncentrációs táborban halt meg 1943-ban, vagy egy párizsi náci börtönben 1941-ben), Karl Kautsky (1854–1938): a II. Internacionálé és a német szociáldemokrata mozgalom centrista irányzatának vezetője és teoretikusa, a Független Szociáldemokrata Párt vezetője). A bizottság tevékenysége nem jár eredménnyel.

van szükség, továbbá arra, hogy az improduktív költségekkel az üzemek vezető technikai és gazdasági szakemberei maximális mértékben takarékoskodjanak. Mindez értelemszerűen vonatkozik a nagybirtokokra és az erdőbirtokokra, amelyekre a szocializálásra vonatkozó rendelkezések összességükben érvényesek.

A bizottságnak az a nézete, hogy az egyes gazdasági ágak természetétől, szerkezetétől, funkciójától függ, hogy mely intézkedések lesznek a legalkalmasabbak a szocializálás végrehajtására. Ebből a szempontból döntendő el, hogy birodalmi viszonylatban kell-e a szocializálási rendelkezést kiadni, vagy az egyes községekre bízni, vagy egyes termelési ágak vonatkozásában a szövetkezeti tulajdonon alapuló termelés bevezetésével elérni a kapitalista profit megszüntetésének lehetőségét...

A bizottság úgy véli, hogy az eddigi tulajdonosokat üzemei átadásáért kártalanítani kell. Politikai szempontból kell azután majd eldönteni, hogy milyen mértékben, milyen fokozatokban, a vagyon kötelező bejelentése és megadóztatása útján fog bekövetkezni az egész tulajdonosi osztálynak a bevonása a szocializálás folyamatába...

[Dokumente und Materialien zur Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung. Berlin, 1957. 593–594. o. Idézi: Nyugat-Európa és az Egyesült Államok... i. m. 14–15. o.]

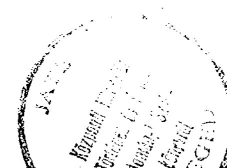
Következtess, hogy milyen volt a viszony a hadsereg és a polgári hatalom között!
Milyen szellem hatotta át a hadseregvezetést?
Hogyan értelmezte a szocializálási bizottság a tulajdonviszonyok változtatását?

9.
A tanácskongresszus határozata a Központi Tanács (Zentralrat) és a kormány hatásköri megosztásáról
(1918. december 19.)

1. Németország munkás- és katonatanácsának birodalmi kongresszusa, amely a teljes politikai hatalmat megtestesíti, a nemzetgyűlés további rendelkezéséig átruházza a törvényhozó és végrehajtó hatalmat a Népmegbízottak Tanácsára.

2. A kongresszus elrendeli továbbá a munkás- és katonatanácsok Központi Tanácsának felállítását, amely a német és porosz kabinet parlamenti felügyeletét látja el. Rendelkezik a birodalmi népmegbízottak, valamint – az állami viszonyok végleges szabályozásáig – Poroszország népmegbízottainak kinevezési és leváltási jogkörével.

3. A birodalmi hivatalok ügyvitelének felügyeletére a Népmegbízottak Tanácsából a legfelsőbb államhatalommal rendelkező államtitkár-helyettesek ügyelnek

a forradalom védelmére, a népmegbízottak Ebert-tanácsának feloszlatására, a munkás- és katonatanácsok végrehajtó tanácsának felállítására.

4. Az általános gyűlés a Független Szociáldemokrata Párt kongresszusának azonnali összehívását követeli.

[Regierung der Volksbeaftragten, Nr. 58. Idézi: Die Erste Republik... i. m. 66–67. o.]

10.
A Birodalmi Tanácskongresszus határozata a katonai főhatalomról
(1918. december 18.)

1. A legfőbb katonai hatalmat a hadseregben és a haditengerészetben egyaránt a népmegbízottak gyakorolják a végrehajtó tanács ellenőrzése alatt.

2. A militarizmus szétrombolásának és a porosz katonai vakfegyelem megszüntetésének szimbólumaként el kell távolítani minden rangjelzést, és el kell tiltani a szolgálaton kívüli fegyverviselést.

3. A csapattestek megbízhatóságáért és a fegyelem megtartásáért a katonatanácsok a felelősek. A Munkás- és Katonatanácsok Kongresszusának meggyőződése, hogy a saját maguk által választott Katonatanácsaiknak és vezetőiknek alárendelt csapatok szolgálatában feltétlenül a szükséges fegyelmet fogják tanúsítani a szocialista forradalom céljának elérése érdekében. Szolgálaton kívül nincs többé feljebbvaló.

4. Az eddigi váll-lapok, altiszti paszományok stb., sapka- és vállrózsák, valamint az oldalfegyverek eltávolítása nem egyes személyek, hanem a katonatanácsok ügye. Minden rendbontó sérti a forradalom tekintélyét és csapataink hazatérése időszakában zavaróan hat. A kongresszus követelei minden rendjel, kitüntetés és nemesi rang megszüntetését.

5. A katonák maguk választják vezetőiket. Azokat a korábbi tiszteket is meg lehet választani, akik a csapattestük többségének a bizalmát élvezik.

6. A katonai igazgatási hatóságok tisztjeit és tiszti rendfokozatú tisztviselőit a leszerelés érdekében helyükön kell hagyni, ha kijelentik, hogy semmit nem tesznek a forradalom ellen.

7. Siettetni kell a birodalmi hadsereg megszüntetésének és a néphadsereg felállításának folyamatát.

[Die Rote Fahne, 1918. december 19. Idézi: Nyugat-Európa és az Egyesült Államok... i. m. 15–16. o.]

11.
A Németországi Kommunista Párt (KPD) programja*
(1918. december 30–1919. január 1.)

November 9-én munkások és katonák szétzúzták a régi rendszert Németországban. A francia csatamezőkön szertefoszlott a porosz kard világuralmának véres őrülete. A bűnöző banda, amely a világégést előidézte és Németországot vértengerbe kergette, tudományának végéhez érkezett. A négy évig becsapott nép, amely Moloch szolgálatában elfeledkezett a kultúra iránti kötelességről, a becsületérzésről és az emberiségről, s mindenféle becstelen tettre engedte magát vezetni, a szakadék szélén felébred négyéves halotti merevségéből.

November 9-én a német proletariátus felkelt, hogy lerázza gyalázatos igáját. Elkergették a Hohenzollerneket, munkás- és katonatanácsokat választottak...

A világháború kimenetelével a polgári osztálytársadalom eljátszotta létjogosultságát. Már nem képes kivezetni a társadalmat abból a borzasztó gazdasági összeomlásból, amelyet az imperialista orgia hagyott maga után...

Mindebből a véres zűrzavarból és a tátongó szakadékból nincs más kivezető út, más segítség, mint a szocializmus. Csak a proletariátus világforradalma hozhat rendet e káoszban, mindenkinek munkát és kenyeret ad, befejezi a népek kölcsönös marakodását és a szennybe taszított emberiségnek békét, szabadságot és valódi kultúrát nyújt. Fel kell számolni a bérrendszert! Ez a jelen óra jelszava. A bérmunka és az osztályuralom helyére a szövetkezeti munkának kell lépnie. Meg kell szüntetni a munkaeszközök osztálymonopóliumát, ezeknek mindenki közös tulajdonává kell válniuk. Ne legyen többé kizsákmányoló és kizsákmányolt! A termelés irányítása és a termékek elosztása a közösség érdekében történjen. A fennálló termelési mód a kizsákmányolás és rablás megszüntetése, s a jelenlegi csaló kereskedelem felszámolása.

A munkaadó és a tulajdonában lévő bérrabszolgák helyébe: szabad munkatársakat! A munka ne legyen senkinek kín, hanem mindenki kötelessége! Emberhez méltó létet mindenkinek, aki teljesíti a társadalommal szembeni kötelességét! Az éhség ne legyen többé a munka átka, hanem a lustálkodók büntetése!

Csupán ilyen társadalomban szűnnek meg a népek közötti gyűlöletes a szolgaság gyökerei. Ha majd már megvalósul ilyen társadalom, akkor a földet nem gyalázza meg többé embergyilkosság. Csupán akkor lehet majd kijelenteni: ez a háború volt az utolsó!

---

* A Németországi Kommunista Párt (KPD) a szociáldemokrata párt (SPD) balszárnyából vált ki; 1915 tavaszán – egyenlőre az SPD-n belül – megalakították az Internacionale-csoportot, amely 1916. január 1-jei konferenciáján felvette a Spartacus-csoport nevet. 1916–1918 között illegálisan megjelentette a „Politische Briefe" (Politikai levelek) című kiadványát, amely az imperialista háború és az osztálybéke elleni harcra mozgósítottak. A csoport 1917-ben politikai és ideológiai önállóságának megtartása mellett csatlakozott az SPD-ből kiváló Németországi Független Szociáldemokrata Párthoz (USPD). A csoport 1918. november 11-én vette fel a Spartacus Szövetség nevet. Önálló párttá az 1918. december 30–1919. január 1. között ülésező alapító kongresszuson vált, s ekkor bocsátották ki a KPD első programját.

Ebben az órában a szocializmus az emberiség egyetlen mentőöve. A kapitalista társadalom egymásra omló falai fölött tüzes intő jelként lobognak a „Kommunista Kiáltvány" szavai: szocializmus vagy megsemmisülés a barbárságban! (...)

*

A polgári forradalmakban a vérontás, terror és a politikai gyilkosság nélkülözhetetlen fegyver volt a feltörekvő osztályok kezében.

A proletár forradalomnak céljai eléréséhez nincs szüksége terrorra, gyűlöli és elveti az orvgyilkosságot. Nincs szüksége e harci eszközre, mivel nem személyek, hanem intézmények ellen harcol, mivel nem naív illúziókkal lép az arénába, ahol csalódottságáért véres bosszút kellene állnia. Nem a kisebbség kétségbeesett kísérlete, hogy a világot erőszakkal saját eszméikhez igazítsák, hanem a nép nagy, sok milliós tömegének akciója, amely arra hivatott, hogy történelmi küldetését teljesítse és a történelmi szükségszerűséget valósággá alakítsa.

De a proletár forradalom egyúttal mindenféle rabszogaság és elnyomás halálharangja is.

Ezért támad a proletár forradalom ellen egy emberként életre és halálra minden tőkés, junker, kispolgár, tiszt, a kizsákmányolás és az osztályuralom összes haszonélvezője és parazitája...

A) AZONNALI INTÉZKEDÉSEK A FORRADALOM BIZTOSÍTÁSA ÉRDEKÉBEN

1. Az egész rendőrség, minden tiszt és a nem proletár katona lefegyverzése. Az uralkodó osztályok valamennyi tagjának lefegyverzése.

2. Minden fegyver és lőszer, valamint hadiüzem lefoglalása a munkás- és katonatanácsok által.

3. A felnőtt férfi proletárlakosság felfegyverzése munkásmilícia formájában. A milícia aktív részeként proletárokból álló Vörös Gárda létrehozása a forradalom állandó védelmére, az ellenforradalmi támadások és lazítások ellen.

4. A tisztek és altisztek parancsnoki hatalmának megszüntetése. A katonai vakfegyelem felváltása a katonák önakaratú szabad fegyelmével. Minden felettes csapat általi választása a visszahívási jog állandó fenntartása mellett. A katonai bíróság gyakorlatának megszüntetése.

5. A tisztek és a kapitulánsok eltávolítása minden katonatanácsból.

6. A korábbi rendszer valamennyi politikai szervének és hatóságának leváltása a munkás- és katonatanácsok bizalmijai által.

7. Katonai törvényszék létrehozása, amelynek el kell ítélnie a főbb háborús bűnösöket és a háború elhúzódásáért felelősöket, a két Hohenzollernt, Ludendorffot, Hindenburgot, Tirpitzet* és bűnös társaikat, valamint az ellenforradalom minden összeesküvőjét.

8. Minden élelmiszer azonnali lefoglalása a nép élelmezése biztosítása érdekében.

B) POLITIKAI ÉS TÁRSADALMI TERÜLETEN

1. Az egyes államok megszüntetése; egységes német szocialista köztársaság.

2. Minden parlament és helyi tanács felszámolása és funkciójuk átvétele a munkás- és katonatanácsok, valamint ezek bizottságai és szervei részéről.

3. Munkástanácsok választása egész Németországban a felnőtt kétnemű munkásság által, városban és vidéken üzemenként, valamint katonatanácsok választása a csapat által, amelyből kizárják a tiszteket és a kapitulánsokat. A munkások és katonák képviselőiket bármikor visszavonhatják.

4. A munkás- és katonatanácsokban birodalomszerte küldöttválasztás a Központi Munkás- és Katonatanácsba, amely megválasztja a végrehajtó tanácsot, mint a törvényhozó és végrehajtó hatalom legfelsőbb szervét.

5. A Központi Tanács átmenetileg legalább három havonként ülésezik – a küldötteket minden alkalommal újraválasztják – Végrehajtó Tanács tevékenységének állandó ellenőrzése és a munkás- és katonatanácsok mögött álló tömegek és a legfelső birodalmi kormányszervek eleven kapcsolatának fenntartása érdekében. A helyi munkás- és katonatanács joga mindenkori képviselőjének visszahívása és más személlyel való felváltása a Központi Tanácsban, amennyiben az nem megbízói értelmében cselekszik. A Végrehajtó Tanács joga a népbiztosok, valamint a központi birodalmi hatóságok és hivatalnokok kinevezése és felmentése.

6. Minden rendi különbség, rend és cím megszüntetése. A nemek teljes jogi és társadalmi egyenjogúsága.

7. Mélyreható szociális törvényhozás, a munkaidő csökkentése, a munkanélküliség irányítása érdekében és a munkásság testi erejének a világháborúban bekövetkezett csökkenésének figyelembevételével; maximálisan napi 6 órás munkaidő.

8. A táplálkozási mód, a lakás- és nevelésügy azonnali, gyökeres átalakítása a proletárforradalom szellemében.

* Erich Ludendorff (1865–1937): porosz tábornok, katonai szakíró. 1914–1916 között a 8. hadsereg vezérkari főnöke, 1916–1918-ban pedig az első főszállásmester és a harmadik Legfelsőbb Hadvezetés (OHL) vezetője. Később katonai diktátor s reakciós politikus. Paul von Hindenburg (1847–1934): tábornagy és államférfi; az első világháborúban a német keleti front parancsnoka, 1916 augusztusától pedig a német hadsereg vezérkari főnöke. 1925-ben köztársasági elnök. Alfred von Tirpitz (1849–1930): nagyadmirális; 1897–1914 között a birodalmi tengerészeti hivatal államtitkára. 1924–1928 között a Német Nemzeti Néppárt (DNVP) Reichstag-képviselője.

Ezt akarja a Spartacus Szövetség...

A Spartacus Szövetség soha nem veszi át a kormányhatalmat Németországban, széles proletártömegek nagy többségének világos és egyértelmű akarata nélkül, cssak a Spartacus Szövetség nézeteivel, céljaival és harci módszereivel való tudatos egyetértésük esetén.

A proletárforradalom csupán fokozatosan, lépésről lépésre Golgota-útjának keserű tapasztalatain, vereségeken és győzelmeken keresztül juthat el a teljes tisztasághoz és érettséghez.

A Spartacus Szövetség győzelme nem a forradalom elején, hanem annak végén következik be: ez azonos a szocialista proletariátus hatalmas milliós tömegeinek győzelmével.

Proletárok! Harcra fel! A világot kell meghódítani és egy világ ellen kell harcolni. A világtörténelem ezen utolsó osztályharcában az emberiség legnemesebb céljai érdekében az ellenségre a következő szavak érvényesek: torkára a kést, s térdelj a mellére!

[Revolutionäre deutsche Parteiprogramme. Herausgegeben und eingeleitet von Lothar Berthold und Ernst Diehl. Dietz Verlag, Berlin 1967. 107–118. o.]

Milyen politikai változást tükröznek az iratok?
Figyeld meg, mi az alapvető változás a hatalom gyakorlásának a rendszerében!
Milyen érvekkel próbálja meg magát legitimizálni a szocializmus?
A Németországi Kommunista Párt milyen intézkedésekkel akarja biztosítani a forradalom fennmaradását?
Miben látják a világforradalom végző győzelmének garanciáját?

12.
Noske* rendelete
(1919. január 14.)

Berlin lakóihoz!

Moabit kerület tegnapi megszállását a mai napon jelentékeny erőt képviselő csapatoknak a városba széles fronton történő bevonulása követi. Minden nyugati elővárost szintén megszállva tartunk, vagy polgár- és népőrség védelme alatt áll.

* Noske Gustav (1868–1946): többségi szociáldemokrata, 1918. december 29-től 1919. február 13-ig a Népmegbízottak tanácsának hadügyminisztere, 1919. januári felkelés vérbefojtója; 1919. február 13-tól 1920. március 22-ig a szociáldemokrata Scheidemann-, majd a Bauer-kormány hadügyminisztere. A januári felkelés során gyilkolták meg Rosa Luxemburgot és Karl Liebknechtet.

Munkások, Katonák, Polgárok! Az általam vezetett divíziók nem az ellenforradalom eszközei, nem az elnyomást szolgálják, hanem a felszabadulást hozzák a hallatlan terror elnyomása alól, amely alatt Berlin lakosainak tömegei szenvednek. Az egyén és a tulajdon biztonságát, a sajtószabadságot és a legfontosabb polgári jog, a nemzetgyűlés megválasztása jogának szabad gyakorlását akarom biztosítani.

A Spartacus-emberek és bűnöző elemek újabb erőszakosságait kell fegyveres erővel megelőzni. Felszólítom Berlin lakosságát, hogy segítsék a csapatokat, és engedelmeskedjenek a katonai vezetők rendelkezéseinek.

Elrendelem:

1. A Népmegbízottak Tanácsa elrendelte a fegyverek beszolgáltatását. Ezt a rendelkezést január 15-től kezdve a bevonuló csapatok a rendőrséggel karöltve fogják végrehajtani. E célból házkutatásokat is foganatosítani fognak.

2. Tilos minden utcai gyülekezés! Az őrszemek és járőrök minden olyan felszólításának, amely bizonyos területek, épületek és utak szabadon hagyására irányul, haladéktalanul engedelmeskedni kell.

3. Az utcai közlekedést, különösen a sötétedés beállta után, de a nappali órák alatt is, csak a feltétlenül szükségesre korlátozzuk.

4. A városi távbeszélő-hálózatot a legközelebbi jövőben teljes egészében katonai és rendőri célokra fogják felhasználni. Éppen ezért felhívom a lakosságot, hogy a távbeszélőt kizárólag csak a feltétlenül szükséges és sürgős szolgálati és üzleti beszélgetésekre vegyék igénybe.

5. Tekintettel a legutóbbi napokban történt felháborító eseményekre, felhívok minden polgártársat, hasson oda, hogy a fegyverbeszolgáltatás végrehajtása gyorsan és maradéktalanul történjék meg, és ezáltal a főváros rendje és nyugalma újra helyreálljon.

Noske s. k. főparancsnok

[Dokumente und Materialien zur Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung. Berlin, 1957. 3. köt. 69–70. o. Idézi: Nyugat-Európa és az Egyesült Államok... i. m. 19–20. o.]

13.
A Németországi Független Szociáldemokrata Párt (USPD) programnyilatkozata
(1919. március)

Az erfurti pártprogram elvi része, fő gondolatainak megtartásával a pártkongresszus kijelenti:

1918 novemberében Németország forradalmi munkásai és katonái megszerezték az államhatalmat. Hatalmukat azonban nem erősítették meg és nem győzték le a tőkés osztályuralmat. A jobboldali szocialisták vezérei felújították a polgári

osztállyal kötött paktumot és elárulták a proletariátus érdekeit. A „demokrácia” és „szocializmus” szavakkal csak zavart okoznak a fejekben.

A tőkés társadalmi rendben a demokratikus jogformák a becsapás eszközei. Amíg a politikai felszabadítást nem követi gazdasági felszabadítás és a függetlenség, addig nincs igazi demokrácia. A jobboldali szocialisták általi szocializálás szemfényvesztés. Megelégednek a kapitalista érdekek védelme melletti „vegyes gazdasági” gazdálkodással, sőt a saját ítéletük szerint a társadalmasításra megérett üzemek nyilvános ellenőrzésével is.

Az osztálytudatos proletariátus felismerte, hogy felszabadító harcát csak önmaga és nem az eddigi szervezetek keretében vívhatja meg, s hogy ehhez új proletár osztályszervezetre van szükség.

A tanácsrendszerben a proletár forradalom megteremtette e harci szervezetet, amely az üzemekben forradalmi cselekvésre egyesíti a munkástömegeket. Megteremti az önigazgatáshoz való jogot a proletariátus számára az üzemekben, a községekben és az államban. Vezeti a kapitalista gazdasági rendszerből a szocialistába történő átalakulást.

Az azonos gazdasági feltételekből valamennyi tőkés országban tanácsrendszer jön létre és a proletár világforradalom hordozójává válik.

A Független Szociáldemokrata Párt történelmi feladata, hogy az osztálytudatos proletariátus forradalmi felszabadító harcának zászlóvivője legyen.

A Független Szociáldemokrata Párt legközelebbi követelései:

1. A tanácsrendszer beillesztése az alkotmányba. A tanácsok döntő részvétele a törvényhozásban, az állam- és községi igazgatásban és az üzemekben.

2. A régi hadsereg teljes feloszlatása. Az önkéntesekből toborzott zsoldoscsapatok azonnali feloszlatása. A polgárság lefegyverzése. Néphadsereg létrehozása az osztálytudatos munkásság soraiból. A néphadsereg önigazgatása és a vezérkar legénység általi választása. A katonai bíráskodás megszüntetése.

3. Azonnal meg kell kezdeni a tőkés vállalatok társadalmasítását. Haladéktalanul meg kell valósítani a bányászat, az energiatermelés (szén, víz, erő, elektromosság), a koncentrált vas- és acélipar, valamint más magasan fejlett ipari ágazatokban, a bank és a biztosítás területén. Azonnal társadalmi tulajdonba kell venni a nagybirtokokat és a nagy kiterjedésű erdőségeket. A társadalom feladata, hogy valamennyi műszaki és gazdasági segédeszköz biztosításával, valamint a szövetkezetek támogatásával minden gazdasági üzemet a legnagyobb teljesítményre ösztönözzön. A városokban a telek- és földtulajdon a község tulajdonába kerül és a községek kötelesek saját költségükből elegendő lakást biztosítani.

4. A hivatalok és a bírák nép általi választása. Állami bíróság azonnali felállítása, amely köteles felelősségre vonni a világháború és korábbi befejezésének megakadályozásában bűnös személyeket.

5. Adó formájábam teljes egészében el kell vonni a háborúban keletkezett vagyongyarapodást. Minden nagyobb vagyonból egy részt át kell adni az államnak. A közkiadásokat egyébként a fokozatosan növekvő jövedelmi vagyonból vagy örökösödési adókból kell fedezni. A háborús kölcsönöket érvényteleníteni kell a rászorultak, a közhasznú egyesületek, intézmények és községek kártalanításával.

6. A szociális törvényhozás kiépítése. Anya- és gyermekvédelem és -ellátás. A háborús özvegyek és árvák, illetve a sebesültek számára gondtalan megélhetést kell biztosítani. A lakásra szorulók számára a tulajdonosok kötelesek felesleges helyiségeiket használatra átadni. A közegészségügy alapvető újrarendezése.

7. Az állam és az egyház, valamint az egyház és az iskola szétválasztása. Világi jellegű nyilvános egységes iskola létrehozása, amelyet szocialista pedagógiai alapelvek alapján kell kialakítani. Minden gyermek joga a képességeinek megfelelő képzés és a hozzá szükséges eszközök biztosítása.

8. A hirdetések közjogi monopóliumának bevezetése és a helyi egyesületekre való ruházása.

9. Baráti kapcsolatok kialakítása az összes nemzettel. A diplomáciai kapcsolatok azonnali felvétele az orosz tanácsköztársasággal és Lengyelországgal. Munkás-Internacionálé újbóli megalakítása a zimmerwaldi és kienthali nemzetközi konferenciák forradalmi szocialista politikájának szellemében.

A FSZDP meggyőződése, hogy valamennyi proletárerő összefogásával, amelyre a párt törekszik, meggyorsul és valóra válik a proletariátus teljes és tartós győzelme. A munkásosztály egyesítésének szükséges előfeltétele azonban e nyilatkozat melletti hitvallás szóban és tettben egyaránt.

[S. Miller–H. Potthoff: Kleine Geschichte der SPD... 329–331. o.]

Mivel legitimizálja magát az új hatalom?
Mit céloz Noske rendelete?
Figyeld meg, hogy melyek a szociáldemokrata párt alapvető követelései!
Minősítsd ezeket a programpontokat!

14.
A Forradalmi Központi Tanács (Zentralrat) kikiáltja a Bajor Tanácsköztársaságot
(1919. április 7.)*

Bajorország népéhez!

Megtörtént a döntés. Bajorország tanácsköztársaság. A dolgozó nép sorsa

* 1919. április 7-én Münchenben kikiáltották a Tanácsköztársaságot. A független szociáldemokrata többségű tanácskormány határozott forradalmi intézkedéseket hozott, de elmulasztotta a kis- és középparasztság helyzetének megjavítását. A központi kormány a bajor szabadcsapatokkal karöltve május 1-jén véres harcok közepette leverte az ellenállást.

ura. Bajorország forradalmi munkássága és parasztsága, közöttük valamennyi katonatestvérünk is, akiket többé nem választanak el pártellentétek; megállapodtak abban, hogy mostantól véget kell vetni minden kizsákmányolásnak és elnyomásnak. A proletárdiktatúra, amely immáron valóság lett, az igazi szocialista közösség megvalósítását tűzte ki célul, amelyben minden dolgozó részt vesz a közéletben, az igazságos szocialista gazdaságban.

Feloszlott a tartományi gyűlés, a meghaladott polgári-kapitalista korszak terméketlen képződménye, s lemondott az általa felállított minisztérium. A dolgozó nép tanácsai által kinevezett s a népnek felelős bizalmiak népmegbízottként meghatározott területeken rendkívüli teljhatalommal rendelkeznek. Segítőik lesznek a forradalmi szocializmus és kommunizmus valamennyi irányzatának kipróbált emberei; a hivatalnoki kar számos becsületes személyisége, kiváltképpen az alsó és középső hivatalnokokat kérik fel hathatós együttműködésre az új Bajorországban. A bürokrácia rendszere azonban haladéktalanul megszüntetendő.

A sajtót szocializálják.

A Bajor Tanácsköztársaság védelmére a külső és belső ellenforradalmi kísérletek ellen azonnal vörös hadsereg alakul. A Tanácsköztársaság elleni minden fellépést a forradalmi bíróság azonnal és kíméletlenül megtorol.

A Bajor Tanácsköztársaság az orosz és magyar nép példáját követi. Azonnal testvéri kapcsolatra lép e népekkel. Ezzel szemben elutasít minden együttműködést a hitvány Ebert, Scheidemann, Noske, Erzberger-kormánnyal, mert a szocialista köztársaság lobogója alatt a gyalázatban összeomlott német császárság imperialista-kapitalista-militarista ügyletét folytatja.

Példájának követésére szólít fel minden német testvérnépet. A Bajor Tanácsköztársaság üdvözli a szabadságért és igazságosságért, a forradalmi szocializmusért küzdő proletárokat Württembergben és a Ruhr-vidéken, és az egész világon.

Az egész emberiség boldog jövőjének reményében egyúttal április 7-ét nemzeti ünneppé nyilvánítja. A kapitalizmus átkos korszakától való kezdődő búcsúzás jegyében hétfőn, 1919. április 7-én egész Bajorországban szünetel a munka, mindenütt, ahol a dolgozó nép életét nem akadályozza, amelyről egyidejűleg részletes rendelet jelenik meg.

Éljen a szabad Bajorország! Éljen a Tanácsköztársaság! Éljen a világforradalom!

[Die deutsche Revolution, Bd. 2. 206. S. Idézi: Die Erste Republik... i.m. 95–96.o.]

15.
A Rajnai Köztársaság felhívása

(1919. június 1.)

A rajnai néphez!

Elérkezett a Népszövetséghez való közeledés pillanata. A legnagyobb nyomor órájában, amikor saját sorsáról is dönteni kell, a rajnai nép meghallgatását követeli. Az egész világon elismert önrendelkezési jog alapján született sziklaszilárd elhatározás visszautasít minden kényszert, bárhonnét jöjjön is. A rajnai nép becsületesen és őszintén óhajtja a békét, amely a népek megbékélésének alapját jelenti. Ezért szabad akaratából megszabadul fő bajaitól, a korcs feudalizmustól és militarizmustól, amelyek oly sok háborút okoztak. Ezzel örökre felszámolja a valódi békével szembenálló akadályokat. A békeszerződés tervezete feltételezi egyrészt a birodalmi kormány által is elismert egyenlőség és igazságosság követeléseit a Franciaországnak és Belgiumnak okozott nagy pusztítás és károk jóvátételére és kielégítő garanciákat az új háború megismétlődése ellen, másrészt rendkívüli módon megterheli a német népet.

A rajnai nép legfontosabb kötelessége, hogy teljes szívvel hozzájáruljon a népek általános és végleges kibéküléséhez. Ezért kijelentjük: a Német Birodalommal szövetségben önálló Rajnai Köztársaságot alakítunk, amely köztársaság a Rajna-vidéket, Alt-Nassaut, Rheinhessent és Rajna-Pfalzot foglalja magában.

Létrehozása az alábbiak szerint történik:

1. A régi határok fennmaradnak; Birkenfeld a rajnai köztársasághoz tartozik.

2. A határmódosítások az érintett népek jóváhagyását igénylik, amelyet népszavazással állapítanak meg.

Az ideiglenes kormányzást az aláíró bizottságok küldöttei gyakorolják. A rajnai tartományi gyűlési választások haladéktalan előkészítését és mielőbbi összehívását a német nemzetgyűlési választójog alapján azonnal meg kell kezdeni. A kormány és a tartományi gyűlés székhelye Koblenz. Az ideiglenes kormány székhelye egyelőre Wiesbaden. A tartományi- és kommunális hatóságok továbbra is folytatják eddigi tevékenységüket. A porosz és hesseni központi kormány helyére a rajnai köztársaság ideiglenes kormánya lép.

Éljen a Rajnai Köztársaság!

[Die deutsche Revolution, Bd. 2. S. 389. Idézi: Die Erste Republik... i.m. 97–98. o.]

Milyen alapvető hatalmi változást mutat meg a 14. dokumentum?
Figyeld meg a belpolitikai programpontokat!
A külpolitikai koncepció mire épít és milyen távlati elképzelést tükröz?
Nézz utána a térképen Bajorország határának és helyének a Német Birodalomban!
Keresd meg a történelmi térképeken és atlaszokban a Rajnai Köztársaság helyét és kiterjedését!
Milyen elvet helyez középpontjába a 15. dokumentum?
Mit gondolsz, miért ez volt ott és akkor a központi kérdés?

16.
A Német Birodalom alkotmánya
(1919. augusztus 11.)

(Részletek)

A német nép, törzseiben egységesen és attól az akarattól áthatva, hogy birodalmát szabadságban és igazságosságban megújítsa és megszilárdítsa, továbbá a belső és külső békének szolgáljon, és a társadalmi haladást elősegítse, a következő alkotmányt adta magának:

I. rész
A birodalom felépítése és feladatai
Első fejezet

1. cikk. A Német Birodalom köztársaság. Az államhatalom a néptől származik.

2. cikk. A birodalom területét a német tartományok területe alkotja. Egyéb területek birodalmi törvénnyel csatlakozhatnak a Birodalomhoz, ha azt lakossága önrendelkezési joga révén kérelmezi.

3. cikk. A birodalom színei: fekete-piros-arany. A kereskedelmi lobogó fekete-fehér-piros, a bal felső sarokban a birodalom színeivel.

4. cikk. A nemzetközi jog általánosan elismert szabályai a német birodalmi jog kötelező részeiként hatályosak.

5. cikk. Az államhatalmat birodalmi ügyekben a birodalom szervei a birodalmi alkotmány alapján, az egyes államok ügyeiben az államok szervei az államok alkotmányai alapján gyakorolják. (...)

20. cikk. A birodalmo gyűlés (Reichstag) a német nép képviselőiből áll.

21. cikk. A képviselők az egész népet képviselik. Csak lelkiismeretüknek felelősek és nem kötődnek megbízásokhoz.

22. cikk. A képviselőket az általános, egyenlő, közvetlen és titkosan leadott szavazatok útján, arányos képviselet alapján, minden 20. életévét betöltött férfi és nő választja meg. A választás napja vasárnap, vagy egy más nyilvános pihenőnap. A részleteket a választási törvény rögzíti.

23. cikk. A birodalmi gyűlést négy évre választják. Az új választásokat a megbízatási idő lejárta előtt 60 nappal meg kell tartani. (...)

25. cikk. A birodalmi elnök feloszlathatja a birodalmi gyűlést, de azonos indoklással csak egy alkalommal. (...)

Az új választásokat a feloszlatást követő 60. napon belül meg kell tartani.

41. cikk. A birodalom elnökét az egész német nép választja. Minden 35. életévét betöltött német állampolgár megválasztható. A részleteket a választási törvény határozza meg. (...)

43. cikk. A birodalmi elnök megbízatása 7 évre szól. Újraválasztása megengedett.

47. cikk. A birodalmi elnök az egész Wehrmacht főparancsnoka.

48. cikk. Ha valamely állam a birodalmi alkotmány vagy a birodalmi törvény folytán reá háruló kötelezettségeinek nem tesz eleget, a birodalmi elnök a fegyveres erő segítségével erre rászoríthatja.

A birodalmi elnök a közbiztonság és a közrend jelentős mértékű megzavarása vagy veszélyeztetése esetében a közbiztonság és közrend helyreállítása érdekében a szükséges intézkedéseket megteheti, szükség esetén a fegyveres erő segítségével beavatkozhat. Ebből a célból átmenetileg a 114., 115., 117., 118., 123., 124. és 153. cikkekben meghatározott alapjogokat egészében vagy részben felfüggesztheti.

E cikk 1. és 2. bekezdésében tett intézkedésekről a birodalmi elnök haladéktalanul köteles a birodalmi gyűlést tájékoztatni. Az intézkedéseket a birodalmi gyűlés kívánságára hatályon kívül kell helyezni.

Késedelem okozta veszély esetében az államok kormányai saját területükre vonatkozóan a 2. bekezdésben meghatározott fajta ideiglenes intézkedések megtételére jogosultak. Az intézkedéseket a birodalmi elnök vagy a birodalmi gyűlés kívánságára hatályon kívül kell helyezni.

A részleteket birodalmi törvény határozza meg.

50. cikk. A birodalmi elnök valamennyi rendeletének és rendelkezésének érvényességéhez – a Reichswehr-re vonatkozóan is – a birodalmi kancellár vagy az illetékes birodalmi miniszter ellenjegyzésére van szükség. Az ellenjegyzéssel átvállalják a felelősséget. (...)

52. cikk. A birodalmi kormány a birodalmi kancellárból és a birodalmi miniszterekből áll.

53. cikk. A birodalmi kancellárt és javaslatára a birodalmi minisztereket a birodalmi elnök nevezi ki és menti fel.

54. cikk. A birodalmi kancellárnak és a birodalmi minisztereknek tisztségük ellátásához a birodalmi gyűlés bizalmával kell rendelkezniük. Bármelyiküknek le kell mondania, ha a birodalmi gyűlés világos határozatával megvonja tőle a bizalmat.

55. cikk. A birodalmi kormány elnöke a birodalmi kancellár, aki a birodalmi kormány által elfogadott és a birodalmi elnök által engedélyezett ügyrend szerint vezeti az ügyeket.

56. cikk. A politika irányvonalát a kancellár határozza meg, amelyért felelősséggel tartozik a birodalmi gyűlésnek. Ezen irányvonalon belül valamennyi birodalmi miniszter önálóan vezeti a rábízott területet, és felelősséggel tartozik a birodalmi gyűlésnek. (...)

60. cikk. A német tartományok képviseletére a birodalmi törvénykezés és közigazgatás keretében birodalmi tanács (Reichsrat) alakul. (...)

68. cikk. A törvényjavaslatokat a birodalmi kormány vagy a birodalmi gyűlés körei nyújtják be. (...)

73. cikk. A birodalmi gyűlés által elfogadott törvényt kihirdetése előtt népreferendumra kell bocsátani, ha azt a birodalmi elnök egy hónapon belül elrendeli. Népreferendumnak kell döntenie arról a törvényről, amelynek kihirdetési elhalasz-

tását a birodalmi gyűlés legalább egyharmada kéri, s a szavazásra jogosultak egyhuszada kérvényezi. Népreferendumot kell tartani továbbá akkor, ha a szavazatra jogosultak egy tizede törvényjavaslat előterjesztését kívánja. A népreferendum kidolgozott törvényjavaslaton alapul. A birodalmi kormány állásfoglalásával a birodalmi gyűlés elé terjeszti. Nem kerül sor népreferendumra akkor, ha a beterjesztett törvényjavaslatot a birodalmi gyűlés változatlanul elfogadja...

74. cikk. A birodalmi gyűlés által elfogadott törvényekkel szemben a birodalmi tanács fellebbezéssel élhet. (...)

[Die Erste Republik. Dokumente zur Geschichte des Weimarer Staates. Herausgegeben von Peter Longerich. Piper, München 1992. 104–110. o., Az emberi jogok dokumentumokban. Összeállította: Kovács István és Szabó Imre. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1976. 199–217.o., Nyugat-Európa és az Egyesült Államok... i.m. 20–21. o.]

Mit jelenthet az a kitétel, hogy „törzseiben egységesen”?
Figyeld meg, hogy milyen alapvető célkitűzésekre épül az alkotmány!
Elemezd ezeket a célkitűzéseket s próbáld meg összhangba hozni Németország I. világháború utáni helyzetével!
Milyen a kapcsolat a birodalom és egyes államai között?
A népképviseleti elv mennyiben és milyen kérdésekben érvényesül?
Gyűjtsd ki a birodalmi elnök és a birodalmi kancellár jogait! Milyen következtetést tudsz levonni?
Minősítsd ezt az alkotmányt!

Összefoglaló feladatok
(I. fejezet)

1. Készíts összeállítást arról, hogy milyen erők ütköztek össze 1918 novemberében!
2. Elemezd a forradalmi mozgalmak programját és fellépését!
3. Hasonlítsd össze az 1918-ban működő pártok, szervezetek programját!
4. Állapítsd meg, hogy milyen hatalmi viszályokat tükröz az 1919. aug. 11-i alkotmány!

II.
A POLITIKAI PÁRTOK VISZONYA A WEIMARI KÖZTÁRSASÁGHOZ

Németország 1918–1919-ben a monarchia megszűnésével és a parlamenti demokrácia kialakulásával „pártállam” lett, s a politikai rendszer működése és stabilitása jelentős mértékben a pártoktól függött.

A parlamenti demokrácia hiányos gyakorlatát és történelmi terheltségét növelte a pártok sokszínűsége; az 1919 januári nemzetgyűlési választásokon induló pártok nagyrészt a császárság pártjainak nevet változtatott közvetlen utódai voltak.

A weimari köztársaság politikai kultúrájának alapproblémáját a lakosság demokratikus meggyőződésének és viselkedési módjának szűk körű elterjedése jelentette. A három demokratikus párt (szociáldemokrata, Német Demokrata Párt, Centrum) már az 1920. évi parlamenti választásokon elveszítette többségét. 1925-ben Hindenburg tábornagyot választották meg a szinte „tartalékcsászár” funkcióval rendelkező birodalmi elnöknek. A weimari állam szimbólumai (himnusz, zászló) körül kibontakozott viták egyre inkább megkérdőjelezték a demokratikus rendszer legitimációját. a köztársaság úgynevezett stabil éveit („az arany húszas évek”) is masszív belpolitikai viták jellemezték. Miközben a „pártállamot” és a parlamenti elveket állandó bírálat érte, a politikai jobboldalra támaszkodó félkatonai fegyveres szervezetek radikalizálták a belpolitikai vitákat. Éppen ebből a szemszögből hatott riasztólag a liberális pártok (Német Néppárt és Német Demokrata Párt) és a jobboldali konzervatív Német Nemzeti Néppárt befolyásának drasztikus csökkenése és a töredékpártok szavazatnövekedése. Egymás után alakultak a középrétegek új típusú harci szövetségei (különböző agrárpártok, népjogipárt, gazdaságpárt stb.). A széttöredezett alakzat világosan jelezte az egykori liberális és konzervatív orientációjú szociális környezet széthullását. A szélsőjobboldali nemzetiszocialista párt választási sikerei ugyan még várattak magukra, de a „stabil” weimari években sikerült szervezeti magvát megszilárdítania.

A weimari köztársaság terheit és strukturális problémáit tovább növelte az 1920–1930-ban jelentkező gazdasági és politikai válság. A világgazdasági válság kitörésekor a német gazdaságban még nem zárult le a háború utáni rekonstrukciós folyamat. Az erős konjunktúracsökkenés és a strukturális veszteségek katasztrofális hatással jártak. A termelés széles körű visszaesése tömeges munkanélküliséget okozott, amely az anyagi nyomorúság mellett súlyos lélektani következményt váltott ki.

Hindenburg szükségrendeleti kormányzással bízta meg az 1930-ban kinevezett Brüning kancellárt. Az elnöki rendszer a politika súlypontját a parlamenttől a birodalmi elnök és környezete kezébe helyezte. Csökkent a pártok jelentősége, s nőtt a hadsereg, a bürokrácia és a különböző szövetségek súlya. 1932 júniusában Papen kancellári kinevezése már a nyílt elnöki diktatúrába való átmenetet jelezte, aki „új állam” elképzelésével autoritatív alkotmánymodellt képviselt. Utolsó kísérletként Schleicher kancellár a szakszervezetektől a nemzetiszocialista párt

„balszárnyáig” terjedő szövetséggel kísérletezett, amely szintén meghiúsult. Utolsó lehetőség maradt Hitler kancellári kinevezése, akit erős konzervatív erőkkel igyekeztek körülbástyázni. Ez az elképzelés azután tragikus tévedésnek bizonyult.

Ebben a fejezetben a dokumentumok a weimari köztársaság demokratikus, liberális, baloldali, konzervatív és szélsőjobboldali alternatíváit villantják fel.

*

17.
A Német Néppárt (DVP) alapelvei*
(1919. október)

A német jelleg régóta az egyén és sajátosságainak szabad kibontakozásában rejlik a közösségi érzülettől áthatott népközösség keretén belül. A Német Néppárt törekvése a német jelleg ápolása, érvényesítése és tisztelete a nagyvilágban.

A Német Néppárt ezért a nemzeti államfelfogás talaján a liberális és szociális gondolatok elmélyítését és megbékítését vallja. Az állam és a nép életének belső megújulása érdekében a teljes egyenjogúság, kötelességtudat és a valódi hazaszeretet bázisán együttműködésre szólítja fel a német nép valamennyi szellemi és erkölcsi erejét.

*I. Az állam jellegéről***

1. Államhatalom. A német népierő külső és belső üdvözítő kibontakozásának első feltétele az erős, szilárdan összeillesztett államhatalom, amely az állampolgári kötelességtudat gondos ápolására, legvégül azonban a nélkülözhetetlen hatalmi eszközökre támaszkodik. Minél szűkösebbek a birodalom hatalmi eszközei, annál inkább szükséges fenntartani a német népben az állammal szembeni holtig tartó kötelességtudatot, a férfiasságot, azokat a tartópilléreket, amelyekre német népi hadseregünk épült. Ezeket a Német Néppárt mindenkor támogatja.

Minden állampolgárnak teljes politikai egyenjogúságot követel; Németország szabadsága és felemelkedése fontos feltételének tekinti azonban az önkéntes, bizalomteli engedelmességet, amelyet a nép az általa választott vezető iránt tanúsít. A párt különösen ápolja ezeket az érzelmeket.

2. Külpolitikai álláspontunk. A Német Néppárt az egyes személy népközösségi jogához hasonlóan követeli a német népnek a népek sorában megillető tiszteletét, a nemzeti és gazdasági fejlődés szabadságát.

A népek politikai és gazdasági kibékítésére, az elszakított németek egyesítésére – beleértve az ausztriai németeket is – törekszik, amelyet azonban mindaddig lehetetlennek tekint, amíg ellenfeleink lábbal tiporják a német nép becsületét, s fennmarad a ránk kényszerített erőszakos béke.

Külpolitikánk megfontolt, céltudatos és szakszerű vezetést igényel. A külszolgálat átalakítandó; külföldi képviselőinket a rátermettség szerint úgy kell kiválasztani, hogy a külföldi németséggel és a külföld mértékadó köreivel, különösen a külföldi sajtóval szoros kapcsolatban sikeresen támogassák politikánkat, kereskedelmünket és iparunkat.

A német nép arra is jogosult, hogy együttműködjön az alacsonyabb kultúrszinten álló népek szellemi és erkölcsi felemelésében.

3. Államforma. A Német Néppárt minden eszközzel támogatja a birodalom újjáépítését. Ezért politikai alapelvei keretében a jelenlegi államformán belül működik.

(...)

[Deutsche Parteiprogramme... i.m. 519–531.o.]

Miben látja a DVP alapvető feladatát?
Milyen jellegűnek vallja magát ez a párt?
Milyen eszközöket lát a feladat megvalósítása feltételének?
Vedd sorra belpolitikai és külpolitikai célkitűzéseit s ezekből vonj le következtetést a párt eszmei alapállására vonatkozólag!

18.
A Németországi Független Szociáldemokrata Párt (USPD) akcióprogramja*
(Lipcse, 1919 november–december)

A proletár forradalomnak két nagy szakasza van: a politikai hatalom megszerzéséért folytatott harc és annak megőrzése a kapitalizmusból a szocializmusba való

* A Német Néppártot az 1918 decemberi felhívás alapján a régi Nemzeti Liberális Párt tagjai alapították, akik nem léptek be a Német Demokrata Pártba. Meghatározó személyisége Gustav Stresemann lett, akit az első világháború idején tanúsított nacionalista magatartása miatt nem vettek fel a Német Demokrata Pártba. A Német Néppárt tulajdonképpen a politikai jobboldalon állt, s csak Stresemann külpolitikája vezette el a weimari állammal folytatott pozitív együttműködéshez. Legnagyobb eredményét (14% és 65 mandátum) az 1920. évi birodalmi gyűlési választásokon érte el; az 1920-as években választási szavazatainak aránya 8–10% között mozgott, majd 1932. novemberében 1,6%-ra csökkent.

** A második fejezet a népgazdaságra vonatkozó elképzeléseiket tárgyalja.

* Az 1919. március 2–6. között tartott rendkívüli FSzDP-pártkongresszus küldöttei „Programnyilatkozatot” fogadtak el, amely az „erfurti pártprogram elvi részének fő gondolataira” hivatkozott. Az 1919. november 30–december 6. között Lipcsében tartott rendkívüli pártkongresszuson Artur Crispien a pártvezetés nevében új akcióprogram-tervezetet terjesztett elő, amely a forradalmi harc megváltozott körülményeinek figyelembevételével készült. Az elnökségi tervezetet a küldöttek csekély módosításokkal egyhangúlag elfogadták.

átmeneti szakaszig. A munkásosztály felszabadítása csak a munkásosztály műve lehet, mivel az összes többi osztály érdekellentéteik ellenére a termelőeszközök magántulajdonának elvét vallja és közös céljuk a kapitalista társadalom alapjainak fenntartása.

A munkásosztály érdekei valamennyi országban azonosak. A kapitalista világgazdaság kiterjedésével a munkások helyzete minden országban egyre inkább más országok munkásainak helyzetétől függ. A munkásosztály felszabadítása tehát nemzetközi összefogást és az egész világ munkásainak közös harcát követeli. E felismerés alapján a FSZDP együttérez minden ország osztálytudatos munkásaival. A nemzetközi kapitalizmussal valamennyi ország osztálytudatos proletariátusa a nemzetközi szocializmust állítja szembe. (...)

A kapitalizmus legyőzése és a szocialista társadalom megvalósítása érdekében a következő intézkedések szükségesek:

1. Minden ellenforradalmi zsoldoshadsereg feloszlatása. Valamennyi katonai jellegű polgári és rendőrségi alakulat, városi és falusi polgárőrség, műszaki elsősegély, rendőrségi alakulatok feloszlatása, a polgárság és a földbirtokosok lefegyverzése. Forradalmi hadsereg felállítása.

2. A termelőeszközök magántulajdonának társadalmi tulajdonná alakítása. A társadalmasítást haladéktalanul végre kell hajtani a bank- és biztosításügy, a bányászat és az energiatermelés – szén, víz, erő, elektromosság –, a koncentrált vas- és acéltermelés, a közlekedés és szállítás, valamint más, magasan fejlett ipari ágazatokban.

3. A nagybirtokokat és nagy erdőgazdaságokat azonnal társadalmi tulajdonba kell venni. Az összes mezőgazdasági üzemet valamennyi műszaki és gazdasági segédeszköz biztosításával és a szövetkezetek támogatásával teljesítőképességük legmagasabb szintjére kell emelni. A parlagföldeket fel kell törni.

4. A városokban és a túlnyomórészt ipari jellegű községekben a telek- és földtulajdont községi tulajdonba kell venni; a község köteles elegendő lakást rendelkezésre bocsátani.

5. Az élelmezésügy tervszerű szabályozása.

6. Az egész közegészségügy társadalmasítása.

7. Valamennyi köznevelési és oktatási intézmény társadalmasítása. Nyilvános, világi szellemű egységiskola. Az iskolát szocialista-pedagógiai elvek szerint kell kialakítani, a nevelést össze kell kapcsolni az anyagi termeléssel.

8. A vallás magánügy. Az állam és az egyház teljes szétválasztása. Az egyházi és vallási közösségek magánegyesületekké nyilvánítása, amelyek maguk szabályozzák ügyeiket.

9. Szocialista adópolitika, progresszív jövedelem-, vagyon- és örökösödési adó bevezetése a közkiadások fedezésére, amennyire ezek adókból fedezhetők. Valamennyi olyan közvetett adó, vám és egyéb gazdasági intézkedés felszámolása, amely a proletariátus érdekeit feláldozza az előnyben részesített kisebbség érdekeiért.

10. Minden törvény hatályon kívül helyezése, amely a nőt közjogi és magánügyben a férfival szemben hátrányosan érinti.

11. Közjogi monopólium bevezetése a hirdetés és reklámágazatban és annak átruházása a kommunális egyesületekre.

12. A teljes közjog átalakítása szocialista elvek szerint.

13. Munkakötelezettség minden munkaképes egyén számára. Védekezőintézkedések a munkaerő megóvására.

14. Baráti viszony helyreállítása minden néppel. A szocialista köztársaságokkal való szövetségek előkészítésének azonnali megkezdése.

A proletariátus diktatúrája valamennyi osztály felszámolásának és minden osztályuralom szétzúzásának, a szocialista demokrácia kivívásának forradalmi eszköze. A szocialista társadalom biztosításával megszűnik a proletárdiktatúra és teljesen kibontakozik a szocialista demokrácia.

A szocialista társadalom szervezete a tanácsrendszeren alapul. A szocialista társadalomban a tanácsrendszer legmélyebb értelmében érvényesül. A tanácsrendszer lényegi értelme, hogy a munkások, a gazdaság támaszai, a társadalmi gazdaság megalkotói, a kultúra támogatói valamennyi jogi intézmény és politikai hatalom felelős támaszaivá válnak.

E cél elérése érdekében a Független Szociáldemokrata Párt a forradalmi szakszervezetekkel és a proletár tanácsszervekkel együtt tervszerűen és rendszeresen igénybe veszi az összes politikai, parlamenti és gazdasági harci eszközt. A legfontosabb és döntő harci eszköz a tömegek akciója. A Független Szociáldemokrata Párt elítéli egyes csoportok vagy személyek erőszakos cselekedeteit. Célja nem a termelőeszközök szétrombolása, hanem a tőkés rendszer felszámolása. (...)

[Programmatische Dokumente... 189–193.o.]

Figyeld meg, hogy milyen ideológiai tételből indul ki a Független Szociáldemokrata Párt programja?
Mennyire felelnek meg ennek az ideológiai megalapozásnak egyes programpontjai?
Milyen eszközzel, eszközökkel kívánja ezt megvalósítani?

19.
A Német Demokrata Párt (DDP) programja*
(1919. december)

(Részletek)

A Német Demokrata Párt hazánk legnagyobb nyomorúságában született. Az egész népet folyamatos fejlődésben előre és felfelé kívánja vezetni. Szabadság és jog az útjelzői.

Az egész népet! – különbség nélkül osztályra, szakmára és vallásra –; mindenekelőtt belső egységre van szükségünk és a demokrácia az egyedüli hozzá vezető út. Mindez érdekegyenlőséget, az uralom és az alattvalók fogalmának eltörlését jelenti valamennyi területen, s azonos jogot mindenki számára az állami és társadalmi intézményekben. A demokratikus államfelfogás értelmében a személyek és közösségek csak élő sejteknek és tagoknak számítanak; egységes testet azonban csak az összesség alkot.

Minden alárendelendő létfeltételeinek és nem a felsőbbségi gyámkodás legfőbb törvénye, hanem a szuverén állam óhaja dönt.

Őszintén kiállunk sokat próbált nemzetünk mellett. Szilárdan bízunk abban, hogy saját erőnkből ismét kijutunk a jelenlegi mélységből. Pártunk a napi viták, s a hazára szerencsétlenséget hozó önző kísérletek – a régi erőszakos uralom visszaállítása vagy új diktatúrák – közepette tévedhetetlenül teljesíti feladatát, hogy a német köztársaságot igazi, állampolgári és szociális szellemmel töltse meg. Németországért kifejtett munkánkkal egyúttal az emberiségnek is hasznára válunk és a népek békés együttélését készítjük elő a jog és a megbékélés világában.

Ezeken az elveken alapul programunk.

*I. Állam***

1. Belpolitika

A Német Demokrata Párt a weimari alkotmány talaján áll; védelmére és megvalósítására alakult. A siker előfeltétele a nép állampolgári érzületű nevelése. Az egyénnek a közösséghez való viszonyát az állampolgári kötelesség gondolatai határozzák meg. Ez kölcsönöz a néptársak jogainak tartalmat és szab korlátokat. A német köztársaságnak népállammá és egyúttal rendíthetetlen jogállammá kell válnia.

* A Német Demokrata Párt (DDP) az 1918 novemberi felhívás alapján alakult meg, tulajdonképpen a Haladó Párt és a Nemzeti Liberális Párt balszárnyának képviselőiből. Berlini első kongresszusukon a pártelnök Friedrich Naumann lett. Az 1919 januári nemzetgyűlési választásokon 75 mandátumot szerzett, s a szociáldemokraták és a Centrum mögött harmadik legerősebb parlamenti frakció lett.

** A program második fejezete a kultúra, a III. fejezet a népgazdaság kérdéseit tárgyalja.

A birodalom egységére törekszünk, de figyelembe vesszük és megtartjuk a német nemzetiségek sajátosságát.

A törvénykezésben és igazgatásban mindenkire azonos jog vonatkozzon. A birodalom igazgatását a hivatásos tisztviselői kar megtartásával kell megszervezni, de erősen részesednek a laikus elemek is. Azonos elvek szerint szabadon és a legmesszebbmenőbb önigazgatással szabályozzák a tartományok rendjét.

A jog a népi kultúra része, ezért népszerűen kell megfogalmazni. A ránk kényszerített zsoldoshadsereget a legrövidebb időn belül általános hadkötelezettségre épülő sorozásos rendszerrel kell felváltani, amely alkalmas nemzeti függetlenségünk megvédésére.

2. Külpolitika

Németország külpolitikájának kiindulópontja és tartalma a következőkben a versaillesi és St. Germain-i békeszerződések revíziója. A népek egymás iránti viszonyában ne a hatalom és elnyomás, hanem egyengjogúság és szabadság uralkodjon. Az erődiktátumot sohasem fogadjuk el maradandó jogrendszernek. Sohasem ismerjük el német néprészek leszakítását a hazáról. Sohasem engedünk a népek önrendelkezési jogából, és erre az elvre támaszkodva minden német nemzetiség egyesítésére törekszünk.

Németország részesedése az emberiség szellemi felemelkedésében kezeskedik a gyarmati tevékenysége jogáért. Elutasítjuk gyarmataink elrablását is.

A német politika fő célja szoros kapcsolattartás a külföldi németséggel és azok védelme. Nemzeti kötelességünk segíteni az idegen uralom alatt élő néptársaink népiségének megőrzésében, de egyúttal politikai parancsnak tekintjük a németországi nemzeti kisebbségek tiszteletét is.

Gondolataink megvalósulása tartósan csak valamennyi szabad állam szövetségével érhető el. Ezért olyan népszövetségért szállunk síkra, amelynek fő feladata a nemzetek együttműködése, amely egyúttal nemzetközi munkaközösséget teremt.

Elutasítunk azonban olyan hatalmi szövetséget, amely a német népet visszatartja az egyenjogúságtól, mivel csak a népek gyűlöletét és bujtogatását szolgálja.

[Deutsche Parteiprogramme... i.m. 508–514.o.]

Mi a DDP programjának a kiindulópontja?
Próbáld meg értékelni belpolitikai programját!
Értelmezd külpolitikai programját!

20.
A Nemzetiszocialista Német Munkáspárt programja
(1920. február 24.)

A Német Munkáspárt* programja program a jelenre.

Vezetői elutasítják, hogy a programban kitűzött célok elérése után újakat tűzzenek ki, csak abból a célból, hogy a tömegek mesterségesen felfokozott elégedetlenségével lehetővé tegyék a párt további fennmaradását.

1. Követeljük, hogy a népek önrendelkezési joga alapján valamennyi német Nagy-Németországban egyesüljön.

2. A német nép számára más nemzetekkel azonos jogokat követelünk. Követeljük a versailles-i és a saint-germain-i békeszerződések hatályon kívül helyezését.

3. Népünk ellátásának biztosítására és népességfeleslegünk letelepítésére területet és földet (gyarmatokat) követelünk.

4. Csak az lehet állampolgár, aki néptárs. Csak az lehet néptárs, akinek ereiben német vér folyik, vallásra való tekintet nélkül. Éppen ezért zsidó nem lehet néptárs.

5. Aki nem állampolgár, az csak vendégként élhet Németországban és az idegenekre vonatkozó törvények rendelkezései alá kell tartoznia.

6. Csak állampolgárnak lehet meg a joga, hogy az állam vezetéséről és törvényeiről dönthessen. Éppen ezért követeljük, hogy mindenféle közhivatalt, akár birodalmi, akár tartományi, akár községi funkcióról legyen is szó, csak állampolgár tölthessen be.

Harcolunk a korrumpált parlamentarizmus (Parlamentwirtschaft) olyan megnyilvánulásai ellen, hogy az egyes állások betöltésénél a pártszempontok játsszanak szerepet, a jellem és a rátermettség pedig nem.

7. Követeljük, hogy az állam – kötelességszerűen –, elsősorban az állampolgárok számára gondoskodjék kereseti és életlehetőség biztosításáról. Ha pedig nem lehetséges az állam egész lakosságáról való gondoskodás, akkor az idegen nemzethez tartozókat (a nem állampolgárokat) a birodalomból ki kell utasítani.

8. Meg kell akadályozni, hogy további nem német elemek bevándorolhassanak. Követeljük, hogy minden olyan nem német egyén, aki 1914. augusztus 2-a után vándorolt be Németországba, kényszerítve legyen, hogy a birodalmat azonnal hagyja el.

9. Minden állampolgárnak azonos jogai és kötelességei legyenek.

10. Minden állampolgár első számú kötelessége, hogy gyarapodjék szellemiekben és testiekben. Az egyes ember tevékenysége nem irányulhat a közösség érdekei ellen, sőt, minden egyéni tevékenységnek az összesség keretein belül és mindenki hasznára kell folynia.

* Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (NSDAP) 1919 elején alakult. Programját Anton Drexler és Adolf Hitler állította össze, aki 1921 júliusában a párt elnöke lett.

Követeljük a fentiek érdekében:

11. A munka és fáradság nélkül szerzett jövedelem megszüntetését. A kamatrabszolgaság megtörését.

12. Tekintettel arra a hallatlan nagy anyagi és véráldozatra, amelyet a néptől minden háború követel, minden háborús meggazdagodást a nép elleni bűntényként kell megbélyegezni. Éppen ezért követeljük valamennyi háborús nyereségnek a beszolgáltatását.

13. Követeljük az (eddig) más társaságok tulajdonában levő üzemek (trösztök) államosítását.

14. Követeljük a nagyüzemekben a nyereség elosztását.

15. Követeljük az öregekről való gondoskodás nagyszabású kiépítését.

16. Követeljük az egészséges polgári középosztály kialakítását és fenntartását. Követeljük a nagy áruházak köztulajdonba vételét, és annak lehetővé tételét, hogy ezeket kisiparosok olcsó bérért kibérelhessék. Követeljük, hogy az egyes állami, tartományi és községi szállításoknál a legszigorúbban legyenek tekintettel a kisiparosok érdekeire.

17. Követeljük a nemzeti szükségleteinknek megfelelő földreform végrehajtását, törvény hozatalát a föld közcélokra történő, kártalanítás nélküli kisajátításáról, a földjáradék megszüntetését és minden telekspekuláció megakadályozását.

18. Kíméletlen harcot követelünk mindenki ellen, aki tevékenységével sérti a közérdekeket. A népellenes közönséges bűnözők, uzsorások, síberek halállal büntettessenek, vallásra vagy fajra való tekintet nélkül.

19. Követeljük, hogy a materialista világrendszert szolgáló római jogot német közjog váltsa fel.

20. Az államnak gondot kell fordítania arra, hogy alapjaiban kialakítsa a népoktatás rendszerét. Ennek azt kell eredményeznie, hogy minden rátermett és szorgalmas német magasabb képzettségre tudjon szert tenni, és lehetővé váljék számára, hogy vezető állásokat is betölthessen. Minden oktatási intézmény tantervét a gyakorlati élet követelményeihez kell igazítani. Az iskola feladata, hogy már alsó fokon is elősegítse a tanulók számára az állameszme megértését (állampolgári ismereteknek mint tantárgynak a beiktatásával). Követeljük, hogy szegény szülők szellemileg különösen tehetséges gyermekei szüleinek társadalmi helyzetére vagy foglalkozására való tekintet nélkül, államköltségen tanulhassanak tovább.

21. Az állam feladata, hogy a népegészségügyről messzemenően gondoskodjék. Ennek formái: anya- és gyermekvédelem, a fiatalkorúak munkájának eltiltása, a testnevelés ügyének fejlesztése céljából a kötelező tornaóra és sportoktatás törvénnyel való biztosítása, az ifjúság sportoktatásával foglalkozó egyesületek nagymérvű anyagi támogatása.

22. Követeljük a zsoldoscsapatok megszüntetését és helyette néphadsereg létrehozását.

23. Követeljük, hogy törvényes harc folyjék a tudatos politikai hazugságok ellen, és ez a harc tág lehetőségeket kapjon a sajtóban. Abból a célból, hogy lehetségessé váljon a valóban német sajtó megteremtése, követeljük:

a) minden szerkesztő és minden olyan újságnak az összes munkatársa, amely német nyelven jelenik meg, kizárólag német néptárs legyen;

b) nem német újságok kizárólag az állam külön engedélyével jelenjenek meg. Ezek a lapok azonban nem közölhetnek német nyelvű cikkeket;

c) a törvény erejével tiltsák meg, hogy nem németek anyagi részesedést vállalhassanak német újságok kiadására vagy bármilyen befolyásuk is lehessen azok szerkesztésére. Amennyiben ezt a törvényt bárki is megszegné, büntetésként követeljük az ilyen újság kiadásának azonnali betiltását és a felelős nem német személyeknek a birodalomból való kiutasítását;

d) azokat az újságokat, amelyek a közérdek ellen vétenek, be kell tiltani. Követeljük, hogy a törvény teljes szigorával sújtson le az állam minden olyan művészeti és irodalmi irányzatra, amely népéletünket bomlasztja, és tiltson be minden olyan rendezvényt, kiállítást, amely a fenti követelés szellemében ártalmasnak bizonyul.

24. Követeljük minden olyan vallás szabad gyakorlását az államon belül, amely nem veszélyezteti és nem vét a germán faj erkölcsi felfogása, morálja ellen. A párt mint olyan, a pozitív kereszténység álláspontján áll anélkül, hogy valamelyik vallásos hitfelekezethez csatlakozna. A párt harcol a zsidó-materialista szellem megnyilvánulásai ellen határokon innen és túl. A párt meg van arról győződve, népünk boldogulása csak azon az alapon biztosítható, hogy a közösség érdekének meg kell előznie az egyéni érdeket.

25. Mindezeknek a megvalósítása érdekében követeljük a birodalom erős központi hatalmának a megteremtését. A központi parlament feltétlen tekintélyét az összbirodalom vonatkozásában; kamarák kialakítását a birodalom által elrendelt kerettörvények végrehajtása céljából az egyes szövetségi államokban.

A párt führerei ígérik, hogy életüket arra szánják, hogy a fenti követelések maradéktalanul megvalósuljanak.

[Treue, Wolfgang: Deutsche Parteiprogramme 1861–1961. Göttingen, 1961. 146–149. o. Idézi: Nyugat-Európa és az Egyesült Államok... 22–24.o.]

Gyűjtsd csokorba a németekre vonatkozó személyi, jogi követeléseket!
Csoportosítsd a nem német bennlakókra vonatkozó jogi követeléseket!
Különítsd el a szociális és gazdasági követeléseket!
Minősítsd ezeket a követeléseket!

21.
A Német Nemzeti Néppárt (DNVP)* alapelvei
(1920)

(Részletek)

Dicső történelmünkben Németország harmadjára építi újjá népiségét, államát, gazdaságát és szellemi életét.

A császárság az állami hatalom csúcsára vezetett bennünket. A német nép ragyogóan megőrizte erejét. Az ellenséges túlerő és a saját hibái miatt azonban hirtelen összeomlott. Ebben rejlik sorsa megrázó tragédiája.

Komolyan és józanul keressük nyomorúságunk okait. Népünk súlyos hibája a politikai tehetség hiányában rejlik – ezzel magyarázható hajlama a közügyek érzelmi, világpolgári kezelésére, a népek lelkében működő erők messzemenő félreismerésére. Irigy szomszédokkal vagyunk körülvéve, nem védenek bennünket természetes határok, majdnem valamennyi határterületen idegen törzsekkel keveredünk, s az örökség súlyos belső ellentétekkel terhes. Csak a belső egység vitái, szigorú önfegyelem és jóindulatú alárendeltség volt képes Bismarck művét megőrizni a súlyos veszélyektől. E feladatra népünk nem bizonyult elég érettnek. Gazdasági javai túlbecsülése, a gyors birodalommá válás átka aláásta a szilárd erkölcsi értékek alapjait. Végül pedig a forradalom** lett a nagy gonosztevő, amely szétrombolt erkölcsöt, államrendet és gazdaságot, s kiszolgáltatott bennünket a világ megvetésének.

Népünk jövőbeli sorsát továbbra is a bennünket naggyá tevő erők és a minket leverő hibák határozzák meg. A nyomnorúságból nem idegen kegyekért folyó dicstelen versengés vagy az ipari szintek nemzetközi szolidaritásának álma segít ki bennünket. Csak a szerencsétlenségben is büszke nép nyugodt önbizalma teszi lehetővé a hallatlan erőfeszítést, amelyre valamennyi néptársat felszólítunk. Csak szigorú kötelességérzet és áldozatos munka alapozhatja meg az erős államot, amelyre népünknek szüksége van, ha nem kíván idegenek játékszere maradni. Merész jövőhittel, de józan valóságtudattal és erős felelősségérzettel kívánunk rajta építkezni. Az erőt történelmünkből merítjük. Hagyományai mindig élők maradnak. Eseményei lenyűgözik ifjúságunkat.

A történelem olyan eszméket nyújt számunkra, amelyeket a mai eszme nélküli állam sem nélkülözhet. Német férfiak és nők milliói gyülekeznek zászlónk alatt. Különböző helyekről érkeznek. Számuk napról napra növekszik. Az ifjúság áramlik hozzánk. A jövő a nemzeti gondolaté. (...)

* Az 1918 végén megalakult párt a régi konzervatív hagyományokat folytatta. Szoros kapcsolatban állt a mezőgazdasági és gazdasági körökkel, s éles jobboldali ellenzékből támadta a weimari köztársaságot. Az ún. „teljesítési politika” elleni népszerű harc jegyében olyan területeken is választási sikereket ért el, amelyek korábban zárva maradtak a konzervatívok előtt. Az 1924 decemberi parlamenti választásokon több mint száz mandátumot szerzett, de azután a különböző töredékpártok, ill. a nemzetiszocializmus előretörése miatt szavazókat veszített.

** Az 1918. évi forradalomról van szó.

Népünk súlyos sorsa, hogy a nemzeti gondolat nálunk az évszázados, állandó fejlődés nem természetes gyümölcseként ért be. Többnyire hosszú szunnyadás után szilánkokból és romhalmazokból tört elő, hogy azután nagy államalkotó erők és események gyökerének bizonyuljon. Nyugodt bizakodással várjuk az időt, amikor a hazafias lelkesedés szent lángja felhevíti a fáradt szíveket és a lusta szellemet, amikor az ifjúság tüzes idealizmusa férfiúi tettekben ölt testet, s a nép nemzeti egységben a fekete-fehér-piros régi birodalmi színek alatt a jövő császári birodalmát felébreszti.

E vezérgondolatokból kiindulva a Német Nemzeti Néppárt részleteiben az alábbiakat követeli:

*I. Népi és állami élet**

1. Németország felszabadítása. A nemzeti újjászültés feltétele a német nép megszabadítása az idegen kényszeruralomtól. Minden német politika célja a szabad országban megerősödött birodalom, amely az elszakított tartományokat is egyesíti. Ezért a versailles-i szerződés megváltoztatására, és a gazdasági fejlődésünkhöz szükséges gyarmatok visszaszerzésére törekszünk.

(...)

4. Monarchia. A monarchista államforma megfelel Németország sajátosságának és történelmi fejlődésének. A pártok feletti monarchia szavatolja legbiztosabban a nép egységét, a kisebbségek védelmét, az államügyek folyamatosságát és a közigazgatás megvesztegethetetlenségét. Az egyes német államok szabadon döntenek államformájukról; a birodalom vonatkozásában a Hohenzollernek által felállított német császárság megújítására törekszünk.

5. A birodalom jellege. A szilárdan egyesített Német Birodalom a német nagyság legbiztosabb alapja. Csak valamennyi részének jókedvű és önkéntes hitvallásával biztosítható fennmaradása, s teljesedhet ki erejének gazdagsága. A birodalom egységével védelmezendő az egyes államok önállósága, és nemzeti sajátosságainak ápolása. A német összérdek egységes, létében és jogaiban gyengítetlen Poroszországot kíván; államalkotó erejéről az újjáépítés során a birodalom sem mondhat le.

6. Népképviselet. Politikai viszonyaink alkotmányos továbbfejlesztése talaján a szerves államgondolatot képviseljük. Számunkra az állam élő népi test, amelyben valamennyi tagja és ereje tevékenyen együttműködik. A két nem általános, egyenlő, közvetlen és titkos választásával létrejött népképviselet döntő hatást gyakorol a törvényhozásra és hatékonyan felügyeli a politikát és közigazgatást. E

* Az alapelvek három fejezetben és harminc pontban foglalják össze a párt nézeteit. A második fejezet a szellemi életre, a harmadik pedig a gazdaságra vonatkozó elképzeléseket tartalmazta.

parlament mellett olyan képviseletet követelünk, amely a gazdasági és szellemi munka szakmailag tagolt építményén nyugszik.

[Deutsche Parteiprogramme... i.m. 533–543.l.]

Figyeld meg, hogyan értékeli a DNVP programja a császárságot, s milyen okokkal magyarázza a bukását!
Figyeld meg, milyen alapvető tényezőre vezeti vissza a kilábalás lehetőségét!
Állapítsd meg ennek a programnak a politikai jellegét!

22.
A Német Centrumpárt irányelvei*

(1922. január 16.)

(Részletek)

I. Külügyek

1. Németország világpolitikai helyzete a külpolitika világos vonalvezetését és az irányítás állandóságát követeli meg. A belpolitikai törvényhozásnak sohasem szabad figyelmen kívül hagynia a külpolitikai viszonyokat.

2. Németország külpolitikájának legközvetlenebb célja a német nép a világ minden más népével szembeni egyenjogúságának és a nemzetközileg érvényes jogoknak visszaállítása az állami és magánéletben. Ebből ered fontos feladatként a versailles-i szerződés alapjának, s a háborús felelősség nemzetközi felülvizsgálása.

3. A versailles-i békeszerződésben vállalt kötelezettség teljesítése a német teljesítőképesség végső határát jelenti. Minden olyan rendelkezés azonnali megváltoztatását kell követelni, amely Németországot gazdaságilag fojtogatja vagy politikailag idegen akaratnak veti alá.

4. Minden törvényes eszközzel törekedni kell a megszállt területek mihamarabbi felszabadulására. Míg ez be nem következik, a legnyomatékosabban követelni kell, hogy csökkentsék a megszálló erőket és költségeket. (...)

5. Bensőséges szellemi közösséget kell fenntartani a külföldön élő németekkel, különösen a más államokban zárt tömbökben élő német kisebbségekkel. Támo-

* A „keresztény néppárt” a tudatos katolikus néprétegek pártja volt, s elismerte a köztársaságot. Majdnem valamennyi lakossági körhöz szólt, s a weimari évek majdnem valamennyi kormányában részt vett. Elég erősnek bizonyult, hogy megakadályozza a nemzetiszocialisták betöréseit a katolikusok táborába. 1920-ban 13,6%-ot, 1932 novemberében 11,9%-ot szerzett.

gatni kell őket nemzeti jogaik védelmében. Német-Ausztria számára meg kell követelni az Anschluss kérdésében az elhatározás feltétlen szabadságát, mint ahogy általában az összes német törzs számára ki kell vívni és biztosítani kell a tényleges önrendelkezési jogot.

(...)

7. A gyarmati kérdésnek a békeszerződésben történt rendelkezését nem lehet véglegesnek tekinteni. Németországnak elidegeníthetetlen joga van megfelelő gyarmatbirodalomra és a gyarmati kulturális munkában való részvételre. A német misszionáriumok számára, különösen a korábbi német gyarmatokon, a kereszténység szolgálatában végzett általános munkájuk akadálytalan kifejtésének lehetőségét meg kell követelni.

8. Németországnak a Népszövetséggel vagy a népek bármilyen egyesülésével szemben való állásfoglalását attól kell függővé tenni, hogy ott egyformán bánjanak az összes állammal, kizárva bármilyen hatalmi csoportosulás előjogát. Egyenlő jogoknak kell uralkodniuk a leszerelés kérdésében is.

(...)

II. Az állami rend és a közigazgatás

1. A német politika tervszerűségét és állandóságát biztosítandó, szükséges a pártok erős szövetsége szilárd program alapján.

2. Az összes felelős hatóságnak határozott és pártatlan magatartással kell érvényt szerezniök az állam tekintélyének és a törvényeknek. A felforgató mozgalmakkal szemben erőteljesen fel kell lépni, tekintet nélkül az értelmi szerző személyére és pártállására. A belpolitika irányítása és szelleme révén ki kell húzni a lábuk alól a földet. Az idegen uszítókat könyörtelenül el kell távolítani.

3. A biztonsági szerveknek, kivált a birodalmi véderőnek szilárdan az alkotmányos kormány kezében kell lennie. A birodalmi véderőnek mindenféle politikai propagandától távol kell magát tartania; tagjait komoly hivatástudatra és erős felelősségérzetre kell nevelnie.

(...)

8. A birodalom újjászervezésének kérdésében az egyes államok sajátosságait és szükségleteit a birodalom létfontosságú szükségleteivel összhangba kell hozni.

(...)

IV. Gazdasági élet és munka

(...)

2. A magán- és szövetkezeti vállalkozásnak azt a jogát, hogy az iparban és a kereskedelemben szabadon tevékenykedhessen, el kell ismerni és biztosítani, amennyiben nem állnak szemben a közjó követelményeivel. A becsületes kereskedelembe és iparba vetett hitet és bizalmat, mint annak alapját, a törvényhozásnak meg kell védenie, különösen a gazdasági versenytörvények korszerű kialakításával.

(...)

4. A kartellek, szindikátusok és hasonló egyesülések feletti felügyeletet az árak megszabása és az egyéb értékesítési feltételek meghatározása céljából a vállalatok és munkások, a termelők és a fogyasztók érdekeinek figyelembevételével törvényesen rendezni kell.

5. Magánvállalatot az állami tulajdon valamilyen formájába átszervezni (szocializálni vagy községi tulajdonba venni) csak akkor szabad, ha ez a közjólétet emeli és a jövedelmezőség emelkedik. A kisajátítás csak igazságos kárpótlás ellenében engedhető meg.

(...)

8. A mezőgazdasági termelést tervszerűen emelni kell... A földbirtokokat az uzsora és a tőke által való felszippantás ellen erőteljesen védeni kell. Az öröklési folyamat megfelelő kialakításával arra kell törekedni, hogy az egészséges családi birtokok megmaradjanak, és megelőzzük a mezőgazdasági üzemek gazdaságtalan elaprózódását.

(...)

10. Elő kell mozdítani a munkavállalók és a munkaadók által alkotott közös szervezeteket. Általánosan érvényes kollektív szerződési jogot kell teremteni, fel kell újítani a munkaszerződési jogot, és a paritásos munkanyilvántartást – különös tekintettel a szakmunka nyilvántartására – közjogilag kell rendezni.

(...)

V. Népjólét és kultúra

(...)

8. A német közoktatásügynek a felnövekvő nemzedék számára szilárd alapokat kell nyújtani ahhoz, hogy életét a keresztény és német képzési szellem értelmében irányíthassa. Az állam, az egyház és a család szolgálatában az iskoláknak az ifjúság számára szilárdan erkölcsös jellemet, a szükséges ismereteket és a munkában, valamint az életben szükséges készségeket meg kell adnia. A tanítók és a tanárok vallási képzése nélkülözhetetlen előfeltétel, a megfelelő tanfelügyelet annak szükséges kiegészítője. A tankönyveknek és a könyvtáraknak egy iskolában sem szabad az ifjúság vallásos és erkölcsi érzületét sértenie; egyházi iskolákban a hit oltalmára megfelelő tekintettel kell lenni.

(...)

[Treue, Wolfgang: Deutsche Parteiprogramme 1861–1961. Göttingen, 1961. 130–138. o. Idézi: Nyugat-Európa és az Egyesült Államok... i. m. 28–31. o.]

Próbáld meg jellemezni a Német Centrumpárt külpolitikai koncepcióját és ennek belpolitikai vonzatait!
Ismertesd a Német Centrumpárt belpolitikai koncepcióját!
Gyűjtsd össze a gazdasági élet centralizálására törekvő programpontokat!

23.
A Németországi Kommunista Párt (KPD) akcióprogramja
(1924. április)

Az NKP pártkongresszusa olyan időpontban ült össze, amikor a német proletariátus az egymással szövetséges nacionalisták, kapitalisták és revizionisták offenzívája következtében gazdaságilag és politikailag hallatlanul nehéz és veszélyes helyzetben van. Ezért a pártkongresszus kötelez minden párttagot arra, hogy haladéktalanul kezdje meg a proletárerők mozgósítását a tőke offenzívája ellen, és állítsa a munkásosztály napi küzdelmének kezdő- és középpontjába a kommunista párt mentőprogramját városon és falun, az üzemekben és a munkanélküliek körében. Az NKP jelszavainak a dolgozó nép legszélesebb tömegei között kell élniök. E jelszavak valóra váltása érdekében az egységfront szerveit alulról kell felépíteni és a harcra összefogni. Az NKP minden tagjának, funkcionáriusának, helyi és területi szervének haladéktalanul teljes erővel és energiával el kell kezdenie ezt a munkát. Az NKP jelenleg, amikor kiélezett kapitalista offenzíva folyik a német munkásosztály ellen, az alábbi jelszavakat bocsátja ki:

Harcolunk a munkanap csökkentése ellen, az éhbérek ellen,
a munkanélküliek kényszermunkája ellen,
a munkások, alkalmazottak és tisztviselők leépítése ellen,
az üzemek bezáratása ellen,
a társadalombiztosítás csökkentése ellen,
a proletariátus lakásnyomora ellen,
a fehérterror és az osztálybíráskodás ellen,
a kisbérlők, kisparasztok és proletarizálódott elemeknek a kapitalisták és kizsákmányolók állama által történő kifosztása ellen,

Az NKP harcol:
a nyolcórás munkanapért,
a hatórás munkanapért a nehéz testi munkát végzők esetében, s olyan munkásoknál, akik egészségre káros üzemekben dolgoznak,
a tisztességes bérekért,
azért, hogy a jövedelemmel nem rendelkezők az átlagos bér színvonalán mozgó támogatást kapjanak,
azért, hogy a munkanélkülieket vonják be a termelő folyamatba,
azért, hogy emeljék fel a hadirokkantak támogatását az átlagos bér színvonalára,

azért, hogy az üzemi tanácsok alakuljanak át a gazdasági harc, az üzemi politika és a munkásellenőrzés forradalmi szerveivé,
azért, hogy engedjék szabadon a politikai foglyokat,
azért, hogy jöjjenek létre politikai munkástanácsok,
azért, hogy fegyverezzék fel a proletariátust a fehér gárdisták elleni védelemre és az ellenforradalom lefegyverzésére.

Hogy a tömegeket a végső forradalmi harcra éretté és felkészültté tegyük, a gazdasági sztrájkokat és bérmozgalmakat, valamint a tömeges elbocsátások, az adóteher, a drágulás, az aranybérlet és az osztálybíráskodás következtében fellépő felháborodást széles körű és energikusan vezetett tömeggyűlések, demonstrációk és a növekvő tömegmegmozdulások kapcsán közvetlen akciók útján kell fokozni. Ilyen közvetlen akció az, ha megtagadják a túlórázást az üzemekben, vagy ha a munkanélküliek megtagadják a szükségmunkát, vagy ha megtagadják az adó- és bérfizetéseket, ha leszállítják az árakat, ellenőrző bizottságok lefoglalják az árukat, ha ellenőrzik az üzemeket, a közlekedési útvonalakat és a lakásokat, ha kiszabadítják a politikai foglyokat, ha lefegyverzik a legális és illegális polgári állami szervezeteket, kiürítik a polgári fegyverraktárakat stb.

A pártkongresszus lezárja az októberi vereséggel kapcsolatos vitát, s levonja a megfelelő tanulságokat ebből a vereségből.

A kapitalistákkal, a nacionalistákkal és a reformistákkal szemben a kommunisták a német munkásosztályt a burzsoázia feletti győzelemre, s a tanácshatalom megvalósítására vezetik.

[Der deutsche Kommunismus. Berlin, 1963. 86–87. o. Idézi: Nyugat-Európa és az Egyesült Államok... i. m. 95–97. o.]

Szedd csoportokba a szociális-gazdasági jellegű és a kimondottan politikai jellegű követeléseket!
Próbáld meghatározni, milyen elvi alapon áll ez a program!
Miben jelöli ki a megoldást, a perspektívákat?

24.
Hitler felfogása a nemzetiszocializmusról
(Részletek a „Mein Kampf"-ból)

1. A marxizmusról és a munkásmozgalomról, a munkásmozgalom elleni helyes küzdelemről és a polgári pártok fogyatékosságairól

Amikor a fronton a legjobbak elestek, akkor otthon legfeljebb férget lehetett irtani.

Ehelyett azonban őfelsége a császár maga nyújtott kezet a régi bűnösöknek és ezzel a nemzet alattomos orgyilkosait megkímélte és lehetővé tette számukra, hogy belsőleg összeszedjék magukat.

Most tehát a kígyó ismét tovább működhetett, óvatosabban, mint eddig, de annál veszélyesebben. Miközben a becsületes emberek megállapodásról ábrándoztak, a hitszegő gonosztevők a forradalmat szervezték. (...)

Mit kellett volna akkor tenni? Az egész mozgalom vezetőit azonnal lakat alá ültetni, pert indítani ellenük és lerázni őket a nemzet nyakáról. Kíméletlenül be kellett volna vetni minden katonai hatalmi eszközt e dögvész kiirtására. A pártot feloszlatni, a Rechstagot, ha kell, szuronyokkal észretéríteni, de legjobb azonnal megszüntetni...

Minden kísérlet egy világnézet hatalmi eszközökkel való kihívására csődöt mond, elbukik, ha a harc nem ölti az új szellemi beállítottságért folyó támadás formáját. A brutális erőszak fegyverét makacsul és kíméletlenül csak a két világnézet küzdelmében lehet bevetni, s ekkor lehet az általa támogatott oldal mellett dönteni.

A marxizmus elleni harc azonban eddig még mindig ezen bukott meg. (...)

2. A nép ostobaságáról, a helyes propagandáról és reklámról, a vallás hasznosságáról

Minden propagandának népi jellegűnek kell lennie és szellemi szintjét úgy kell meghatározni, hogy a legkorlátoltabbak befogadóképességéhez igazodjon azok közül, akiknek a propagandát szánják. Ezért a propaganda tiszta szellemi szintjét annál mélyebbre kell leszállítani, minél nagyobb a befogadó embertömeg. Ha azonban arról van szó, mint például a hadviselés érdekében folytatott propagandánál, hogy az egész népet hatáskörébe kell vonni, akkor az óvatosság nem lehet elég nagy, hogy elkerülje a túlságosan magas szellemi előfeltételeket...

Akkor minél szerényebb a propaganda tudományos ballasztja és minél inkább csak a tömegek érzelmeire van kizárólagos tekintettel, annál átütőbb a siker. A propaganda helyességének vagy helytelenségének legjobb bizonyítéka a siker és nem egyes tudósok vagy műértő ifjoncok elégedettsége.

A propaganda művészete éppen abban rejlik, hogy a propaganda miközben megérti a nagy tömegek érzelmi képzeletvilágát, lélektanilag helyes formában megtalálja az utat a széles tömegek figyelmének felkeltéséhez, azután pedig tovább, a szívükhöz. Hogy ezt főokosaink nem értették meg, csak szellemi renyheségüket vagy nagy beképzeltségüket bizonyítja. (...)

A nép széles tömegei nem filozófusokból állnak; azonban a hit éppen a tömeg számára gyakran tulajdonképpen az erkölcsi világnézet egyetlen alapja. Sikerüket tekintve a különböző póteszközök nem bizonyultak olyan célszerűnek, hogy az ember az eddigi vallási felekezetek szükségszerű felváltását szeretné látni. Ha azonban a vallásos tanítás és a hit a széles tömegeket ténylegesen átfogja, akkor e hit tartalmának feltétlen tekintélye minden valóság alapja. Amit az általános élet számára a mindenkori életstílus jelent – amely nélkül bizonyára magas szinten emberek százezrei ésszerűen és okosan élnének, milliók azonban nem –, azt jelentik az állam számára az alaptörvények, a mindenkori vallás számára pedig a dogmák. A bizonytalan és végtelenül sokféleképpen értelmezhető, tisztán szellemi eszmét csak rögzítik és öntik pontos formába, amely nélkül sohasem válna hitté az emberekben. Más esetben az eszme sohasem nőne túl a metafizikus nézeten – röviden szólva – filozófiai véleményeken. Maguk a dogmák elleni támadás ezért erősen hasonlít az állam törvényes alapjai elleni harchoz, és mint ilyen, teljes állami anarchiában, a másik pedig teljesen értéktelen vallási nihilizmusban végződne.

A politikus számára a vallás értékének felmérését kevésbé határozzák meg a vallás hiányosságai, inkább a szemmel látható jobb pótlék erényei. Amíg azonban ilyen látszólag hiányzik, a meglévőket csak a bolondok és bűnözők rombolhatják le.

3. A fajról, a tekintélyről, az életért folyó harcról, a gazdaságról és a demokráciáról

Őrültség lenne az ember értékét faji hovatartozása alapján meghatározni, s ezzel hadat üzenni a marxista álláspontnak, miszerint minden ember egyenlő, ha az ember nem szánta el magát a végső következtetések levonására is. A vér jelentősége elismerésének végső következménye – tehát átalában a faji jellegű alap elismerésének végső következménye – azonban ezen értékelés átvitele az egyes személyekre. Ha általában a népeket faji hovatartozásuk alapján értékelem, akkor az egyes embereket is értékelni kell a népközösségen belül. A megállapítás, hogy egyik nép sem egyenlő a másik néppel, a népközösségen belül az emberekre is érvényes...

Olyan világnézet mellett, amely arra törekszik, hogy a demokratikus tömeggondolat elutasításával e földet a legjobb népnek, azaz a legmagasabban álló embereknek adja, logikus módon e népen belül ugyanannak az arisztokratikus elvnek kell érvényesülnie, és az illető népen belül a vezetést és a legnagyobb befolyást a legjobb koponyáknak kell adni. Ezáltal e világnézet nem a többség, hanem a személyiség gondolatára épül.

E koponyák kiválogatásáról – mint már mondottam –, mindenekelőtt a létért folyó kemény harc gondoskodik. Sok minden keletkezik és pusztul el, tehát mégsem bizonyul végső győztesnek, és végül csak kevesen lesznek a kiválasztottak. A gondolkodás, a művészi alkotás és a gazdaság területén e kiválasztódási folyamat még ma is folyik, jóllehet e folyamat, különösen az utóbbinál már nagy terhelésnek van kitéve. E gondolat áthatja az állami közigazgatást és a nemzet szervezett védelmi ereje által megtestesített hatalmat. Mindenütt a személyiség eszméje uralkodik, a tekintélyeszme lefelé, és a feljebb álló személy iránti felelősség felfelé. E legtermészetesebb elvnek ma csak a politikai élet fordított teljes mértékben hátat. (...)

4. Az imperialista háború szükségességéről és Oroszország meghódításáról

Az 1914-es határok a német nemzet jövője számára semmit sem jelentenek. Nem tartalmazták sem a múlt védelmét, sem pedig a jövő erősségét. Sem a német nép belső egységét nem teremtik meg, sem pedig ellátását nem biztosítják. Katonai szempontból tekintve pedig e határok nem célszerűek, de még csak nem is kielégítők, s végül azt a viszonyt sem képesek javítani, amelyben jelenleg a többi világhatalom, pontosabban a tényleges világhatalom él. Nem lett kisebb a távolság Angliától, s nem érjük el az Unió nagyságát; még csak Franciaország sem szerzett tudomást világpolitikai jelentőségének jelentős leszűküléséről.

Csak az lenne biztos: az 1914-es határok visszaállítására tett kísérlet még kedvező eredmények esetén is népünk további kivérzéséhez vezetne olyan mértékben, hogy a nemzet létét és jövőjét ténylegesen biztosító elhatározásokra és tettekre több értékes vértartalék már nem állna rendelkezésre. Ellenkezőleg, az ilyen csekély eredmény mámorában minden további célkitűzésről annál szívesebben lemondanánk, minél inkább javult a „nemzet becsülete" és legalábbis bizonyos mértékben ismét megnyílna néhány kapu a kereskedelmi fejlődés számára.

Ezzel szemben nekünk, nemzetiszocialistáknak, megingathatatlanul ragaszkodnunk kell külpolitikai céljainkhoz, nevezetesen ahhoz, hogy a német népnek biztosítsuk e földgolyón az őt megillető földterületet. És ez az egyetlen lépés, amely Isten előtt és német utókorunk előtt a véráldozatot igazolhatja: Isten előtt annyiban, hogy a mindennapi kenyérért folytatandó örök harc feladatával jöttünk e világra, mint olyan lények, akik semmit sem kapnak ajándékba, és akik a föld uraiként elfoglalt helyzetüket zsenialitásuknak és bátorságuknak köszönhetik, amellyel ezeket képesek kivívni és megtartani maguknak; német utókorunk előtt pedig azért, mert nem ontottunk olyan testvéri vért, amelyből az utókor nem ezer másikat kap ajándékba...

Ezzel mi, nemzetiszocialisták tudatosan vonalat húzunk a háború előtti időszakunk külpolitikai iránya alá. Ott kezdjük, ahol hat évszázaddal ezelőtt abbahagytuk. Megállapítjuk a germánok örök vonulását Európa nyugati és déli része felé, és a keleti országokra vetjük pillantásunkat. Végre befejezzük a háború előtti időszak gyarmati és kereskedelmi politikáját és áttérünk a jövő földpolitikájára.

Ha azonban Európában új birtokkal és földdel számolunk, elsősorban csak Oroszországra és a neki alárendelt peremállamokra gondolhatunk. (...)

[Reinhard Kühnl: Der deutsche Faschismus in Quellen und Dokumenten. Pahl-Rugenstein, Köln 1977. 109–116. o.]

Figyeld meg Hitler érveit, s próbáld meg azokat minősíteni!
Fogalmazd meg Hitler népről alkotott véleményének a lényegét!
Miben látja Hitler a propaganda és a vallás szerepét s miben húz közöttük azonosságjelet?
Miben látod a fajelmélet lényegét, s politikai konzekvenciáit Hitler fejtegetései szerint?
Mik a végkonzekvenciái Hitler fejtegetésének?

25.
A Németországi Szociáldemokrata Párt (SPD) programja*

(Heidelberg, 1925. szeptember)

(Részletek)

Elvi rész

A gazdasági fejlődés belső törvényszerűséggel vezetett a tőkés nagyüzem megerősödéséhez, amely az iparban, a kereskedelemben és a közlekedésben egyre inkább visszaszorítja a kisüzemet és csökkenti annak társadalmi jelentőségét. Az ipar egyre erőteljesebb kibontakozásával az ipari népesség állandóan nő a mezőgazdasághoz viszonyítva. A tőke elszakította a termelőerők tömegeit a termelőeszközök tulajdonától és a munkástulajdon nélküli proletárrá változtatta. A föld és telkek nagy része a nagybirtokosok kezében van, a nagytőke természetes szövetségesének birtokában. Így a gazdaságilag döntő termelőeszközök viszonylag kis létszámú tőkések monopóliumává váltak, akik ezzel megszerzik a társadalom feletti gazdasági hatalmat...

* Az 1922. szeptember 24-i nürnbergi egyesülési kongresszus új pártprogram kidolgozását határozta el. Az 1925. szeptember 13–18. között a Heidelbergben tartott pártkongresszuson Hilferding által ismertetett tervezet lényegében Karl Kautsky egyik művén alapult. A pártkongresszus a programtervezetet minimális ellenszavazattal fogadta el. A párt agrárprogramját az 1927 májusában ülésező kieli pártkongresszus fogadta el.

A munkásosztály harca a kapitalista kizsákmányolás ellen nemcsak gazdasági, de szükségszerűen politikai harc is. A munkásosztály nem folytathatja gazdasági harcát és képtelen gazdasági szervezetét teljesen kifejleszteni politikai jogok nélkül. A demokratikus köztársaságban találja meg azt az államformát, amelynek megtartása és kiépítése elengedhetetlen szükségszerűség felszabadító harcához. A politikai hatalom birtoklása nélkül nem hajthatja végre a termelőeszközök társadalmasítását. (...)

A munkásosztály felszabadító harcát tudatossá és egységessé tenni, a számára szükséges célt megmutatni a Szociáldemokrata Párt feladata. Politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális téren folytatott állandó harcban és munkában törekszik végcélja felé.

Akcióprogram

Alkotmány

A demokratikus köztársaság a munkásosztály felszabadító harca és ezzel együtt a szocializmus megvalósításának legkedvezőbb talaja. Ezért a Szociáldemokrata Párt védelmezi a köztársaságot és fellép kiépítéséért.

Követeli:

A birodalmat a decentralizált önigazgatás alapján egységes köztársasággá kell átalakítani. A községek és tartományok szervesen újjátagolandó alépítményén erős birodalmi hatalom jön létre, amely törvényesen és közigazgatásilag rendelkezik a birodalom egységes vezetéséhez és összetartozásához szükséges hatáskörökkel. A közvetlen birodalmi igazgatás kiterjesztése az igazságszolgáltatásra: minden bíróság birodalmi bíróság lesz. A biztonsági rendőrséget illetően törvényhozás útján egységes alapelveket kell kidolgozni. Egységes birodalmi bűnügyi rendőrséget kell létrehozni. Valamennyi monarchista és militarista törekvés elhárítása. A birodalmi hadsereg átalakítása a köztársaság megbízható szervezetévé.

Minden állampolgár alkotmányos egyenlőségének teljeskörű megvalósítása nemre, származásra, vallásra és tulajdonra való tekintet nélkül.

Közigazgatás

A szociáldemokrata közigazgatási politika célja, hogy a felsőbbségi államtól átvett rendőrállami végrehajtószervezetek helyébe olyan igazgatási szerv kerüljön, amely a demokratikus önigazgatás alapján a népet teszi az igazgatás hordozójává. Ezért követeljük:

A közigazgatás demokratizálása.

A tartományi közigazgatás birodalmi törvényszintű egységesítése.

A közigazgatás alapelveit a birodalom határozza meg. (...)

Jogszolgáltatás

A Szociáldemokrata Párt harcol mindenfajta osztály- és pártjog ellen és síkra száll a szociális szellemű jogrendért és joggyakorlatért a választott ülnökök döntő részvételével a jogszolgáltatás valamennyi ágazatában és szintjén.

A polgári jogban a vagyonjog alárendelése a szociális közösség jogának, a válás megkönnyítése, a nők egyenjogúsítása a házasságban születettekkel. A büntetőjogban a személy és a társadalmi jogok nagyobbfokú védelmét kell megvalósítani. A büntetőelv helyett az egyes ember nevelésének és a társadalom védelmének elve. A halálbüntetés eltörlése. A büntetőeljárásban az esküdtszékek újbóli felállítása és illetékességük kiterjesztése, különös tekintettel a politikai és sajtóügyekre, minden büntetőügyben a tanúk biztosítása, valamint a védelem munkáját korlátozó minden határozat felfüggesztése.

Szociálpolitika

A munkások, alkalmazottak és hivatalnokok védelme, valamint a széles tömegek életkörülményeinek javítása megköveteli:

A maximum napi 8 órás munkaidő törvénybe iktatása, e munkaidő csökkentése fiatalkorúak és egészségre és életre fokozottan veszélyes üzemekben dolgozók esetében. Hetente legalább 42 órás, megszakítás nélküli pihenőidő biztosítása. Évente fizetett szabadság biztosítása. (...)

Egységes munkajog

A társadalombiztosítás egységesítése általános népgondozási rendszerré alakításáig terjedően. A munkaképtelenek és munkanélküliek bevonása.

Átfogó, megelőző, gyógyító intézkedések a népjólét területén, különösen a nevelési, egészségügyi és gazdasági ellátás terén; a munkásosztály részvételét biztosító egységes, birodalmi szintű jogi szabályozás a szociális gondozásban.

A nemzetközi szerződések és törvényhozás támogatása.

Kulturális és iskolapolitika

A Szociáldemokrata Párt síkraszáll a vagyonosok képzési privilégiumának megszüntetéséért.

A nevelés, iskolázás és kutatás közügy; megvalósulását nyilvános eszközökkel és intézményekkel kell biztosítani. Az oktatás, a tanítási és tanulási eszközök ingyenessége, a tanulók gazdasági ellátása.

A nevelés, oktatás, képzés és kutatás nyilvános intézményei világiak. Harcolni kell az egyház, a vallási és világnézeti közösségek mindenfajta közjogi befolyása ellen. Az állam és az egyház, illetve az iskola és az egyház szétválasztása, világi

nép-, iparitanulói és főiskolák. Közpénzek nem használhatók egyházi és vallási célokra.

Az iskolaügy egységes kiépítése, minden szinten a legszorosabb kapcsolat kialakítása a kétkezi és szellemi munka között. Mindkét nem közös nevelése mindkét nem által. A főiskolákon egységes tanítóképzés.

Pénzügyek és adók

A Németországi Szociáldemokrata Párt alapvető és átfogó pénzügyi reformot követel, amely a forrásadóztatás és a gazdasági teljesítőképesség szerinti teherelosztás elvén alapul.

Különösen:

A jövedelem-, vagyon- és örökösödési adó továbbfejlesztése.

Egyenletes és egységes adókivetés az adólisták nyilvánosságra hozatalával. Az adócsalók hatékony üldözése, különösen a kötelező főkönyvi és üzemi ellenőrzéssel. A szociális létminimum adómentessége. A tömegfogyasztás maximális kímélése. A forgalmi adó megszüntetése. A közhatalom részesedése a tőkés foglalkoztatási vállalkozások vagyonából és igazgatásából.

Gazdaságpolitika

A tőkés rendszer elleni harcban a Németországi Szociáldemokrata Párt követeli:

A telkeket, a földet, a föld kincseit és az energiatermelést szolgáló természetes erőforrásokat ki kell vonni a tőkés kizsákmányolás alól és a társadalom szolgálatába állítani.

A munkásosztály részvételi jogának biztosítása érdekében gazdasági tanácsrendszer kiépítése a gazdaság szervezésében, szoros együttműködés fenntartása a szakszervezetekkel.

A tőkés érdekközösségek, kartellek és trösztök birodalmi szintű ellenőrzése.

A termelésnövelés támogatása iparban és mezőgazdaságban egyaránt.

A településügy fejlesztése

A védővámrendszer leépítése és hosszú távú kereskedelmi szerződésekkel való felváltása a szabad árucsere és a nemzetek gazdasági összefogásának megvalósulása érdekében.

A birodalom, a tartományok és a nyilvános testületek üzemeinek kiépítése a bürokratizálódás elkerülésével. A nem nyereségre törekvő szövetkezetek és közhasznú vállalkozások támogatása.

A közhasznú lakásépítés támogatása, a bérleti jog közjogi rendezése, küzdelem a lakbéruzsora ellen.

Nemzetközi politika

A Németországi Szociáldemokrata Párt a Szocialista Munkás-Internacionálé tagjaként valamennyi ország munkásaival közös akciókban küzd az imperialista és fasiszta előretörés ellen és a szocializmus megvalósításáért.

Minden erejével fellép a népek közötti ellentétek kiélezése és a béke bárminemű veszélyeztetése ellen.

Követeli a nemzetközi konfliktusok békés megoldását és kötelező döntőbíróságok elé vitelét.

Fellép a népek önigazgatási jogáért és a kisebbségek demokratizmus és nemzeti rendelkezési jogáért.

Ellenzi a gyarmati népek kizsákmányolását, gazdasági formáik és kultúrájuk erőszakos szétzúzását.

Követeli a nemzetközi leszerelést.

Síkraszáll a gazdasági okok miatt kényszerű európai gazdasági egység létrehozása mellett, harcol az Európai Egyesült Államok megalakításáért, hogy ezzel érdekszolidaritás jöhessen létre valamennyi kontinens népei között.

Követeli a Népszövetség demokratizálását és a békepolitika hatékony eszközévé alakítását.

[Forrás: Programmatische Dokumente der deutschen Sozialdemokratie. Hrsg. und eingeleitet von Dieter Dowe und Kurt Klotzbach. Diet 2 Verlag, Bonn-Bad Godesberg, 1973. 203–212. o.]

A gazdasági formáció alakulásából a program milyen következtetéseket von le?
Miért tartja a program hasznosnak a demokráciát?
Miben látja a közigazgatás feladatait?
Hogyan kívánja alakítani a jogszolgáltatást?
Figyeld meg milyen szociális intézkedéseket kíván!
Állítsd össze a program gazdasági és jogi követeléseit!
Értelmezd és értékeld a külpolitikai koncepciót!

26.
A „Nemzeti Front" harzburgi felhívása*

(1931. október 11.)

A nemzeti front pártjai, szövetségei és csoportjai az egységes és zárt cselekvés óhajától vezérelve az alábbi közleményt hirdetik ki:

* A Nemzetiszocialista Német Munkáspárt, a Német Nemzeti Néppárt és a Stahlhelm 1931. október 11-én Bad Harzburgban rendezett tanácskozásukon „Nemzeti Frontba" tömörült. A tanácskozáson jelen volt Hjalmar Schacht, a Reichsbank elnöke, a Demokrata Párt egykori alapítója is.

A nemzeti ellenzék évek óta hiába figyelmeztetett a kormány és az állam csődjére a marxizmus véres terrorjával szemben, az előrenyomuló kultúrbolsevizmusra és a nemzetet szétszakító osztályharcra, a nemzeti erők tervszerű kikapcsolására az állam vezetéséből, arra a politikára, amely a hazai gazdaságot kiszolgáltatta a világgazdasági utópiáknak, a külfölddel szembeni alárendeltség politikájára, amely nem valósította meg Németország egyenjogúságát, s a zilált keleti területeket sem védte meg a háborús betörésektől.

Attól az elhatározástól vezérelve, hogy hazánkat a bolsevizmus káoszától megmentsük, politikánkat a gazdasági csőd örvényéből saját erőnkből kivezessük, s ezzel a világot valóságos békéhez hozzásegítsük, kijelentjük:

Készek vagyunk arra, hogy a birodalomban és Poroszországban egy nemzeti vezetés alatt álló kormányban a felelősséget magunkra vállaljuk. Mi nem utasítjuk vissza senkinek a kezét sem, aki valóban becsületes együttes munkát kínál. Meg kell azonban tagadnunk minden olyan törekvést, amely egy hamis rendszer fenntartását és egy hamis irány folytatását célozná egy nemzetinek álcázott kormányzat égisze alatt csak azért, hogy a jelenlegi kormányzati politikai erőviszonyok megmaradjanak. Minden olyan kormánynak, amely a jelenleg egyesült Nemzeti Front akarata ellenére jön létre, számolnia kell szembenállásunkkal.

A Brüning* és a Braun**-kormányok azonnali lemondását követeljük. Követeljük továbbá e kormányok diktatorikus teljhatalmának azonnali megszüntetését, mert ez ellentmond a népakaratnak, és csak az a célja, hogy bitorlóik szükségrendeletekkel a kormányrúdnál maradhassanak. Követeljük a kiérdemesült népképviselet újjáválasztását mindenekelőtt a birodalomban és Poroszországban.

Teljes meggyőződéssel s az ezzel együtt járó felelősséggel kijelentjük, hogy a Nemzeti Frontba tömörült szervezetek a jövőben előforduló rendzavarások alkalmával az élet és a magántulajdon, a ház, a birtok és a munkahely biztonságát meg fogják védeni. Ugyanakkor megtagadjuk, hogy a jelenlegi kormányt és az uralkodó rendszert vérünk feláldozásával megvédjük.

Követeljük a német katonai egyenjogúságot és fegyverkezési egyenlőséget. Követeléseinkben egységesek vagyunk. Kiközösítjük azt, aki frontunkat rombolja. (...)

[Deutsche Parteiprogramme... i. m. 550–552. o.]

Figyeld meg, hogy mi ellen hirdet összefogást a „Nemzeti Front" felhívása!
Ismertesd röviden a belpolitikai programját!
Röviden foglald össze a külpolitikai programját!

---

* Brüning, Heinrich (1885–1970): centrumpárti politikus. 1930. március 30-tól 1932. május 30-ig kancellár.

** Braun, Otto (1872–1955): a Szociáldemokrata Párt egyik vezetője. 1920. március 27-től 1921. április 21-ig, 1921. november 5-től 1925. február 18-ig, 1925. április 6-tól 1932. május 21-ig a porosz tartományi kormány elnöke.

Összefoglaló feladatok
(II. fejezet)

1. Készíts összeállítást a weimari Németország pártjairól, csoportosítsd őket jellegük szerint!
2. Készíts összeállítást a pártok ideológiai érvrendszeréről és alapállásáról!
3. Hasonlítsd össze a pártok külpolitikai nézőpontjait!
4. Hasonlítsd össze a pártok szociálpolitikai alapállását!
5. Hasonlítsd össze a pártok elképzeléseit a hatalom gyakorlásáról!

III.
AZ 1932. ÉVI BIRODALMI ELNÖKVÁLASZTÁS VÁLASZTÁSI FELHÍVÁSAIBÓL

A német pártoknak a birodalmi elnökválasztásra 1932. február-márciusban kiadott állásfoglalásai azt mutatták, hogy az első elnökválasztás óta eltelt hét év alatt a politikai frontok teljesen átalakultak. 1925-ben Friedrich Ebert halála után Hindenburg tábornagyot még a demokratikus pártok szavazatai ellenére választották meg. Az 1932. évi birodalmi elnökválasztáson az egykori weimari koalíció tagjai – szociáldemokrácia, a Centrum és a Német Állampárt – Hitler választási győzelmét megakadályozandó, híveiket Hindenburg újraválasztására szólították fel. A március 13-i választásokon Hindenburg nem szerezte meg az abszolút többséget, és csak az április 10-ére kiírt második fordulóban választották újra birodalmi elnöknek, ekkor Hindenburg 53, Hitler 36,8, Thälmann pedig 10,2 százalékot szerzett.

27.
A Centrumpárt birodalmi elnökségének választási felhívása Hindenburg érdekében

(1932. február 16.

Hindenburgnak ma már a történelem részét alkotó, bel- és külföldön egyedülálló tiszteletnek örvendő, háborúban és békében bevált, dicsőséges és sötét órákban kipróbált hősiességével szemben pártpolitikailag lefutott és kompromittált ellenfelei a jelentéktelenségbe süllyednek. A hatalmat uszítással és demagógiával akarják megszerezni. A hatalom birtokában pedig alkalmatlanság és erőszakoskodás jellemezné tevékenységüket.

Meghiúsult a kísérlet, hogy a német nép elkerülje ezt a választási harcot. Bizonyos körök pártpolitikai korlátozottsága miatt e jelentős eseményt is – a nemzet legjobbjainak és felelősségtudattól áthatott személyiségeinek szándékával szemben – a pártos civódások és önző számítások mélységeibe taszították. Meghiúsult a belső erők összefogásának és a békés, kifelé irányuló erőnyilvánítás egyedülálló alkalma.

E tévedésekkel tudatos ellentétben és sorainkon kívüli számos néptárs egyetértésében és támogatásában bízva mi, a Német Centrumpárt tagjai minden politikai és vallási korlátot félretéve állampolitikai és népi közösségi szellemtől áthatva Hindenburg mellett állunk, akit örömmel és egységesen választási jelöltünknek is nyilvánítunk, abban a meggyőződésben, hogy közös hazánknak, békés és szabad felemelkedésének nem tehetnénk hatékonyabb szolgálatot. Az elválasztó tényezők szándékos közelítésével március 13-át a nép egységóhaját és közösségi szellemét kifejező hitvallássá kívánjuk tenni. (...)

[Deutscher Geschichtskalender, 1932, A. Inland, S. 58–59. Idézi: Deutsche Parteiprogramme... i. m. 557–558. o.]

Hogyan jellemzi a felhívás Hindenburgot és tevékenységét?
Nézz utána lexikonokban, kézikönyvekben Hindenburg életrajzának és tevékenységének!

28.
A Németországi Szociáldemokrata Párt felhívása a birodalmi elnökválasztásra
(1932. február 27.)

Meghiúsult a jobboldal kísérlete, hogy a Reichstagban magához ragadja a kormányzást. A következő feladat birodalmi elnökválasztási rohamának elhárítása. A március 13-i választásokon négy jelölt indul: Hitler, Duesterberg, Hindenburg, Thälmann. Közülük csak kettő komoly: Hitler és Hindenburg.

Március 13-án a német népnek el kell döntenie, marad-e továbbra is Hindenburg, vagy Hitler váltja fel. A jobboldal két évvel ezelőtt Hindenburgot tűzte zászlajára. Abban reménykedett, hogy hivatalát részrehajlóan, számukra kedvezően látja el, megszegi esküjét és megsérti az alkotmányt. Magától értetődik, hogy mi, szociáldemokraták határozottan harcoltunk olyan jelölt ellen, aki iránt legádázabb ellenségeink ilyen reményeket tápláltak. Hindenburg azonban saját híveit is kiábrándította. Azért akarják félreállítani, mert pártatlan volt és az kíván maradni, s nem hajlandó államcsínyt végrehajtani.

Hindenburg helyett Hitler káoszt és pánikot jelent Németországban és egész Európában, a gazdasági válság és a munkanélküliség rendkívüli kiéleződését, a véres összecsapások legnagyobb veszélyét saját népén belül és a külfölddel. Hindenburg helyett Hitler a burzsoázia legreakciósabb részeinek győzelmét jelenti a polgárság és a munkásosztály haladó rétegei felett, valamennyi állampolgári szabadságjog, a sajtó, a politikai, szakszervezeti és kulturális szervezetek megsemmisítését, éleződő kizsákmányolást és bérrabszolgaságot. Hitler ellen! Ez március 13-a jelszava. Nincs kitérés!

A Szociáldemokrata Párt nem kívánja e döntés tisztaságát háttérbe szorítani. Ezért az első választási menetben lemondott önálló jelölt állításáról...

Hitler vagy Hindenburg? Nincs harmadik!

Minden Hindenburg ellen leadott szavazat Hitler voksát növeli. Minden Thälmanntól elragadott és Hindenburgra adott szavazat csapás Hitlerre! (...)

[Deutscher Geschichtskalender, 1932, A. Inland, S. 64–65. Idézi: Deutsche Parteiprogramme... i. m. 559–560. o.]

Mivel indokolják a szociáldemokraták Hindenburg melletti állásfoglalásukat?
Figyeld meg, hogyan értékelik Hitlert és a mögötte álló erőket!
Mi a különbség a szociáldemokraták és a kommunisták taktikája között az elnök kérdésében?

29.
Az NKP határozata a birodalmi elnökválasztásról
(1932. január 12.)

A Németországi Kommunista Párt Központi Bizottsága állást foglalt az elnökválasztással kapcsolatban. A Németországi Kommunista Párt, a német proletariátus egyetlen politikai osztályképviselője, saját jelölt indításával és a kizsákmányolt néptömegek aktív mozgósításával önállóan vesz részt a választásokon. A kommunista párt az elnökválasztást, csakúgy, mint a többi választást és népszavazást, nem parlamenti, hanem parlamenten kívüli feladatnak tekinti, az osztályok között folyó harc alkotórészének.

Ugyanakkor teljes mértékben tudatában van annak, hogy nem áll módjában a kapitalizmus uralma alatt, a polgári alkotmány játékszabályai szerint leadott szavazatok többségét az NKP jelöltje számára megszerezni.

A kommunista párt inkább arra használja fel az elnökválasztásokat, hogy a munkásság millióit napi küzdelmük alapján a bolsevik célok érdekében felrázza, hogy ezzel a proletariátus egységfrontját mint a dolgozók vezetőerejét kiszélesítse és megerősítse, hogy ily módon a fasizálódó polgári diktatúra pártjait és e diktatúra megbízható támaszát, a szociáldemokráciát, az egész munkásosztály halálos ellenségét leleplezze és harcoljon ellene.

Tekintettel azokra a törekvésekre, amelyek a jelenlegi elnök, Hindenburg jelölése érdekében a finánckapitalisták minden rendű és rangú bel- és külföldi ügynökét a nemzetiszocialistáktól a Brüning-féle kormánypártokon át a szociáldemokratákig egyetlen reakciós blokkba akarják egyesíteni, egy kommunista munkásjelöltnek, a proletariátus osztályjelöltjének az indítása valamennyi elnyomó és kizsákmányoló ellen különösen nagy jelentőségű.

A Központi Bizottság elhatározta, hogy a Németországi Kommunista Párt vezetőjét, Ernst Thälmann* elvtársat, mint vörös munkásjelöltet indítja az elnökválasztásokon. (...)

Berlin, 1932. január 12.

A Németországi Kommunista Párt
Központi Bizottsága

* Thälmann, Ernst (1886–1944): 1924-től a Németországi Kommunista Párt főtitkára. 1924-től a III. Internacionálé végrehajtó bizottságának póttagja, 1928-tól rendes tagja. A fasizmus uralomra jutása után, 1933. március 3-án bebörtönözték, majd koncentrációs táborba zárták. 1944. augusztus 18-án a buchenwaldi koncentrációs táborban meggyilkolták.

[Der deutsche Kommunismus. Berlin, 1963. 106.o. Idézi: Nyugat-Európa és az Egyesült Államok... i.m. 109–110.o.]

Hogyan értékelik a kommunisták a parlamenti kormányzást és minek tekintik az elnökválasztást?
Milyennek, s milyen szándékúnak tekinti ez a határozat az NKP-n kívüli politikai erőket?

30.
A Fekete-fehér-piros Harci Blokk választási felhívása
(1932. február 23.)

Megkezdődött a német jövőért folyó új, döntő harc.

Ez a német munka és gazdaság megőrzéséért, a hadisarc eltörléséért és fegyverkezési egyenjogúságért, Poroszország marxista uralom alóli felszabadításáért és az elviselhetetlen szükségrendeleti kényszer felszámolásáért folyik.

A harc a november 9-i rendszer és szelleme ellen irányul!

A szociáldemokráciára támaszkodó brüningi front a rendszer megtartására törekszik. Ez a politikai kétségbeesés frontja. Hindenburg tábornagy tiszteletreméltó személyisége mögött keres most védelmet és menedéket. Ez az értelme az érte való kiállásuknak.

Március 13-a, amely napon két évvel ezelőtt a birodalmi elnök aláírta a Young-tervet, a birodalmi elnökségért küzdő frontok felvonulását és tisztázódását jelenti. A német sors további menete számára döntő fontosságú, hogy népiségünk tősgyökeres, építő, harcra kész és tapasztalt erői jelentőségüknek megfelelően bevetésre kerüljenek, s már az első választási menetben a nemzeti front egy szavazata se vesszen kárba.

A Német Nemzeti Néppárt és a Stahlhelm számos nemzeti, keresztény és szociális talajon álló csoportok, valamint a politikai, kulturális és gazdasági élet személyiségeinek támogatásával a Harzburgban meghirdetett jelszavak értelmében a birodalmi elnökválasztásokra és a későbbi döntésekre szoros harci közösségben, a „Fekete-fehér-piros Harci Blokkban" tömörül.

A birodalmi elnökválasztás első választási menetére jelöltjeként Duesterberg Stahlhelm-vezért állította.

Személyében a hazafias mozgalom olyan vezérére lép sorompóba, aki fáradhatatlan, szociális frontszellemtől áthatott munkásságát mindig Németország politikai és gazdasági szabadságának szentelte.

Megválasztására a Fekete-fehér-piros harci blokk felszólít minden németet, aki elhatározta, hogy harcol

az ősi keresztény kultúráért, a családért és a német jellegért, a nyílt és leplezett istentagadás ellen;

a német vér szerves államáért a weimari demokrácia és nemzetközi marxizmus ellen;

a német fegyverkezési egyenjogúságért a pacifista elerőtlenedés ellen;

a tulajdon és a magángazdaság védelméért;

a munkanélküliség megszüntetéséért és a munkahelyek védelméért.

A felszabadítás fekete-fehér-piros színei szemben állnak a letűnő rendszer szimbólumaival. Egy szavazatot sem e rendszernek!

[Der Stahlhelm, Jg. 14, 1932. Nr. 8. 28. Februar. Idézi Deutsche Parteiprogramme... i.m. 558–559.o.]

Milyen eszmei alapokat hirdet a Fekete-fehér-piros Harci Blokk választási felhívása?
Készíts összeállítást érveiről!
Állapítsd meg, hogy kik ellen hirdet harcot és vond le a következtetéseket!

31.
A Nemzetiszocialista Német Munkáspárt választási felhívása
(1932. március 1.)

Március 13-án eldől a német nemzet sorsa, amely valamennyiőtök sorsa.

Tizenhárom éves nemzeti megaláztatás, az 1918. novemberi fekete-piros pártok hallatlanul rossz gazdálkodása, tizenhárom éves borzasztó anyagi és lelki nyomorúság után a birodalmi elnök megbízatásának lejártával megteremtődött sorsotok megváltoztatásának lehetősége.

A „demokrácia férfiai", akik azt állították, hogy megőrzik a nép jogait, megvetették az 1930. szeptember 14-i és azóta ismételten kinyilvánított óhajotokat, politikai fondorlatokkal megakadályozta a nemzeti erő és a szociális igazságosság erős népi kormányának megalakulását és a német szabadságmozgalom szellemi terrorjával és elnyomásával megakadályozta akaratotok érvényesülését.

De most ütött a leszámolás órája! A szükségrendelkezés számára nincs többé kitérés és megbúvás. Az összeomlás rendszere a nép bírói széke elé áll!

Március 13-a leszámol a népárulό szociáldemokrácia arcátlan boncvirtcsaftjával, amely gyáva ahhoz, hogy a nép elé álljon és az egykor éppen általa oly sokat szidott tábornagy háta mögé rejtőzik, mivel joggal tart a nép ítéletétől.

Március 13-a leszámol a zsidó pszeudodemokráciával*, amely a német néphez való minden belső kötődés nélkül csak arra törekszik, hogy mérgező sajtójával a német néptársakat és Németország dolgozóit egymás ellen uszítsa, hogy kihasználja a ziláltság és gyengeség állapotát.

Március 13-a leszámol a képmutató Centrummal és a Bajor Néppárttal, amelyek népellenes céljaik kedvéért vallásos széthúzást folytatnak és a legjobb úton vannak afelé, hogy a német nép sírásói legyenek, ha nem vetnek véget káros tevékenységének.

Március 13-a leszámol a gyáva nyárspolgári pénzeszsák-hazafiakkal, e feketepiros rendszer darabontjával és kengyeltartóival, a gazdasági érdekcsoportokkal és a régen esedékes párthullákkal, akik nemzetileg felelőtlen létezésüket csupán politikai kufárkodásra és seftelésre használják.

S mindezt megkoronázandó együttesen attól sem riadtak vissza, hogy holt bizottságok kerülőútján egy nyolcvanöt éves, tőlük belsőleg idegen, tiszteletreméltó öreg ember jelölését hozzák fel ürügyül, hogy a tábornagyot – ahelyett, hogy jól megérdemelt nyugalmát élvezné – tekintélyére nézve végzetes politikai vereségnek tegyék ki, s törvényt üljenek!

Március 13-án, azon a napon, amelyen két évvel ezelőtt Hindenburg aláírta a rendszer által elfogadott Young-törvényt, amely nélkülözést, éhséget, reménytelenséget és kétséget hozott a német népre, a létjogait bejelentő ifjú Németország – amely vezérében, Adolf Hitlerben testesül meg – az államhatalom felé nyúl és félresöpri a régi, az új életre alkalmatlan pártképződményt.

Nemzetiszocialista szabadságmozgalmunk vezére, aki a mozgalmat létrehozta és tizenkét éve azzal együtt küzdött népe lelkéért Németország érdekében, ma a nép nevében a rendszer korlátozását követeli. Tudjuk, hogy a nép, amelyért harcol, ebben az órában vele tart, hogy vele együtt harcoljon és győzzön a német nemzetért.

A nemzetiszocialista mozgalom – ebben az órában rohamcsapatként tömörül vezére körül – ma az egész német népet csatlakozásra szólítja fel, hogy Adolf Hitler számára utat törjön a nemzet élére és ezzel Németországot a szabadságba vezesse...

[Deutsche Parteiprogramme... i.m. 561–562.o.]

Figyeld meg a nácik választási felhívásának a hangnemét, s vonj le belőle következtetéseket!
Figyeld meg, hogy kiket és milyen érvekkel kiáltanak ki felelősnek a helyzetért!
Figyeld meg a vezérkultusz, a führerek itteni megfogalmazását

---

* pszeudo = ál, pszeudodemokrácia = áldemokrácia

Összefoglaló feladatok

(III. fejezet)

1. Hasonlítsd össze az egyes pártoknak az 1932. elnökválasztással kapcsolatos álláspontját!
2. Készíts összeállítást a választási felhívások érvrendszeréről!

IV.
A PÁRTOK ÁLLÁSFOGLALÁSA AZ 1933. MÁRCIUS 23-I FELHATALMAZÁSI TÖRVÉNYRŐL ÉS A PÁRTOK 1933. JÚNIUS–JÚLIUSI FELOSZLATÁSA

1933. február 1-jén Hindenburg birodalmi elnök feloszlatta a Reichstagot, hogy lehetővé tegye a „nemzeti koncentráció kormányának" megalakulását. Hitler pedig a német néphez intézett kiáltványában ismertette kormánya programját. A március 5-ére kiírt új Reichstag-választásokat megelőző időszakban a nemzetiszocialista párt fokozott terrorral fordult politikai ellenfelei ellen. Február 28-án, a Reichstag égésének másnapján megjelent a birodalmi elnök rendelete „a nép és az állam védelmére", amely a weimari alkotmány 48. cikkét felhasználva megvetette a diktatúra alapját.

A március 5-i parlamenti választáson a nemzetiszocialista pártnak még a megfélemlítése légkörében sem sikerült egyedül megszereznie a szavazatok abszolút többségét. 43,9 százalékos eredményével (288 mandátum) csak a Német Nemzeti Néppártal (8 százalék s 52 mandátum) együtt sikerült biztosítani az 51,9 százalékos abszolút többséget.

A Reichstag 1933. március 23-i ülésén vitatták meg a kormányt teljhatalommal felruházó ún. felhatalmazási törvényt. A kommunista párt kikapcsolása után egyedül csak a szociáldemokrata frakció – az erős nyomás ellenére – utasította el a felhatalmazási törvényt. A Centrumpárt, a Bajor Néppárt és az Állampárt egyetértett a törvénnyel.

Néhány hónappal a felhatalmazási törvény elfogadása után a tárgyalásakor nyújtott biztosítékokkal ellentétben a nemzetiszocialista párton kívül minden más pártot feloszlattak. Még a Hitler-kormányt támogató „Német Nemzeti Front" (vagyis a korábbi Német Nemzeti Néppárt) sem kerülte el sorsát, jóllehet képviselői számos fontos minisztériumi posztot töltöttek be.

*

32.
Hivatalos közlemény a Hitler-kormány kinevezéséről
(1933. január 30.)

A birodalmi elnök ma délelőtt hosszabb megbeszélésen fogadta Hitlert, a Nemzetiszocialista Párt vezérét, valamint von Papent, egykori birodalmi kancellárt. A birodalmi elnök Hitler urat birodalmi kancellárnak nevezte ki, akinek javaslatára az alábbiak szerint alakult újjá a birodalmi kormány:

von Papen egykori kancellár birodalmi alkancellár és Poroszország birodalmi megbízottja lett,

von Neurath birodalmi külügyminiszter,

dr. Frick egykori államminiszter birodalmi belügyminiszter,
von Blomberg altábornagy Reichswehr-miniszter,
Schwerin von Krosigk birodalmi pénzügyminiszter,
dr. Hugenberg titkos pénzügyi tanácsos birodalmi gazdasági, ellátási és mezőgazdasági miniszter,
Franz Seldte birodalmi munkaügyi miniszter,
von Eltz-Rübenach birodalmi posta- és közlekedési miniszter,
Göring, a birodalmi gyűlés elnöke tárca nélküli miniszter és egyidejűleg légiközlekedési megbízott
Gereke munkateremtési birodalmi megbízottat megerősítették hivatalában.

A birodalmi igazságügyminisztérium betöltését függőben hagyták. A birodalmi kancellár még ma tárgyalni kezd a Centrummal és a Bajor Néppárttal.

[Vorwärts, 30. 1. 1933. Idézi: Die Erste Republik. Dokumente zur Geschichte des Weimarer Staates. Herausgegeben von Peter Longerich. Piper, 1992. 502–503.o.]

Milyen közjogi alapon került Hitler uralomra?
Próbálj utánanézni az első Hitler-kormány miniszterei politikai múltjának!

33.
2. A birodalmi kormány 1933. február 1-jei felhívása a német néphez
(Részletek)

Több mint 14 esztendő telt el azon szerecsétlen napok óta, amikor a német nép, külső és belső ígéretektől elvakítva, megfeledkezett múltunk legfőbb értékeiről, a birodalomról, saját becsületéről és szabadságáról, s közben mindent elveszített. Az árulás e napjai óta a mindenható megvonta áldását népünktől. Viszály és gyűlölködés lett úrrá. A legjobb német férfiak és nők milliói mély szomorúsággal látták, miként sorvadozik a nemzet egysége az élet minden területén, s miként oszlik fel a politikai egoista vélemények, gazdasági érdekek és világnézeti ellentétek zűrzavarában.

Mint oly gyakran történelmünk folyamán, a forradalom e napjai óta Németország a szétszaggatottság szívet tépő látványát nyújtja. Az ígért egyenlőséget és testvériséget nem értük el, de a szabadságot elvesztettük. Mert népünk szellemi és akarati egységének belső széthullását világpolitikai helyzetének megrendülése követte. (...)

Győző és legyőzött őrült rögeszméje tönkreteszi a nemzetek közötti bizalmat és azzal együtt a világgazdaságot. Népünk nyomora iszonytató. Több millió munkanélkülivé lett és éhező ipari proletár nyomában jár az egész közép- és

iparosréteg elnyomorodása. Ha ez a romlás a német parasztság körében is végérvényesen végbemegy, akkor beláthatatlan méretű katasztrófába kerülünk. Mert nemcsak egy birodalom hullik akkor szét, hanem az emberi kultúra és civilizáció legfőbb javainak egy kétezer esztendős öröksége is.

A körülöttünk megfigyelhető jelenségek fenyegetően jósolják e bukás bekövetkezését. (...)

Kezdve a családtól, a hűség és becsület valamennyi fogalmán, a népen és hazán, a kultúrán és gazdasági életen keresztül egészen hitünk és erkölcsünk örök alapjaiig ez a csak tagadó, mindent elpusztító elmélet nem kímél semmit. A marxizmus 14 esztendeje tönkretette Németországot. Egy esztendei bolsevizmus pedig megsemmisítené Németországot. A világnak ma leggazdagabb és legszebb kulturális területei kaotikus romhalmazzá változnának. Végső gyászát jelentené ez egy olyan Európának, melynek szívében felhúzták a pusztulás vörös zászlaját. A sebesültek ezrei, valamint a számtalan halott, amibe ez a belső háború Németországnak már eddig is került, legyen a vihar előtti figyelmeztetés távoli villámlása.

Ezekben az órákban, amikor nyomasztó gondok nehezednek ránk a német nemzet jövője és léte miatt, a világháború ősz vezére bennünket, a nemzeti pártok és szövetségek férfiait arra hív fel, hogy miként egykor a fronton, most itthon még egyszer egységesen és hűségesen harcoljunk a birodalom megmentéséért. Mivel a tiszteletre méltó birodalmi elnök úr nagylelkűen közös szövetségre nyújtotta felénk a kezét, mint a nemzet vezetői meg akarjuk fogadni isten, a lelkiismeretünk és a népünk előtt, hogy a megbízatást mint nemzeti kormány határozottan és állhatatosan fogjuk teljesíteni.

Félelmetes az az örökség, amit átveszünk. A feladatok, amelyeket meg kell oldanunk, nehezebbek, mint amelyek német államférfiak előtt emberemlékezet óta álltak. Ám a bizodalmunk határtalan, mert hiszünk népünkben és annak múlhatatlan értékeiben. A parasztoknak, a munkásoknak és polgároknak közösen kell az új birodalom építőköveit szolgáltatniok.

Így a nemzeti kormány első és legfőbb kötelességének azt tartja, hogy népünk szellemi és akarati egységét helyreállítsa. Óvni és védelmezni fogja azokat az alapokat, amelyeken nemzetünk erői nyugszanak Így a kereszténységet mint egész morálunk alapját szilárd oltalom alá helyezzük. Ez népünket a rétegek és osztályok felett ismét népi és politikai egységének tudatára ébreszti majd és ebből fakadó kötelességeire.

A kormánynak a nagy múltunk iránti tiszteletet s a régi hagyományainkra való büszkeséget kell a német ifjúság nevelésének alapjává tennie. Ezzel kíméletlen háborút indít a szellemi, politikai és kulturális nihilizálódás ellen. Németországnak nem szabad az anarchista kommunizmusba süllyednie, és nem is fog abba süllyedni.

A kormány életünk szabályozójává a tomboló ösztönök helyett ismét a nemzeti fegyelmet teszi. Ennek során a legnagyobb gonddal ügyel majd azokra az intézményekre, amelyek nemzetünk erejének és szilárdságának legjobb garanciái.

A nemzeti kormányzat a nagy munkát, népünk gazdasági életének újjászervezését két nagy négyéves tervvel oldja majd meg. (...)

A nemzeti kormány acélos elszántsággal és a legszívósabb kitartással valósítja meg az alábbi terveket:

Négy éven belül a német parasztot megmentjük a nyomorúságtól.

Négy év leforgása alatt a munkanélküliséget teljesen fel kell számolni.

A nemzeti kormány gazdasági életünk rendbe hozásának e gigantikus feladatát összeköti majd azzal, hogy egyidejűleg rendbe hozza a birodalom, az egyes német államok s a kommunák helyzetét államigazgatási és adóügyi tekintetben.

A birodalom föderatív berendezésének gondolata ezáltal lesz élő valóság.

E program alappillérei közé tartozik a munkakötelezettség és a telepítéspolitika gondolata.

A mindennapi kenyérről való gondoskodás mellett gondoskodni fogunk a szociális kötelezettségeknek betegség és öregkor körülményei közepette történő teljesítéséről is.

Takarékosság a közigazgatásban, a munka szorgalmazása, a parasztság fenntartása, az egyéni iniciatíva kihasználása a legjobb biztosíték minden olyan tényező ellen, amely veszélyeztetné a valutánk stabilitását.

Külpolitikai téren a nemzeti kormány legfőbb küldetését abban látja, hogy megvédje népünk alapvető jogait és ezzel együtt visszaszerezze szabadságát. Mivel el van szánva arra, hogy leszámol a kaotikus állapotokkal Németországban, ezzel együtt azt is elősegíti, hogy a többi nemzet közösségébe egyenlő értékű és egyenlő jogokkal rendelkező államot illesszen. Ezzel együtt áthatja annak a kötelességnek a nagysága, hogy e szabad és egyenjogú néppel hozzájáruljon a béke fenntartásához és megerősítéséhez, mert a békére a világnak ma nagyobb szüksége van, mint valaha.

Szeretnénk, ha mások megértése is segítene bennünket, hogy ezt az őszinte vágyunkat Európa és az egész világ javára valóra válthassuk.

Bármennyire szeretjük is hadseregünket, amely fegyvereink hordozója és nagy múltunk szimbóluma, mégis boldogok lennénk, ha a világ a fegyverkezés korlátozásával feleslegessé tenné, hogy saját fegyvereinket szaporítsuk.

Ha Németország politikai és gazdasági felemelkedését meg akarja érni és más nemzetekkel szemben fennálló kötelességeit teljesíteni akarja, akkor ennek van egy alapvető feltétele: Németország kommunista szétdarabolásának leküzdése.

Mi, e kormányzat férfiai, felelősnek érezzük magunkat a német történelemmel szemben azért, hogy visszaállítsuk népünk rendjét, és ezzel együtt végérvényesen leszámoljunk az osztályőrülettel és az osztályharccal. Nem egy réteget látunk magunk előtt, hanem a német népet, munkások, parasztok és polgárok millióit, akik vagy közösen gyűrik le e korszak gondjait, vagy közösen elpusztulnak. (...)

[Dokumente der deutschen Politik und Geschichte von 1848 bis zur Gegenwart, Berlin (West), 1953. IV. k. 7–11. o. Idézi: Nyugat-Európa és az Egyesült Államok... i.m. 175–178. o.]

Figyeld meg, minek tudja be a felhívás a német nép nyomorát!
Miben látja a felhívás a helyzet megváltozását?
Készíts összeállítást a program ideológiai–ideologikus alapjairól, érvrendszeréről!
Figyeld meg az ígéreteit, s próbálj utánanézni, mit valósított meg belőlük és mit nem!

34.
Törvény a nép és az állam nyomorúságának megszüntetésére

(1933. március 24.)

1. cikkely. Birodalmi törvényeket a birodalmi alkotmány által előírt eljárásokon kívül a birodalmi kormány is hozhat. Ez vonatkozik a birodalmi alkotmány 65. cikkelyének 2. és 87. bekezdésében említett törvényekre is.

2. cikkely. A birodalmi kormány által hozott törvények eltérhetnek a birodalmi alkotmánytól, amennyiben tárgyuk nem a Reichstag vagy a birodalmi tanács valamely intézkedése. A birodalmi elnök jogai érintetlenül maradnak.

3. cikkely. A birodalmi kormály által hozott törvényeket a birodalmi kancellár parafálja és teszi közzé a birodalom hivatalos lapjában. Amennyiben nincs másképp meghatározva, a közzétételt követő napon lépnek életbe. A birodalmi alkotmány 68–77-ig terjedő cikkelyei nem nyernek alkalmazást a birodalmi kormány által hozott törvényekre.

4. cikkely. A birodalom idegen államokkal kötött olyan szerződéseihez, amelyek birodalmi törvényhozás tárgyaira vonatkoznak, a jelen törvény érvényességi tartama alatt nem szükséges a törvényhozásban részt vevő testületek hozzájárulása. A birodalmi kormány bocsátja ki az ilyen szerződések megvalósításához szükséges aláírásokat.

5. cikkely. Ez a törvény közzététele napján lép életbe. 1937. április elsején veszti hatályát, vagy akkor, ha a jelenlegi birodalmi kormányt egy másik váltja le.

[Dokumente der deutschen Politik und Geschichte... Berlin (West), 1953. IV. 40.o. Idézi Nyugat-Európa és az Egyesült Államok... i.m. 188.o.]

Figyeld meg kinek, mely szervnek ad lényegében teljhatalmat ez a törvény!
Hogyan tesz különbséget a törvény az alkotmány és az elnök jogi érvénye között?

35.
Wels képviselő állásfoglalása a szociáldemokrata párt nevében

(1933. március)

Hölgyeim és Uraim! A német egyenjogúság külpolitikai szorgalmazását, amit a birodalmi kancellár úr vetett fel, mi szociáldemokraták annál is nyomatékosabban támogatjuk, mivel már régóta alapvetően küzdöttünk érte. Ezzel kapcsolatban legyen szabad azt a személyes természetű megjegyzést tennem, hogy én voltam az első német, aki egy nemzetközi fórumon, az 1919. február 3-án tartott berni konferencián* felléptem az ellen, hogy igazságtalanul Németországot tegyék felelőssé a világháború kitöréséért. Soha pártunk egyetlen alapelve sem akadályozhat vagy akadályozott bennünket abban, hogy a német nép jogos követeléseit a világ más népeivel szemben képviseljük.

A birodalmi kancellár úr tegnapelőtt Potsdamban is mondott egy mondatot, amit aláírunk. Ez így hangzott: „az örök győztes és az örök legyőzött elméletének ostobasága eredményezte a jóvátétel őrültségét, és ennek következménye lett a világgazdaság katasztrófája". Ez a mondat áll a külpolitikára; a belpolitikára nem kevésbé. Az örök győztes és örök legyőzött elmélete, mint a birodalmi kancellár úr mondta, itt is ostobaság.

A birodalmi kancellár úr szavai azonban emlékeztetnek bennünket egy másik kijelentésre, amit 1919. július 23-án a nemzetgyűlésben mondtak. Ez így hangzott: „Védtelenek vagyunk, a védtelen azonban nem annyi, mint becstelen. Hogy az ellenfél a becsületünket akarja, ahhoz nem fér kétség. De hogy a becsületrablásnak ez a kísérlete egyszer majd a tettesre hullik vissza, mivel nem a mi becsületünk megy tönkre a világtragédia során, azt az utolsó leheletünkig hisszük."

(Közbekiáltások a nemzetiszocialisták közül: Ki mondta ezt?)

Ez abban a nyilatkozatban áll, amit egy szociáldemokrata vezetés alatt álló kormány** tett a német nép nevében az egész világ előtt, négy órával korábban, hogy a fegyverszünet lejárt volna. Azért tette, hogy megakadályozza az ellenfél további előnyomulását. – A birodalmi kancellár úr kijelentéséhez ez a megállapítás értékes kiegészítést képez.

Hatalmi szóval teremtett békéből nem jön áldás; belpolitikai téren különösképpen nem. Igazi népközösséget nem lehet rá építeni. Első feltétele az egyenlő jog. Védje magát a kormány a polemizálás nyers elfajulásai ellen, s szigorúan akadályozza meg az erőszakra való felhívást, meg az erőszakot. Történjen ez, ha minden irányban pártatlanul és egyformán történik, s akkor, ha a legyőzött ellenfelet nem kezelik úgy, mintha védtelen lenne. Az életünket és a szabadságunkat elvehetik, de a becsületünket nem.

* Az európai szociáldemokrata pártok értekezlete Bernben (1919. február 3–10.), amelyen újjáalakult a II. Internacionálé.

** Gustav Bauer kormánya: 1919. június 21-től 1920. március 26-ig kancellár.

Azok után az üldöztetések után, aminek a szociáldemokrata párt az utóbbi időben ki volt téve, bizonyára senki sem várja vagy kívánja tőle, hogy az itt előterjesztett felhatalmazási törvényre szavazzon. A március 5-i választások a kormánypártok abszolút többségét hozták, s ezzel lehetőséget adtak arra, hogy a kormányzás szigorúan az alkotmány betűje és szelleme szerint menjen végbe. Ahol ennek lehetősége fennáll, fennáll a kötelessége is. A kritika hasznos és szükséges. Amióta német Reichstag van, még senki sem kapcsolta ki a közügyeknek a nép választott képviselői által történő ellenőrzését olyan mértékben, ahogyan ez most történik, s ahogyan az új felhatalmazási törvény alapján még jobban történni fog. A kormányzat ilyen teljhatalma annál súlyosabb lesz, mivel a sajtó is nélkülöz minden mozgásszabadságot. (...)

Mi, német szociáldemokraták ebben a történelmi órában hitet teszünk az emberiség és az igazságosság, a szabadság és a szocializmus alapelvei mellett. Semmiféle felhatalmazási törvény nem ad Önöknek hatalmat arra, hogy örök és megsemmisíthetetlen elveket tönkretegyenek. Önök maguk is a szocializmus mellett foglaltak állást. A szocialisták elleni törvény annak idején a szociáldemokratákat nem semmisítette meg. A német szociáldemokrácia az új üldözésekből is erőt fog meríteni.

Köszöntjük az üldözötteket és a háborgatottakat. Köszöntjük barátainkat a birodalomban. Állhatatosságuk és hűségük csodálatot érdemel. Hitvallásuk és bizalmuk egy derűsebb jövő záloga.

[Dokumente der deutschen Politik und Geschichte... Berlin (West), 1953. IV. 38–40.o. Idézi: Nyugat-Európa és az Egyesült Államok... i.m. 185–187.o.]

Hogyan érvel Wels szociáldemokrata képviselő a felhatalmazási törvény ellen?
Figyeld meg milyen elvekre támaszkodik a szociáldemokraták álláspontja!
Értelmezd és értékeld ezt a felsorolást!

36.
Dr. Kaas*, a Centrumpárt elnökének nyilatkozata

(1933. március)

Hölgyeim és Uraim! A német birodalmi gyűlés Centrumfrakciója nevében van szerencsém e magas házban a következő nyilatkozatot tenni.

* Kaas, Ludwig (1881–1952): prelátus, centrum-párti politikus. 1920–1933 közötti birodalmi gyűlési képviselő, 1928–1933-ban a Centrumpárt elnöke.

Ez az óra számunkra nem múlhat el a szavak jegyében. Törvényük, az egyedüli, tökéletes törvényük gyors, építő és megmentő cselekedet. E cselekedet csak szellemi koncentrációban születhet. Széthúzásban és harcban már születésekor széthullással fenyegetne.

A német Centrumpárt, amely a nagy szellemi koncentráció gondolatát már régóta és minden átmeneti kiábrándultság ellenére kifejezetten és meggyőződéssel képviselte, ebben az órában, amikor nincs helye a kicsinyes és szűk keblű fontolgatásoknak, tudatosan és nemzeti felelősségérzettől áthatva túlteszi magát minden pártpolitikai és egyéb számításokon. Sőt, olyan kételyeket is háttérbe szorít, amelyek normális időkben kötelezőek és aligha lennének áthidalhatók.

A nép és az állam jelenlegi égető kényszere, a német újjáépítés előttünk álló hatalmas feladatai, de mindenekelőtt a Németországban és azon kívül gyülekező viharfellegek miatt, mi a német Centrumpártból, ebben az órában mindenkinek, korábbi ellenfeleinknek is kezet nyújtunk, hogy biztosítsuk a nemzeti megmentés művének folytatását, meggyorsítsuk a rendezett állami és jogélet helyreállítását, szilárd gátat vessünk a kaotikus fejleményeknek mindazokkal együtt – teljesen mindegy, hogy a német néptársak melyik táborából és csoportjából származnak –, akiknek kívánsága valóban az építésre és rendre irányul.

A bevezető kormánynyilatkozat, amelyet Ön, birodalmi kancellár úr, a mai délutánon a német népképviselet előtt tartott, tartalmaz néhány szót, amelyet aláírhatunk, és néhány olyat – engedje meg, hogy teljesen őszintén, de lojális nyíltsággal megmondjam –, amelyet elfogadunk a szellemi koncentráció jegyében, amely ezen óra parancsa, de ismert módon megtagadunk. A jelenkor néhány napi politikához kötődő ítéletével szemben az általunk támogatott eddigi kormányok munkájáért bizakodva várjuk a történelem kiegyensúlyozott ítéletét. Néhány tárgyilagos nyilatkozata, kancellár úr, amelyről teljesen nyíltan megelégedéssel szólhatok, a német állam, jog- és kulturális élet néhány fontos pontján – mindenekelőtt az előzetes tárgyalásokon elhangzott megállapításokkal összefüggésben – lehetőséget teremt számunkra, hogy másként ítéljük meg számos kételyünket, amelyek a kormány felhatalmazási kívánságának időbeni és érdemi kibővítésével sorainkban jelentkeztek és jelentkezniök is kellett.

Feltéve, hogy az Ön által adott nyilatkozatok a várható törvénykezési munka végrehajtásának alapvető és gyakorlati irányvonalát képezik, a német Centrumpárt jóváhagyja a felhatalmazási törvényt.

[Deutsche Parteiprogramme... i.m. 567–568.o.]

Figyeld meg, hogy a Centrumpárt milyen indokokkal és alapon járult hozzá a felhatalmazási törvényhez!

37.
Ritter von Lex, a Bajor Néppárt képviselőjének nyilatkozata
(1933)

Német férfiak! Német nők! Politikai barátaim nevében az alábbi nyilatkozatot teszem.

A Bajor Néppárt a keresztény-nemzeti világnézet és államfelfogás pártja az 1918. évi gyalázatos forradalmat követően főként a nemzeti érzület megtartásáért és visszaszerzéséért küzdött a nép valamennyi rétegében. Képviseletében a bajor miniszterelnök már 1922-ben az egész világ előtt visszautasította a német háborús felelősség hazugságát. Megalakulása óta a Bajor Néppárt az ifjúság körében is határozottan fellépett a nemzeti gondolat ápolásáért. A harcos nemzeti tevékenység óhajának saját hazafias katonai szövetség megalakításával tett eleget. A Bajor Néppárt szilárdan részt vett abban a nehéz és sok lemondással járó munkában, amely a vesztett háború szörnyű következményei, a külpolitikai szorongattatás és a gazdaság ziláltsága közepette megőrizte a német nép hitét és tartását a nemzeti felemelkedés napjáig.

Magától értetődik, hogy ilyen lelkületű párt e napok történelmi fordulatában alapvetően hajlandó tevékenyen együttműködni a nemzeti újjáépítésben. Az újjáépítés érdekében a birodalmi kormány a nép és a birodalom nyomorúságos helyzetének megszüntetésére felhatalmazási törvényt terjesztett a német nép képviselete elé. (...)

Kancellár úr! A mai kormánynyilatkozatban elhangzott fejtegetései csökkentették kételyeinket. Így abban a helyzetben vagyunk, hogy egyetértsünk a felhatalmazási törvénnyel. De mégis kifejezzük reményünket, hogy a felhatalmazási törvény végrehajtása és alkalmazása a keresztény erkölcs törvényes keretei között marad. Semmilyen felhatalmazási törvény nem mentesíthet valameny kormányt vagy személyt e felelősségtől. A törvény végrehajtási felelősségét részleteiben Isten, a német nép és a német történelem előtt a birodalmi kormány kezébe helyezzük.

[Deutsche Parteiprogramme... i.m. 568–569.o.]

Milyen kikötésekkel járult hozzá a Bajor Néppárt a felhatalmazási törvényhez?

38.
Dr. Maier nyilatkozata az Állampárt nevében

Mélyen tisztelt hölgyeim és uraim! A Német Állampárt képviselői nevében az alábbi rövid nyilatkozatot teszem.

A német nép március 5-én a jobboldalt abszolút többséggel választotta meg, s ezzel kifejezte óhaját, hogy a jelenlegi kormányt bízza meg az állam vezetésével. Reméljük és kívánjuk, hogy a német nép a mai vezetéssel a német nemzet szabadságáért és újbóli megerősödéséért tizennégy éve folytatott szívós és áldozatos harcát sikeresen véghezvigye. Messzemenően egyetértünk azokkal a nagy nemzeti célokkal, amelyeket ma a birodalmi kancellár úr itt ismertetett. (...)

A nép és haza érdekében és a törvényes fejlődés várakozásában félretesszük komoly fenntartásainkat és megszavazzuk a felhatalmazási törvényt.

[Deutsche Parteiprogramme... i.m. 569–570.o.]

Milyen minősítő megjegyzésekkel szavazta meg az Állampárt a felhatalmazási törvényt?

39.
A Német Nemzeti Front Harcszövetségének* betiltása
(1933. június 21.)

A birodalmi elnök által a nép és állam védelmére február 28-án kibocsátott rendelet** 4. paragrafusa alapján a rendőrigazgatási törvény 14. paragrafusával összhangban a porosz belügyminiszter a Német Nemzeti Front Harcszövetségét, valamint annak valamennyi alakulatát, továbbá a Bismarck-Bundban egyesült ifjúsági csoportokat a porosz szabad állam területén feloszlatja és betiltja.

A betiltásra azért került sor, mert a rendelkezésre bocsátott közleményekből egyértelműen kiderült, hogy kommunisták és más államellenes elemek a Német Nemzeti Front Harcszövetsége alakulataiba nagymértékben nyertek felvételt. A tények ilyetén állása mellett a harcszövetségek nagyfokú veszélyt jelentettek az állam és a lakosság biztonságára. A kérdéses rendszabályokra így azért volt szükség, hogy elhárítsák azt a veszélyt, amit e szervezetek jelentettek a közbiztonságra és a belső békére.

[Kölnische Zeitung, 1953. június 21.]

* Kampfzüge der Deutschnationalen Front

** A Reichstag égésének másnapján, 1933. február 28-án kibocsátott „A nép és az állam védelmére" c. törvény, amely a weimari alkotmány 48. cikkelye alapján megszüntette a weimari alkotmánynak a szervezkedési, egyesülési, gyülekezési, szólás- és sajtószabadságra vonatkozó cikkelyeit, és halálbüntetést helyezett kilátásba a hazaárulásra, lázadásra, az állam vezetői elleni merényletekre és más, állam elleni tettekre.

40.
A Németországi Szociáldemokrata Párt betiltása
(1933. június 22.)

A birodalmi belügyminiszter* ma, csütörtökön a Németországi Szociáldemokrata Pártot betiltotta. A tartományi kormányzatokhoz intézett utasításában a birodalmi belügyminiszter odahatott, hogy a betiltást hajtsák végre.

Hivatalos indokolás

Az utóbbi idők eseményei egyértelmű bizonyítékokat szolgáltattak arra vonatkozóan, hogy a német szociáldemokrácia nem riad vissza Németország és annak törvényes kormánya elleni felség- és hazaáruló tevékenységtől. Az NSZDP olyan vezető személyiségei, mint Wels, Breitscheid**, Stampfer, Volgel, hetek óta Prágában tartózkodnak, hogy onnét irányítsák a nemzeti kormány elleni harcot. Wels nyilatkozatot tett közzé, miszerint a második internacionálé központi irodájából való kilépése csak színlelt volt. A genfi nemzetközi munkaügyi konferencia munkáscsoportjának elöljárójához táviratot küldött, amelyben a többi ország munkásságát rágalmazó módon a német nemzeti kormány ellen akarta felheccelni. Néhány nappal ezelőtt az NSZDP kibővített pártvezetősége egy berlini ülésen elhatárolta ugyan magát az olyan személyektől, mint Wels, Breitscheid stb., azt azonban jellemző módon elmulasztotta, hogy ezeket a személyeket azok hazaáruló tevékenysége miatt magáról lerázza és a pártból kizárja. Sőt, a szociáldemokrata vezetőknek egy Hamburgban tartott ülésén, amit a rendőrség meglepetésszerűen leleplezett, hazaáruló anyagokat találtak. Mindez arra a következtetésre vezet, hogy Németország Szociáldemokrata Pártját államellenes és népellenes pártnak tekintsük, amely nem tarthat igényt más bánásmódra, csak olyanra, amilyen a Németországi Kommunista Párttal szemben került alkalmazásra. A birodalmi belügyminiszter éppen ezért felszólította a tartományi kormányokat, hogy a birodalmi elnök által február 28-án a nép és az állam védelmére kibocsátott rendeletnek megfelelően tegyék meg a szükséges lépéseket az NSZDP ellen. (...)

* Frick, Wilhelm (1877–1946): nemzetiszocialista politikus. 1930–1931-ben türingiai belügyminiszter, 1933–1943 között birodalmi belügyminiszter, 1943–1945-ben Cseh- és Morvaország „birodalmi protektora". A háborús bűnösök nürnbergi perében halálra ítélték és kivégezték.

** Breitscheid, Rudolf (1874–1944): szociáldemokrata politikus, 1917–1922 között a Független Szociáldemokrata Párt (USPD) tagja, 1920–1933 között képviselő a birodalmi gyűlésben. A buchendwaldi koncentrációs táborban halt meg.

41.
A Német Nemzeti Front önkéntes feloszlása
(1933. június 27.)

A Német Nemzeti Front* sajtónyilatkozata.

Teljes egyetértésben a birodalmi kancellárral, és felismerve azt a tényt, hogy a pártok államának időszaka elmúlt, a Német Nemzeti Front elhatározta feloszlását. A feloszláshoz szükséges rendszabályokat nem fogják akadályozni.

A Német Nemzeti Front egykori tagjait a birodalmi kancellár a nemzeti Németország teljes és egyenjogú tagjainak fogja tekinteni, s azok minden háborgatástól vagy mellőzéstől kímélve lesznek.

A Német Nemzeti Front politikai tevékenysége miatt letartóztatásban levő tagjait haladéktalanul szabadlábra helyezik, és azok minden további üldözéstől mentesek lesznek.

Az NSDAP és az eddigi Német Nemzeti Front Reichstag-beli és tartományi parlamentekben levő frakciói oly módon biztosítják az egységes állásfoglalást, hogy az NSDAP frakcióvezetőségeibe az egykori Német Nemzeti Front egy vagy több tagját delegálják. (A Reichstagba és a porosz tartományi parlamentbe 2–2 főt.) Hasonlóképpen járnak el a közösségi önkormányzati testületekben.

A fentebbieket egyfelől a birodalmi kancellár úr, másfelől von Winterfeld, von Freytagh-Loringhoven báró, s Dr. Poensgen írta alá, az utóbbiak mint az egykori Német Nemzeti Front vezetői.

Figyeld meg, hogy milyen indokokkal tiltották meg, illetve oszlatták fel az egyes pártokat!
Mutass rá a betiltások indokolása közötti azonos, hasonló és eltérő vonásokra!
Állapítsd meg az „önkéntes feloszlás" indokolása közötti hasonló és eltérő vonásokat!

42.
A Centrumpárt feloszlása
(1933. július 5.)

A politikai átlakulás a német állami életet tökéletesen új alapokra helyezte, amelynek keretei között a röviddel ezelőtt még lehetséges pártpolitikai tevékenység számára nincs többé hely. A német centrumpárt éppen ezért Hitler birodalmi

* Deutschnationale Front: a Hitler-kormányban résztvevő Német Nemzeti Néppárt (Deutschnationale Volksspartei), Hugenberg pártjának új elnevezése a fasiszta hatalomátvétel után. Hugenberg gazdasági miniszterként részt vett Hitler kormányában, 1933. június 26-án kivált a kormányból.

kancellár úrral egyetértésben azonnali hatállyal feloszlik. E feloszlással lehetőséget ad a tagjainak arra, hogy erőiket és tapasztalataikat a birodalmi kancellár úr vezetése alatt álló nemzeti fronttal való pozitív együttműködés rendelkezésére bocsássák, nemzeti, társadalmi, gazdasági és kulturális viszonyaink megerősítésére és egy jogállami rend újjáépítésére.

A szükséges szervezeti leépítést a centrumpárt tevékenyen és gyorsan végzi el. Ennek kapcsán lojálisan számol azzal, hogy a feloszlási munkálatokat nem zavarják, hogy a párt eddigi javainak lefoglalása, valamint a párt eddigi tagjainak politikai okokból történő letartóztatása abbamarad, s a már letartóztatottak is szabadlábra kerülnek. Továbbá kifejezésre juttatja azon jogos reményét, hogy a nemzetiszocialista mozgalom vezetője a centrumpárt eddigi tagjait meg fogja óvni a diffamálástól és a mellőztetéstől, s hogy az állammal szemben pozitív beállítottságú katolikus sajtó a nemzeti sajtó többi részével egyenlő elbánásban részesül.

Azoknak, akiknek a Reichstagban, a tartományi parlamentekben s a közösségi testületekben mandátumuk van, teljesen szabad a döntésük arra vonatkozóan, hogy mandátumukat megtartják-e. A centrumpárt eddigi tagjai tehát nem lépnek át zárt tömbben az NSDAP-frakciókba, hanem frakción kívüliek maradnak, s az NSDAP-frakciókkal összekötőkön keresztül tartják a kapcsolatot. Ezeknek az összekötőknek a kijelölése az állandó NSDAP-frakcióvezetőkkel egyetértésben történik. Hitler birodalmi kancellár úrral és az NSDAP állandó frakcióvezetőjével egyetértésben a centrumpárt eddigi Reichstag-frakciójának összekötője, dr. Hackelsberger lesz az NSDAP Reichstag-frakciójánál.

[Dokumente der deutschen Politik und Geschichte... Berlin (West), 1953. IV. 69–72.o. Idézi: Nyugat-Európa és az Egyesült Államok... i.m. 188–191.o.]

43.
Rendelet az államvezetés biztosítására
(1933. július 7.)

A tartományoknak a birodalommal való egyesítését célzó 1933. március 31-én kibocsátott ideiglenes törvény* alapján elrendelem:

Reichstag és tartományi képviselet

1. ...A helyeknek a Reichstagban és a tartományi parlamentekben a szociáldemokrata párt választási javaslata szerint történt szétosztása az 1933. március 5-i

* A törvény kimondta a Landok (tartományok) megszüntetését és a tartományi önkormányzati testületek feloszlatását. Az új tartományi igazgatás összetételére nézve a törvény úgy intézkedett, hogy a képviselői helyeket az 1933. március 5-i birodalmi választások eredményei alapján kell szétosztani az egyes pártok között, de – mint a törvény 4.-ának 2. bekezdése előírta – a kommunista párt jelöltjeire eső helyeket nem kell odaítélni. A jelen törvény 1.-ja ugyanezt mondotta ki a szociáldemokrata pártra nézve.

választások eredményei vagy pedig a tartományoknak a birodalommal való egyesítését célzó, 1933. március 31-én kibocsátott ideiglenes törvény 4.-a 2. bekezdése alapján hatálytalan. Pótlás nem történik.

Közösségi önkormányzati testületek

2. ...A helyeknek a közösségi önkormányzati szervekben (kerületi parlamentekben, kerületi tanácsokban, városi tanácsokban, közösségi tanácsokban stb.) a szociáldemokrata párt választási javaslata alapján történt szétosztása Poroszországban az 1933. március 12-i választások alapján, a többi német tartományban a tartományoknak a birodalommal való egyesítését célzó, 1933. március 31-én kibocsátott ideiglenes törvény 12.-a 2. bekezdése alapján érvénytelen.

3. ...Amennyiben a közösségi önkormányzat fenntartása szükséges, azokat a helyeket, amelyek szétosztása érvénytelen, az állami felügyeletet gyakorló hatóság újonnan betöltheti annak a népakaratnak megfelelően, amely a több pártra tagolódó államot meg akarja szüntetni.

4. ...A közösségi önkormányzati testületek tagjait az állami felügyeletet gyakorló hatóságok annak a népakaratnak megfelelően, amely a több pártra tagolódó államot meg akarja szüntetni, a következő további esetekben nevezhetik még ki:

1. amennyiben valamely közösségi képviseleti testületet az állami felügyeletet gyakorló hatóság feloszlat vagy annak választását a választást felülvizsgáló eljárás során érvénytelennek nyilvánítja;
2. ha valamely közösséget vagy közösségi szövetkezést a közösség átalakulása során újjászerveznek;
3. ha valamely közösségi képviseleti testület szabályszerű betöltése azért nem lehetséges, mert a választási javaslatokra elegendő számú megfelelő pártjelölt nem áll rendelkezésre;
4. ha Poroszországban 1933. március 12-én nem választottak újra egy közösségi képviseleti testületet. (...)

Berlin, 1933. július 7.

Frick
birodalmi belügyminiszter

[Dokumente der deutschen Politik und Geschichte... Berlin (West), 1953. IV. 74–75.o. Idézi: Nyugat-Európa és az Egyesült Államok... i.m. 191–193.o.]

Figyeld meg a törvény alapvető tendenciáját!
Állapítsd meg, hogyan alakult a hatalmi megoszlás az országban!
Milyen jellegű uralom kialakulását szentesíti ez a rendelet?

44.
Törvény a pártok újjáalakulása ellen
(1933. július 14.)

A birodalmi kormány elfogadta az alábbi törvényt, amelyet ezennel kihirdet:

1..

Németországban egyetlen politikai párt, a Nemzetiszocialista Német Munkáspárt létezik.

2..

Aki más politikai párt szervezetének fenntartására vagy új politikai párt alakítására vállalkozik, három évig terjedő fegyházzal, vagy hat hónaptól három évig terjedő börtönnel büntetendő, amennyiben tettét nem fenyegeti más rendelkezések szerinti magasabb büntetés.

Berlin, 1933. július 14.

Adolf Hitler
birodalmi kancellár

Frick
birodalmi belügyminiszter

Dr. Gürtner
birodalmi igazságügyminiszter

[Reichsgesetzblatt, 1933, Teil I. Nr. 81. Idézi: Deutsche Parteiprogramme... i.m. 572.o.]

Milyen jellegű hatalmi formát szentesít ez a törvény?

Összefoglaló feladatok
(IV. fejezet)

1. Határozd meg, mi volt a felhatalmazási törvény célja!
2. Állítsd össze az egyes pártok állásfoglalásának érvrendszerét és csoportosítsd jellege szerint!
3. Készíts összeállítást az egyes szervezetek betiltásának, feloszlásának indokrendszeréről!
4. Értelmezd és értékeld a történteket!

AJÁNLOTT SZAKIRODALOM

Nyugat-Európa és az Egyesült Államok 1918–1939. Új- és legújabbkori egyetemes történeti szöveggyűjtemény 2/1. kötet (Szerk.: Almási–Girus–Kis) Tankönyvkiadó, 1976.

Halmosy Dénes: Nemzetközi szerződések 1918–1945. Közgazdasági és Jogi Kiadó, Bp. 1983.

A budapesti német főkonzulátus jelenti... Az 1918–1919-es forradalmak és az ellenforradalom német diplomáciai iratok tükrében. Szerk.: Tokody Gyula, Kossuth, 1989.

Németország nemzetközi szerződései 1918–1945. Összeállította: Dr. Németh István. Universitas, 1994.

Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918–1945. Serie B. Serie C. Vandenhoeck und Ruprecht in Göttingen 1971.

Die Erste Republik. Dokumente zur Geschichte des Weimarer Staates. Herausgegeben von Peter Longerich. Piper, München 1992.

Fulbrook, Mary: Németország története. Maecenas, 1993.

Kerekes Lajos: A weimari köztársaság. Kossuth, 1985.

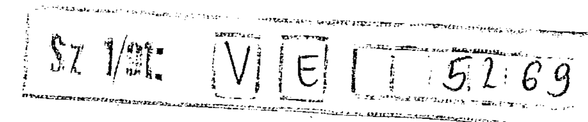
Roberts, Martin: Európa története 1900–1973. Az új barbárság kora. Akadémiai, 1992.

Kennedy, Paul: A nagyhatalmak tündöklése és bukása. Akadémiai, 1992.

Ormos Mária: Hitler. T-Twins, 1993.

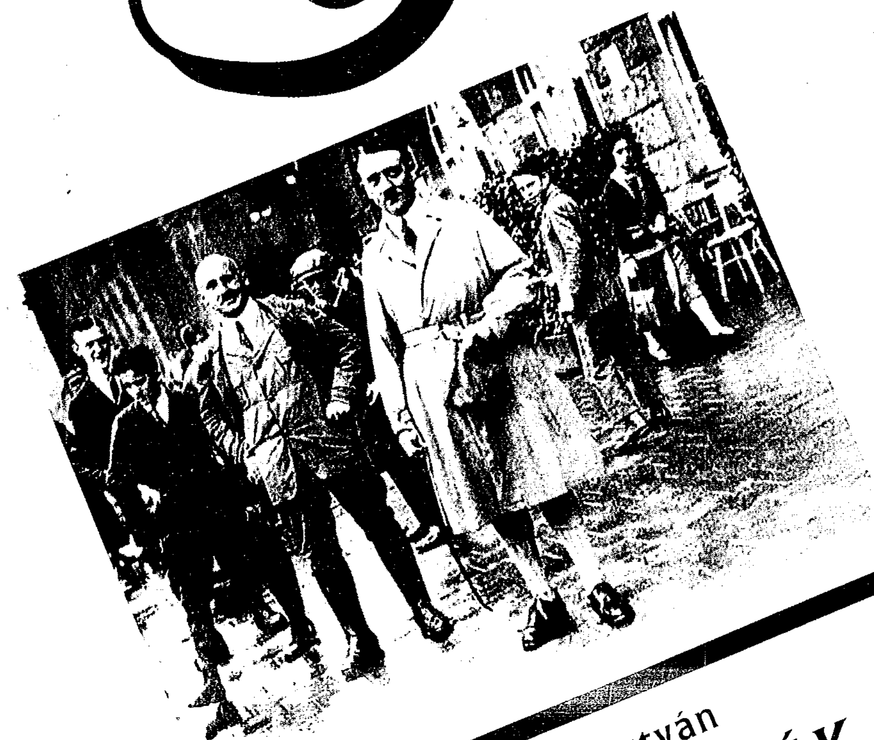
Tokody Gyula–Niederhauser Emil: Németország története. Akadémiai, 1972.

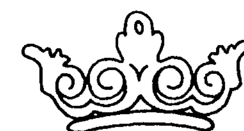
A TÖRTÉNELEM ALTERNATÍVÁI

4

Németh István

NÉMETORSZÁGI ALTERNATÍVÁK 1918-1933

KORONA KIADÓ